

Maria Bårdsen Hesjedal

På rett sted til rett tid?

Bratt skikjøring mellom risiko og flyt

Masteroppgave i sosialantropologi

Veileder: Stein E. Johansen

Trondheim, mai 2016

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet

SAMMENDRAG

De siste tiårene har det skjedd store endringer i vinterfriluftslivet i Norge. I stedet for å unngå bratt lende, oppsøker skikjørerer fjelltopper og bratte fjellsider for å kjøre ned flanker og snørenner som man for noen år siden ikke engang ville tenkt på som skiterreng. Når flere oppsøker komplekst terreng skjer flere ulykker i vinterfjellet, og de siste årene har det skjedd mange dødsulykker knyttet til snøskred. Oppgaven er en antropologisk undersøkelse av hva som skjer i skikjørerens verden. Oppgaven handler om samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser, og viser hvordan dette er et dynamisk samspill hvor mye skjer samtidig.

Moderne alpin skiferdsel er muliggjort blant annet av utviklingen av ny skiteknologi. Sammenfiltringen med teknologi gjør at skikjørerer kan betraktes som en kyborg, som kan respondere på en helt annen måte på det omgivelsene inviterer til enn den tradisjonelle skiløperen. Hva som blir avgjørende i samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser, vil være situasjonsbestemt og kontekstavhengig. «Den menneskelige faktor» spiller en sentral rolle, og brukes ofte som forklaring på hvorfor skikjørerer blir tatt av skred. Oppgaven belyser elementer som er viktige i samspillet, og som forfatteren mener har vært oversett. Her er identitet og inntrykkskontroll nøkkelbegreper. Alpin skiferdsel kan sees på som et felt med to ytterpunkter, - det ene karakterisert av positive opplevelser som flyt, utfordring og spenning, - det andre preget av de negative sidene knyttet til frykten og risikoen for snøskredet. Det som skjer i dette feltet befinner seg mellom disse to motstridende ytterpunktene som vanskelig lar seg forene, og som derfor skaper uløselige paradokser.

TAKK

Det er mange som har vært til hjelp i forbindelse med denne oppgaven, både i løpet av feltarbeidet og i skriveprosessen.

Først vil jeg takke mine informanter: uten dere hadde det blitt en helt annen oppgave. En spesiell takk går til mine fem nøkkelinformanter som ikke bare har bidratt med tid, informasjon og vennskap, men som også gjorde mitt opphold i felt mye hyggeligere enn før vi ble kjent.

Takk til Mai-Evy Bakken for uvurderlig hjelp i forbindelse med å finne sted å bo, og takk til de fire som lot meg bo sammen med seg – mye lengre enn først forespeilet. Torgeir Skårlid fortjener en stor takk for den inkluderende og gode mottagelsen jeg fikk på Høgskulen i Sogn og Fjordane første gang jeg kom dit, samt for at jeg fikk låne gjestekontoret halvåret jeg var der. Takk til Bratt Moro, og spesielt til festivalsjef Rosa Marie Skovli Berg og de andre i styret til Fjellsportfestivalen 2015, for at jeg fikk være deltagende observatør på festivalen. Takk til Linda Hallandvik for at jeg fikk være med på seminaret i alpin skiferdsel på Høgskulen, og takk til Nils Faarlund for givende diskusjoner om mitt prosjekt på UT-danningskonferansen og på Skredkonferansen.

Jeg vil takke min veileder Stein E. Johansen for god veiledning underveis i prosessen: Takk for åpenhet og engasjement. Ikke bare har veiledningene vært konstruktive og lærerike, men også hyggelige og morsomme. Takk også til Carla Dahl-Jørgensen for konstruktive tilbakemeldinger på skriveseminarene. En helt spesiell takk går til min far, Anders Hesjedal, for all hjelp underveis. Uten deg hadde oppgaven blitt mye dårligere, og prosessen hadde blitt mye mindre spennende og interessant. Takk også til min mor, Åse Bårdsen, for hjelp og støtte. Takk til Anna B. Hesjedal for gode forslag til og hjelp med bilder. Takk til Marius Lund for bruk av bilde til forsiden. Jeg vil også takke medstudent Espen Bjerknes for morsomme dager på lesesalen, det har betydd mye å ha noen å dele de lange dagene på universitetet med. Til sist: En stor takk går til min kjæreste og samboer Jørgen R. Aarnes for grundig korrekturlesning, samt for tålmodighet med og forståelse for de lange dagene mot slutten. Aller mest takknemlig er jeg for at du har hjulpet meg med å holde humøret oppe underveis, ved å dra meg med på kjekke ting i tiden utenfor lesesalen.

INNHOLD

Sammendrag	i
Takk	iii
INNLEDNING	1
KAPITTEL 1: BAKTEPPET	5
Topptur, alpin skiferdsel og bratt skikjøring	5
Bratt skikjøring: Fremveksten av en ny friluftstradisjon	5
«Den menneskelige faktor»	7
Hvor	9
Lokus	10
Hvem	12
Trender, tendenser og tall	13
Skredet: Det alltid tilstedeværende bakteppet	16
KAPITTEL 2: METODE OG TEORI	20
Metode, kilder og databruk.....	20
Betraktninger rundt deltagelse	24
Om ord sin påvirkningskraft: Fra risikovurderinger til skikultur	25
Informantene.....	27
Noen etiske betraktninger	29
Teoretisk inngang: Møter på toppturens dramatiske scene	30
Kyborg	37
Risiko.....	39
KAPITTEL 3: MENNESKE OG MATERIALITET – FRA AKTØR TIL KYBORG	42
Introduksjon	42
Skiteknologi.....	43
Skredteknologi.....	46
Digital teknologi	47
Teknologi som identitetsmarkør: Utstyr som sosial og økonomisk kapital	48
Teknologi som risikodriver	50
Menneske og teknologi: Kyborgen.....	51
Aktør-nettverk-teori (ANT).....	52

KAPITTEL 4: DEN FORMELLE ARENA	55
Møter mellom mennesker i den «virkelige» verden	55
Formell opplæring og kurs	59
Samlinger og festivaler: High Camp	63
High Camp som møteplass	65
High Camp'eren	67
High Camp som sosial arena for identitetsmarkering.....	68
Kjønn på den formelle arena.....	73
KAPITTEL 5: DEN UFORMELLE ARENA	79
Møter mellom mennesker på den uformelle arena	79
Bratthet: Fra «bratt» til «styggbratt»	79
Mestringsfølelse.....	84
Trygghet.....	87
Inkluderingsaspektet i alpin skiferdsel	91
Kjønn på den uformelle arena.....	95
Mytiske landskap	98
KAPITTEL 6: DEN «VIRTUELLE» SKIVERDENEN	101
Teknologi som muliggjør	101
Sosiale medier.....	102
Inntrykkskontroll på sosiale medier.....	103
Topptur og skikjøring som sosial status i den «virtuelle» verden	105
Positiv feedback.....	106
Metakommunikasjon	107
Risikoelementet som identitetsmarkør	110
Tilstedeværelse	111
Et møte mellom den «virtuelle» og den «virkelige» verden.....	113
Vedlikehold av identitet og mer om inkluderingsproblematikk	114
Kjønn i den «virtuelle» verden	116
Den «virkelige» og den «virtuelle» verden	117
AVSLUTNING	118
Ordliste.....	122
Litteraturliste.....	126

INNLEDNING

De siste tiårene har det skjedd store endringer i vinterfriluftslivet i Norge. Tidligere var det dominert av turer fra hytte til hytte, eventuelt teltturer eller snøhuleturer. Friluftsfolk beveget seg i daler og i flattere terreng, og prøvde så langt det var mulig å unngå bratte og dermed skredutsatte områder. Et vanlig ferdselsråd var «følg ryggværet tryggt». Toppturer og bratt skikjøring er nå blitt en viktig del av vinterfriluftslivet, en utvikling som har akselerert de siste årene. Norge regnes i dag som et «hot spot» for alpin skiferdsel blant nordmenn og utlendinger (NRK 2016a), og tittelen på W.C. Slingsbys klassiker fra 1904, «Norway – The Northern Playground», kan sies å være illustrativ for hvordan mange ser på mulighetene for alpin skiferdsel her. I stedet for å unngå bratt lende, oppsøker skikjøreren fjelltopper og bratte fjellsider for å kjøre ned flanker*¹ og snørenner som man for noen år siden ikke engang ville tenkt på som skiterreng. Dette er muliggjort av flere forhold, der utvikling av ny skiteknologi, såkalt randoneeutstyr, er blant de viktigste.² *Randonee** er skigåing hvor du går opp på toppen av et fjell med skiene på for så å kjøre ned igjen. På norsk kaller vi dette for topptur. Med utstyr som gjør at skikjøreren kan respondere på en helt annen måte på utfordringene i det bratte terrenget, framstår hun som en annen skapning enn den tradisjonelle skiløperen. Bratt skikjøring innebærer større risiko enn det tradisjonelle vinterfriluftslivet, og regnes av mange som «ekstrem sport». Aktiviteten kan sees på som et felt med to ytterpunkter – det ene karakterisert av positive opplevelser som flyt, utfordring og spenning, det andre preget av de negative sidene knyttet til frykten og risikoen for snøskredet. Det som skjer i dette feltet befinner seg mellom disse to ytterpunktene.

Når flere oppsøker komplekst terreng skjer flere ulykker i vinterfjellet. De siste årene har det skjedd mange dødsulykker knyttet til snøskred. Å bli tatt av snøskred er en fatal hendelse, og sjansen for å overleve er liten. Dette har ført til mer oppmerksomhet og diskusjon rundt alpin skiferdsel, både i media og innad i skimiljøet. Statlige og frivillige organisasjoner har de siste årene drevet med risikoreduserende og forebyggende arbeid for å unngå at skikjørere blir tatt i snøskred. Selv om vi vet mye om «objektive» faktorer som værforhold og snødekke,

¹ Forklaring på ord merket med stjerne finnes i ordlisten.

² Selv om randoneeutstyr er det desidert mest populære og det som flest bruker i dag, gjelder denne trenden også for de som kjører telemark* eller bruker snøbrett/splitboard*.

skjer det likevel mange ulykker i fjellet. Eget snøskredvarsel og værmelding for områder der mange driver med bratt skikjøring, har ikke klart å hindre at folk blir tatt i skred. Dette har ført til mer oppmerksomhet på det som gjerne kalles *den menneskelige faktor*, forstått av aktøren selv som de beslutninger skikjørerer tar før, under og etter tur, og hvordan de påvirker risikoen for at ulykker. Den menneskelige faktor er av avgjørende betydning i bratt skikjøring. Både blant de skikjørerne som holder på med toppturer og bratt skikjøring, og innenfor «anvendt» skredforskning,³ har den menneskelige faktor de siste 7-10 årene vært regnet som et eget felt.

I disse miljøene har det imidlertid vært en tendens til å behandle den menneskelige faktor og elementene den består av som isolerte og statiske. Samspillet og dynamikken elementene i mellom, har i mindre grad vært diskutert. Videre er den menneskelige faktor å regne for en sekkebetegnelse – det er uklart hva den inneholder, hva den bør inneholde og hvordan de ulike elementene påvirker skikjørerens verden, enten de virker hver for seg eller flere sammen.

Mine informanter snakket om og forholdt seg til denne «faktoren» både før, under og etter tur, og den ble derfor sentral under feltarbeidet. Jeg tilnærmer meg den menneskelige faktor som et dynamisk felt sammensatt av mange ulike elementer som både hver for seg og sammen står i et tett forhold til beslutningsprosessene i alpin skiferdsel. Beslutningsprosessen forstås her som en åpen, ikke-formalisert prosess som også er dynamisk og påvirkelig av de elementer som den står i relasjon til. Den menneskelige faktor er hele tiden i endring og i stadige forhandlinger mellom ulike elementer og aktører, alltid i et nært samspill med teknologi og omgivelser.

I denne oppgaven skal jeg se på hva som skjer i skikjørerens verden. Jeg skal se på samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser, og vise hvordan dette er et dynamisk samspill hvor mye skjer samtidig. Hva som blir avgjørende vil være situasjonsbestemt og kontekstavhengig. Den menneskelige faktor spiller en sentral rolle for å forstå dette dynamiske samspillet. Oppgaven vil ikke forsøke å forklare alle aspekter ved den menneskelige faktoren. Den vil konsentrere seg om å belyse noen elementer som er viktig i samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser, og som tidligere har vært lite behandlet.

Fra et sikkerhetsperspektiv kan samspillet mellom ulike menneskelige elementer sees på som enten risikoreducerende eller risikoøkende. Det er likevel ikke

³ Her tenker jeg på skredforskning hvis mål er å utvikle verktøy for å hindre at mennesker blir tatt i skred.

åpenbart hva som er de risikoøkende eller risikohemmende elementene eller driverne i dette feltet. I flere tilfeller virker ulike elementer samtidig og står i et motsetningsforhold til hverandre. Dette skaper interessante og utfordrende paradokser. Et eksempel er motsetningsforholdet mellom skikjørerens søken etter utfordringer, lekenhet og flyt – spesielt med tanke på nedkjøringen – og skikjøring sett fra et sikkerhetsperspektiv, der målet er færrest mulig snøskredulykker. Menneskets behov for utfordringer, lekenhet og flyt utgjør elementer som i stor grad påvirker skikjørerens beslutningsprosess før, under og etter tur. Samtidig har dette liten eller ingen plass i den formelle delen av skiverdenen der opplæring og kursing foregår.

Erving Goffman refererte til drama i dramaturgisk forstand knyttet til hverdagssituasjoner. Denne metaforen vil også passe dersom vi utvider den til å omfatte drama i sterk forstand. Det alpine landskapet kan derfor på den ene siden betraktes som en dramaturgisk scene hvor aktørene utøver aktiviteter som signaliserer både risikovillighet og kontroll. På den andre siden har det alltid vært knyttet dramatik til alpine fjellområder, noe som gjør fjellet til en dramatisk scene. For å forstå det som skjer på scenen er iscenesetting av identitet i alpin skiferdsel viktig. Dannelse, iscenesetting og vedlikehold av identitet er viktige elementer i den menneskelige faktor. Med utgangspunkt i samspillet mellom menneske, omgivelser, myte, flyt og teknologi kan vi forstå hva som skjer i skikjørerens verden.

I første kapittel presenteres bakteppet for oppgaven, og det gis en innføring i feltet alpin skiferdsel. Kapittel 2 tar for seg metode og teori, med Erving Goffman, Richard Jenkins, James Gibson, Tim Ingold og Donna Haraway som sentrale teoretikere. Videre følger fire empiriske kapitler som tar for seg ulike perspektiver på hva som skjer i den verden skikjørerne beveger seg i. For å kunne forklare og forstå samspillet mellom elementene den menneskelige faktor består av, er det nødvendig å se på feltet alpin skiferdsel fra ulike utgangspunkt. Jeg har derfor valgt å belyse samspillet i feltet gjennom tre analytiske perspektiver. Alle de tre perspektivene adresserer viktige aspekter ved den menneskelige faktor, og virker i stor grad inn på beslutningsprosessen.

I kapittel 3 møter vi det første perspektivet. Det tar utgangspunkt i aktøren, sammenfiltringen med teknologi, hvilke muligheter dette gir, samt de signaler som skikjørerer sender ut og hvordan disse blir oppfattet.

Kapittel 4 og 5 belyser feltet på gruppenivå. Dette perspektivet innbefatter møtene mellom menneskene på den dramatiske scenen der den alpine skiferdselen foregår. Disse møtene har jeg delt i to: en formell- og en uformell arena. Sentrale elementer er inntrykksskontroll og iscenesettelse av egen identitet i den «virkelige» verden. Kapittel 4 omhandler den formelle arena som består av festivaler, kurs og andre typer arrangerte turer. Disse er alle viktige møteplasser for deltagerne. For mange utgjør imidlertid den formelle arena bare en liten del av aktiviteten. Kapittel 5 handler derfor om hva som skjer på den uformelle arena, og om møtene mellom skikjørerne der. Her får vi se et mer nyansert bilde av alpin skiferdsel, der vi ser på samspillet aktørene mellom, så vel som samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser.

Det tredje perspektivet presenteres i kapittel 6, og tar utgangspunkt i den «virtuelle» verden. Bruk av smarttelefon og sosiale medier har blitt en viktig og integrert del av toppturer og bratt skikjøring. Sosiale medier gir andre muligheter for iscenesettelse av identitet og samhandling enn de to første perspektivene, både med andre skikjørere og med omgivelsene.

I avslutningen fremholdes det at elementene lek, lekenhet og flyt har fått for lite oppmerksomhet i feltet, og at spenningsfeltet mellom flyt og risiko skaper paradokser som vanskelig lar seg eliminere uten å endre aktiviteten skikjøring som sådan. De underrepresenterte elementene i feltet peker fram mot videre forskning.

KAPITTEL 1: BAKTEPPET

Topptur, alpin skiferdsel og bratt skikjøring

Det finnes ingen entydig definisjon av hva en topptur er. Betegnelsen blir brukt om turer, både sommer og vinter, hvor målet med turen er å nå toppvarden på fjellet. Her skal jeg bruke toppturbegrepet for å referere til vinterturer hvor utøveren går opp på en fjelltopp for å kunne kjøre ned igjen på ski eller snøbrett. Et viktig element her er *bratt skikjøring*, og ofte kan det være like mye fokus på turen ned som på det å nå toppen. Bratt skikjøring er i stor grad et subjektivt konsept som vi skal se nærmere på i kapittel 5. *Topptur* er både et emisk og et etisk begrep, noe som kan vanskeliggjøre presisjon i begrepsbruken. Selv om toppturen kan defineres som ovenfor er det for mange ikke toppvarden som er det egentlige målet turen. Målet er *turopplevelsen*; opplevelsen av en fin tur opp, god utsikt fra toppen og gode turkamerater. Skikjøringen i seg selv, altså nedkjøringen, er en helt sentral del av opplevelsen, både fysisk, mentalt og emosjonelt. Dette er noe morsomt og kjekt skikjørere gjør sammen, hvor spenning, flyt⁴ og lekenhet er viktige elementer. Informantene mine bruker ordet *tur* eller topptur for å beskrive disse turene. I teksten kommer jeg hovedsakelig til å bruke ordet topptur og alpin skiferdsel ettersom ordet tur for mange lesere vil ha andre konnotasjoner enn det denne typen turer innebærer. Det samme gjelder ordet *ski*; når mine informanter bruker det er det alltid snakk om spesialski til alpin ferdsel, ikke langrennsski eller fjellski. Her ser vi at samme ord kan brukes om ulike aktiviteter, og at informantene mine legger helt andre ting i ordene enn for eksempel en langrennsløper ville gjort. Dette ligger implisitt i miljøet og er noe som aldri blir uttalt. Det har vært en diskusjon i topptur- og skimiljøet om hvorvidt topptur er et godt ord for å beskrive det mange skikjørere i dag driver med, spesielt med tanke på nedkjøringens betydning (Fri Flyt 2014a&b, Fjellforum 2013, tursiden.net). Til tross for disse diskusjonene bruker de aller fleste fortsatt *tur* eller *topptur* om turene de går på, og derfor skal jeg gjøre det samme her.

Bratt skikjøring: Fremveksten av en ny friluftstradisjon

Det norske friluftslivet har lange tradisjoner og har vært viktig i norsk identitetsdannelse. Den nasjonalromantiske bølgen i Europa på 1800-tallet nådde

⁴ Her refererer jeg til Mihaly Csikszentmihalyi (1991[1989]) sitt flytbegrep. Det skal vi komme tilbake til i kapittel 2.

Norge, og de politiske begivenhetene i 1814 framskyndet de nasjonalromantiske ideene også her. For Norge som ny nasjonalstat var det viktig å skape bevissthet rundt det «ekte» norske, både gjennom historieskrivning, diktning, sakprosa, musikk, bildekunst (Sørensen 1996). Her var alt som kunne skille Norge fra Danmark og Sverige viktig, og det norske landskapet ble en sentral identitetsmarkør. Det samme gjaldt vinteraktiviteter som skøyter, skihopp og langrenn. Vinterfriluftsliv med utgangspunkt i den vakre og vilde norske naturen ble brukt bevisst med tanke på nasjonsbygging for å skape en felles norsk identitet (ibid.). Den markante økning i toppturer i Norge, en del av en internasjonal trend (Aftenposten 2013&2014, Bergens Tidene 2013, SSB 2011&2013b&2014, Dagens Næringsliv 2014a, Fjell&Vidde 2014), skrives også inn i en norsk nasjonal kontekst. Et eksempel er den norske filmen *Birkebeinerne*, som vinteren 2016 hadde kinopremiere. Filmen omhandler den kjente historien om de to birkebeinerne som på begynnelsen av 1200-tallet fraktet kongssønnen Håkon Håkonsson over fjellet fra Lillehammer til Østerdalen, på vei mot Nidaros. Historien om den farefulle og dramatiske ferden over fjellet har blant annet gitt navn til Birkebeiner-rennet, Birkebeiner-løpet og Birkebeiner-rittet. To av de største norske produsentene av utstyr til friluftsliv, Norrøna og Bergans har også logoer med birkebeinere, basert på Knud Bergsliens ikoniske maleri «Birkebeinerne» fra 1869. Historien sier at de to birkebeinerne ble valgt ut til oppdraget på grunn av sine gode skiferdigheter, og dette har regissøren lagt stor vekt på i filmen, men ikke i betydningen av langrennsløpere eller det å kunne gå fort *bortover* på fjellski. Inspirert av topptur- og skikjøringstrenden har skikjøring *nedover* en sentral rolle i filmen, og blant skuespillerne har regissøren fått med en rekke dyktige norske frikjørere. Der hvor kongssønnen tidligere ble reddet på grunn av tradisjonell og «vanlig» skigåing, blir han nå reddet som følge av birkebeinerne evner til å kjøre på ski i bratt terreng. Fjellene i Sogndal fungerer som kulisser for mange av skiscenene,⁵ og filmen har noen spennende scener hvor birkebeinerne og baglerne kjører i betydelig mer utfordrende terreng enn det finnes på den opprinnelige strekningen mellom Lillehammer og Østerdalen. Filmingen av skiscenene hadde Field Productions ansvar for, et produksjonsselskap fra Lørenskog som produserer skifilmer. Filmen kan sees på som et forsøk på å gjøre den nye brattkjøringstrenden – kommet til Norge fra

⁵ Innspillingen foregikk i Sogndal våren 2015, og jeg møtte noen av skikjørerne i det lokale skianlegget hvor de øvet seg med utstyret de skulle kjøre med under filminnspillingen.

Alpene og USA – til en del av norsk historie og norsk identitet ved å vise at nordmenn alltid har vært gode på ski, også på frikjøring.

Toppturaktiviteten er, som det øvrige norske friluftslivet, en dynamisk prosess i endring. Etter hvert som flere har begynt å gå på toppturer har det også skjedd endringer i toppturmiljøet. Der hvor målet tidligere har vært å nå toppen, ligger fokuset nå i større grad på nedkjøringen. Toppen er ikke lenger like viktig som før, og selv om den for mange er en betydelig bonus, er det vanlig å heller gå flere turer opp og ned i samme område med gode snøforhold for slik å få mer skikjøring i bedre snø enn dersom en går til toppen der snøen kan være mindre bra. Topptur- og skikjøringstrenden har ført til at flere beveger seg ute på fjellet i bratt terreng.⁶ Som et resultat av dette har *bratt skikjøring* blitt et eget begrep i miljøet som betegner skikjørere som kjører «bratt» på ski, enten det er ned fra en topp eller *off-piste** i alpinanlegg. Bratt skikjøring er knyttet til skikjøring utenfor oppkjørte skiløyper, og er derfor alltid off-piste. Mange bruker også skiheisene i alpinanleggene som utgangspunkt for bratt skikjøring utenfor løypene, og dette skaper et dilemma for anleggene. På den ene siden ønsker ikke alpinanleggene noe ansvar for de som eventuelt tas av skred utenfor løypene, og stort sett skjer ferdsel utenfor løypene på eget ansvar. Samtidig reklamerer de aller fleste skianlegg med fine løssnøforhold for å tiltrekke seg frikjørere og andre betalende gjester. Bratt skikjøring og *frikjøring* er på mange måter det samme. Frikjøring eller freeride, er ski- eller snøbrettkjøring hvor den enkelte bruker de utfordringene som naturlig finnes i omgivelsene. Dette skjer som regel i bratte fjellsider. I dag brukes frikjøring ofte om konkurransegrenen med samme navn,⁷ en gren som har vokst de siste årene. Her kommer jeg til å bruke begge begrepene om hverandre.

«Den menneskelige faktor»

Toppturer og bratt skikjøring er sammenfiltret med risikoproblematikk. Den økte interessen for bratt skikjøring og toppturer har ført til flere skredulykker. De siste 15 årene har 78 personer omkommet i skredulykker i Norge, hvor 55 av de omkomne er

⁶ Formelt sett regnes «bratt» som en terrenghelning som er over 30 grader (NGI 2015a, Brattlien 2011&2016).

⁷ At frikjøring har blitt en konkurransegren er på mange måter et paradoks med tanke på at den grunnleggende ideen bak frikjøring er at det ikke legges noen begrensninger eller krav fra utenforstående som man må følge. I konkurransen blir du bedømt etter kriterier som linjevalg, flyt, kontroll, aggressivitet og teknikk, og strider på den måten mot det grunnleggende ved aktiviteten.

skikjørere og turgåere (NGI 2014). I forsøk på å redusere antall ulykker har det blitt arbeidet mye med risikoreduserende tiltak for personer som ferdes i bratt terreng. Årsakene til at skikjørere blir tatt i snøskred deles inn i to grupper. På den ene siden har man «objektive»⁸ faktorer som snøforhold, helningsgrad i terrenget, vær, lagdelinger i snødekket og hvor mye tilleggsbelastning som skal til før et skred løses ut. Disse er objektive i den forstand at de kan måles og beregnes på forhånd. Forskningen på objektive faktorer har gitt oss relativt god kontroll på disse, og vi vet mye om når det ikke er lurt å være i utfordrende terreng. Det vi imidlertid ser er at folk likevel for ofte er på feil sted til feil tid. Dette har vært med på å skape et skifte i skimiljøet mot oppmerksomhet på det de kaller for *den menneskelige faktor*.

Snøskred er et eget internasjonalt fagfelt med egne tidsskrifter og fora. Eksempelvis *Avalanche News*, *The Avalanche Review* og *International Snow Science Workshop*. I Norge er *Skredkonferansen*, en Nordisk konferanse om snøskred og friluftsliv som arrangeres hvert andre år, en av de viktigste konferansene innenfor fagfeltet. Den menneskelige faktor er et av de viktigste temaene innenfor feltet i Norge i dag, eksempelvis illustrert ved Den Nordiske Skredkonferansen 2013 og 2015, samt kurset «alpin skiferdsel» ved Høgskulen i Sogn og Fjordane. Like fullt blir den menneskelige faktor sjelden gitt en mer tydelig definisjon (McCammond 2009). Den forstås gjerne som en negasjon, som alt som ikke er objektive faktorer, og blir ofte satt som forklaring på hvorfor folk blir tatt i snøskred, og hvorfor det skjer ulykker til tross for risikoreduserende tiltak. Den regnes som den ukontrollerbare faktoren som vanskelig lar seg kalkulere på samme måte som de objektive faktorene nevnt ovenfor. Den menneskelige faktor virker inn på beslutningsprosessen til skikjørere, en prosess som ofte skjer i situasjoner preget av stress, press og sterke følelser. Selv om det ofte er uklart hva folk legger i begrepet når de refererer til den menneskelige faktor, er elementer som følelser, usikkerhet, trygghet, ego, gruppeproblemer, personlige ferdigheter, helse, humør og dagsform sentrale (McCammond 2009, Stewart-Patterson 2015). Det er en tendens til å se elementene i den menneskelige faktor som isolerte og uten relasjon til helheten, og å betrakte dem som statiske elementer. Her ønsker jeg å se på helhet, samspill og dynamikk mellom ulike elementer og i feltet som helhet. Det er liten tvil om at det er andre mer

⁸ Den kanadiske guiden og skredexperten Iain Stewart-Patterson kaller disse ytre- eller miljømessige faktorer og kontrasterer de med indre/menneskelige faktorer (Stewart-Patterson 2015).

utydelige, uttalte og usynlige «aktører» eller elementer enn de som er nevnt over som også er sentrale, men som få snakker om, selv om vi kanskje ser en gradvis endring her (Stewart-Patterson 2015). Eksempler på slike elementer er reklame, utstyrsteknologi, lokale og riksdekkende aviser, spesialmagasiner og sosiale medier.

I vårt forsøk på å forstå hva som skjer i skikjørerenes verden, i samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser skal vi se at den menneskelige faktor ikke bare er én faktor eller ett element. Den er som det øvrige samspillet svært kompleks, dynamisk og sammensatt av mange ulike elementer som spiller sammen, ofte flere samtidig, som igjen består av flere delelementer av ulik størrelsesorden. Her inngår blant annet følelser, skiutstyr, skredutstyr, aktivitet, omgivelser, smarttelefoner, sosiale medier, klær, risiko, spenning, flyt og identitet. Siden elementene i den menneskelige faktor er avgjørende for aktøren(e)s beslutninger på tur, er de også sentrale for å kunne forstå beslutningsprosessen. Verken det som skjer i skikjørerenes verden eller den menneskelige faktor er gitt på forhånd; dette er situasjonsbestemt og avhenger av samspillet aktøren har med teknologi og omgivelser. En konsekvens av dette kompliserte samspillet er noen interessante paradokser. Eksempelvis: Samtidig som alle ønsker å få ned antall skredtatte, ligger mye av statusen alpin skiferdsel gir i risikoelementet ved aktiviteten. Risikoelementet i bratt skikjøring er for svært mange en identitetsmarkør, og som kombinert med andre elementer som kontroll, utstyr, kunnskap og erfaring, gir status i og utenfor miljøet. Dette er med på å øke risikovilligheten til skikjørerne og motvirker flere av de tiltakene som gjøres i det risikoreduserende arbeidet. Som vi skal se senere, finnes det flere slike paradokser i norsk topptur- og skikjøringskultur. Mange av disse lar seg kanskje ikke løse, men er viktige å ta i betraktning i forsøket på å forstå hva som skjer i skikjørerenes verden. Også i arbeidet med tiltak for ulykkesforebygging og risikoredusering med tanke på snøskredproblematikk, er det viktig å være seg bevisst disse motsetningsforholdene.

Hvor

I Europa har Alpene siden 1800-tallet vært et senter for klatring, skikjøring og alpin skiferdsel hvor skikjørere og fjellklatrere har reist for å utfordre seg selv.⁹ Etter hvert har det også vokst fram skidestinasjoner i USA, Canada og Japan. Den kanskje mest berømte toppturklassikeren i dag er Haute Route, opprinnelig en sommertur i de

⁹ Det er også fra fjellene i alpine navnet at *alpin skiferdsel* kommer fra.

alpine fjellområdene rundt Chamonix i Frankrike og Zermatt i Sveits. Ruta ble gått på ski første gang i 1911, og inneholder mye bratt skikjøring. Utover 1970-tallet hadde velstandsutviklingen i Europa kommet langt nok til at flere kunne bruke stadig mer tid på spennende fritidsaktiviteter. Dette førte til en stor oppblomstring av heisanlegg med preparerte nedfarter, spesielt i Alpene. Konkurransen var stor og etter hvert ble mulighetene for heisnær løssnøkjøring et konkurransefortrinn (Faarlund 2009). Trenden nådde også Norge, og da spesielt de områdene med høye, alpine fjell og gode snøforhold, som best egner seg for alpin skiferdsel. Et av de mest kjente og populære områdene i Norge er Hurrungane, et alpint fjellområde i Vest-Jotunheimen med lange friluftstradisjoner. Hurrungane har noen av de mest spektakulære fjellene i Norge, hele 23 topper er over 2000 meter, og mange kan bare nås ved klatring eller brevandring. Den berømte engelske fjellklatreren William Cecil Slingsby¹⁰ førstebesteg Store Skagastølstind, Norges tredje høyeste fjell og det høyeste fjellet det krever klatrekunnskaper for å nå, i 1876 (Slingsby 1990, UTE 2014). Dette markerer begynnelsen på norsk tindesport. Andre sentrale topptur- og frikjøringsdestinasjoner i Norge er Lyngsalpene, Sunnmørsalpene, Lofoten, Romsdalen og andre områder i Jotunheimen, alle spektakulære og alpine områder. Det er på denne dramatiske scenen at toppturene og den bratte skikjøringen utspiller seg. I 2013 ble Høgruta, Norges svar på Haute Route lansert. Høgruta er en femdagers topptur i Jotunheimen, hvor man hver dag bestiger en ny topp på over 2000 meter over havet, opplever flott og utfordrende skikjøring, og overnatter på betjente hytter underveis. Denne har blitt en klassiker for skikjørere og allerede året denne turen gikk ble trafikken doblet, og interessen er økende (Fri Flyt 2015a). Sogndal, Voss, Tromsø, Narvik, Hemsedal og Volda er andre populære frikjøringsområder som har de to forutsetningene eller kriteriene som disse stedene må ha for at skikjørere velge å dra på tur i disse områdene: bratte fjell og (helst mye) snø. Bratte fjellsider kombinert med mye snø gir risiko for snøskred, og det er ofte nettopp i disse områdene at det skjer skredulykker.

Lokus

Jeg gjorde mitt etnografiske feltarbeid med utgangspunkt Sogndal og omegn i perioden januar til mai 2015. Praktiske årsaker gjorde feltarbeid i juni og juli utfordrende: Det meste av snøen i Sogndalsdalen smelter i løpet av mai, og i siste del

¹⁰ Også kalt norsk tindesports far.

av mai og i juni må en enten nordover i landet, til sommerskianlegg eller høyfjellet for å kunne kjøre på ski. Av disse grunnene gikk skiaktiviteten til informantene mine kraftig ned i løpet av mai måned, og de fleste byttet ut skikjøringen med mer sommerlige aktiviteter som klippeklatring utendørs og terrengsykling. Toppturer og skikjøring skjer nødvendigvis i fjellet, og siden reising til ulike turmål er vanlig i dette miljøet reiste også jeg en del rundt i ulike fjellområder i Norge, selv om jeg hadde base og bodde i Sogndal under hele feltarbeidet.

Sogndal er en kommune og tettsted i Sogn og Fjordane. Kommunen ligger langt inne i Sognefjorden og grenser i nord til Jølster, i øst til Luster, i sør til Lærdal og Vik, i sørvest til Leikanger og i vest til Balestrand og Førde. Det største tettstedet i kommunen er Sogndal med nesten 3500 innbyggere (Sogndal kommune 2011, SSB 2013a). Den største arbeidsgiveren i kommunen er Høgskulen i Sogn og Fjordane som ligger i Sogndal (tettstedet). Når jeg i oppgaven min skriver om Sogndal kommer jeg til å referere til tettstedet, hvis ikke annet er nevnt. Ifølge Meteorologisk institutt er det Sogndal, Voss og Lillehammer som er de stedene i Norge som statistisk sett har mest sol, minst regn og mest snø (UTE 2011). På grunn av beliggenhet og klimatiske forhold har Sogn ofte gode vintre med mye snø, noe som er avgjørende for å kunne drive med toppturer og bratt skikjøring. Fra Sogndal er det fine topptur- og skikjøringsmuligheter i kort avstand fra sentrum, omlag 20 minutters reise med bil, og det er kun halvannen time til Hurrungane og Jotunheimen. Disse faktorene er med på å gjøre Sogndal og Sogn til populære skidestinasjoner både for besøkende og for fastboende, og har blitt et sted mange reiser til langveis fra for å kjøre på ski.¹¹ Gjennom aktiv markedsføring¹² av gode snøforhold og fine turmuligheter for bratt friluftsliv har Sogndal klart å etablere seg som en av Norges beste skidestinasjoner. Andelen skientusiaster der er stort i forhold til antall innbyggere, skimiljøet er lite og «alle kjenner alle». På grunn av de gode turmulighetene og den økende vinterturismen i området er bygda også et populært sted for fjellførere og guider. Et resultat av dette er at man i Sogndal finner en av de høyeste ansamlingene av tindeveiledere i Norge.¹³

¹¹ Ikke bare kommer det ski- og aktivitetsturister fra andre land, men det er flere eksempler både i media og egenopplevde møter med folk som for eksempel reiser tur/retur Oslo – Sogndal på en helg til tross for sju timer i bil hver vei (Dagens Næringsliv 2015c, verbal meddelelse 7/2-2015).

¹² Her er Fjellsportfestivalen, Høgskulen i Sogn og Fjordane og Sogn Næring kanskje de viktigste.

¹³ Nortind er de eneste som kan kvalifisere tindeveiledere og høgfjellsførere etter internasjonale standarder i Norge.

Faktorene over ble avgjørende for at valg av utgangspunkt for feltarbeidet falt på Sogndal.

Mange skikjørere følger snøen rundt i ulike områder og tilpasser turene sine deretter for å finne best mulig forhold for skikjøringen. For å kunne følge informantene mine har også jeg gjort dette. I tillegg til turer i Sogndal og omegn – hovedsakelig Sogndalsdalen, Jostedalen og Hurrungane i Vest-Jotunheimen – har jeg også oppholdt meg i Romsdalen og på Kvaløya utenfor Tromsø. Alle disse stedene er kjent for å være noen av Norges beste topptur- og frikjøringsdestinasjoner.

Hvem

I mars 2013 kunne Aftenposten fortelle oss at «nå drar vanlige folk på toppturer» (Aftenposten 2013). Statistisk sentralbyrå (SSB) (2011&2013b&2015) viser at det er hovedsakelig folk fra øvre middelklasse med høyere utdanning, og yrkesaktive som driver med friluftsliv i Norge, også for alpint, telemark og snøbrett. Vi ser at det er personer i ulike aldre som driver med alpin skiferdsel, men flere yngre enn eldre, og flere menn enn kvinner, selv om vi ser en kjønnsmessig utjevning de siste årene (SSB 2015). Sannsynligvis er de fleste under 30 år, men også mange er rundt 40-50 år. En indikasjon på dette er statistikk fra Kjetil Brattlien, senioringeniør ved Norges Geotekniske Institutt (NGI) og forfatter av flere populære bøker om snøskred. Brattlien regnes som en av Norges fremste snøskred eksperter.¹⁴ Han skriver at det vanligste skredofferet i Norge er en mann på om lag 40 år som er på helgetur i bratt terreng, gjerne en familiefar (Brattlien 2011&2016, Bergens Tidene 2014).

De som driver med toppturer og bratt skikjøring synes dette er morsomt å holde på med, og er ofte svært dedikerte til aktiviteten. De rekker en morgentur før jobb, en ettermiddagstur etter jobb, og de som har mulighet tar seg ofte fri på dager med godt vær, spesielt dagen etter store snøfall. Vintertoppturer kan forstås som identitetsmarkør for utøverne, og teknologien spiller en vesentlig rolle her. Det er kvaliteter med toppturen og skikjøringen som er attraktive for mange å identifisere seg med, og med dagens teknologi har du mulighet for å iscenesette og presentere en

¹⁴ *Ekspert* er i likhet med *erfaren* og *nybegynner* lite presise begreper. Som i de fleste andre settinger vil du kunne være, eller i alle fall bli oppfattet (og ikke minst oppfatte deg selv), som både «ekspert» og «nybegynner» i møte med noen som enten er nyere eller mer dreven enn deg selv, uavhengig av hvor lenge du faktisk har drevet med aktiviteten. Dette gjør at disse termene må defineres og undersøkes empirisk i hver enkelt situasjon. Likevel, når jeg snakker om skred eksperter, er dette mennesker som har langt utdannelse og erfaring med å jobbe med snøskred.

ønsket identitet for en større gruppe av andre enn tidligere. Denne nye medierte kommunikasjonen, i kombinasjon med ski- og sikkerhetsteknologi, gir skikjørerer nye omgivelser som inviterer til ny og annen bruk i en «virtuell» verden. Dette skal jeg komme inn nærmere inn på i kapittel 6.

Selv om det blir stadig flere kvinner som driver med alpin skiferdsel, er miljøet i stor grad dominert av menn, som kanskje også er de som tar de største sjansene fjellet. Mine kvinnelige informanter trekker frem fysisk kapasitet som en av utfordringene med alpin skiferdsel. De påpeker at det er tungt å holde følge med menn, som ofte holder et høyt tempo. Dette henger sammen med flere ting. Kvinner har generelt sett mindre muskelmasse enn menn, og dette vil merkes fort i en aktivitet som denne. Også utstyret utgjør en betydelig ekstravekt for skikjørerer, og vekten på utstyret er stort sett den samme for kvinner og menn. Egen erfaring tilsier at det oftere er et konkurransepreg over toppturen når gruppen domineres av menn. Hovedsakelig gjelder denne konkurransen menn i mellom, men dette er noe hele turfølget blir preget av, og det virker som om at dette kan være medvirkende til at det er færre kvinner i miljøet. I samtaler med informanter ble det uttrykt delte meninger om konkurranseelementet på tur. Noen trakk frem opplevelser med dette som negativt, mens andre ikke kjente seg igjen. Det kan også tenkes at det er flere menn enn kvinner som tiltrekkes av opplevelsen av risiko, og at menn kan være mer opptatt av å identifisere seg med risikoaspektet. Kjønnfordeling og kjønnsforskjeller i alpin skiferdsel er interessant, og en mer omfattende diskusjon av kjønnsproblematikk kommer i kapittel 4, 5 og 6.

Trender, tendenser og tall

Det tar gjerne lang tid før trender blir fanget opp og dokumentert i form av konkrete tall og statistikk. Dette er også tilfellet med topptur- og skikjøringstrenden. Til tross for lite statistikk om toppturer, er det flere forhold som indikerer økt toppturaktivitet. Fra 1970 og frem til i dag har det vært en nedgang i lengre skiturer i skogen og på fjellet (SSB 2013b). Topptur eller bratt skikjøring fantes imidlertid ikke som valgalternativ i denne undersøkelsen, noe som kan bety at den ikke har fanget opp et skifte i måten folk drar på tur på. Den Norske Turistforening (DNT) opplever et økende antall overnattende besøkende på flere av hyttene sine, men sier at folk i mindre grad enn før ønsker å gå en uke i strekk fra hytte til hytte (Aftenposten 2014a). I stedet blir mange boende på samme hytte og går toppturer derfra, spesielt om

vinteren. Dette blir en slags kort og kompakt form for hyttetur, og gir folk muligheten til å rekke både turer i fjellet og byferie, fordi toppturer på mange måter er mindre omfattende enn en overnattingstur over flere dager. Til tross for at økning og nedgang i besøkstall på fjellet på kortere sikt i stor grad er væravhengig, mener kommunikasjonsrådgiver i DNT Ida Amelie Helgesen at dette er tegn på en ny trend hvor toppen og nedturen er det populære målet (ibid.). Innehaveren på Leirvassbu turisthytte i Jotunheimen, Ole Jakob Grindvold, bekrefter dette i et intervju med Dagens Næringsliv. Her sier han at ni av ti skipar langs hytteveggen er toppturski, ikke fjellski – slik det var før (Dagens Næringsliv 2016b). Også i guidede toppturer er det en økning, og i et intervju med Fri Flyt (2016a) sier daglig leder i Uteguiden, Oscar Almgren, at de har over 100 prosent økning i antall guidede toppturer så langt i år (per 5. april 2016) sammenlignet med forrige år. Vinteren 2015 var alle turer og kurs relatert til toppturer som DNT Oslo og Omegn arrangerte utsolgt, og samme påske opplevde DNT en enorm etterspørsel etter toppturer, og det var lange ventelister på turer og kurs. Det er lenge siden DNT hadde så stor aktivitet, og det har aldri før vært så stor interesse for toppturaktiviteter hos dem (Dagens Næringsliv 2015a). Randonee som sport er også blitt større, og randonee som toppidrett er i vekst og får stadig større oppmerksomhet i medier (Dagens Næringsliv 2016a, skiforbundet.no).

Ferske tall fra sportsutstyersbransjen viser at vi aldri har brukt mer penger på utstyr for friluftsliv (Fjell&Vidde 2014, Dagens Næringsliv 2014a). Ifølge Aftenposten og Bergens Tidene anslår importører av sportsutstyr at det i 2013 var over 100.000 nordmenn som gikk toppturer i Norge (Aftenposten 2013, Bergens Tidene 2013), i dag er tallet sannsynligvis en god del høyere. Både finanskrisen og den svake kronkursen i 2015 har ført til at flere nordmenn drar på ferie i eget land i stedet for å reise til andre destinasjoner (Dagens Næringsliv 2015b, NRK 2016a). Ifølge Dagens Næringsliv (2015b) og Fri Flyt (2015b) har nordmenn aldri vært så tidlig ute med å bestille skiferie i Trysil og Hemsedal. Her skriver de at da de to største norske skianleggene sammenlignet tall fra 2014 og 2015, viste de en økning på 25%. Trysil er det største anlegget av disse to, og hadde en økning på 67 % flere bookinger enn året før (per 6. oktober 2015). PR-ansvarlig i SkiStar, Linda Morell, sier at det er svært uvanlig at norske gjester bestiller disse feriene så tidlig (ibid.). Når det gjelder varer i sportsbutikker, ser man at fokuset har endret seg, og at salgene på vinterstid i stor grad er utstyr knyttet til alpin skiferdsel. Ansatte i flere butikker, for

eksempel i Sogndal og i Tromsø kunne da jeg spurte bekrefte at utstyr knyttet til alpin skiferdsel er svært populært, og at det på vinterstid er den viktigste inntektskilden, viktigere enn langrenn og «nordiske» disipliner. Her inkluderer de ski, sko, staver, bindinger, feller*, hjelm, skibriller*, og ikke minst sikkerhetsutstyr knyttet til skred.

Den sterkeste indikasjonen på den økte topptur- og skikjøringstrenden mener jeg imidlertid er medias økte oppmerksomhet rundt disse aktivitetene. Her tenker jeg på norske riksdekkende og lokale medier, sportsmagasiner, samt reklame for offentlige og private bedrifter. De siste vintrene har Dagens Næringsliv hatt mange reportasjer knyttet til toppturer (2014a, 2014b, 2015a, 2015b, 2015c, 2016a, 2016b, 2016c, 2016d). NRKs programmer «Oppdrag Sognefjorden» og «Oppdrag Nord-Norge» er andre eksempler hvor toppturer med påfølgende nedkjøring får mye plass (NRK TV 2014). Toppturtrenden avspeiles også i private bedrifters reklamering for sine produkter. Dette gjelder ikke bare leverandører av skiutstyr. Private bedrifter som tilsynelatende ikke har noe med ski og snø å gjøre bruker nå toppturer og bratt skikjøring bevisst som markedsføring av sine produkter. Eksempelvis har telefonselskapet NetCom fanget opp trenden:

Skitrender som randonee og snøbrett har gjort vinterfjellet mer tilgjengelig og spennende. Stadig flere foretrekker å rette blikket mot spektakulære tinder og upreparerte nedfarter, noe som øker behovet for informasjon om vær og føreforhold. Det setter også større krav til dekning.

(NetCom 2014).

Flere av mine informanter bekreftet inntrykket av at dekning er viktig, først og fremst for å kunne få tak i redningsmannskap ved eventuelle ulykker, men også for å kunne ha kontakt med andre gjennom tekstmeldinger, Snapchat og sosiale medier.

Det er imidlertid ikke bare toppturen eller toppturens nedkjøring det fokuseres på. Som følge av flere skredulykker med dødelig utfall har det blitt en større oppmerksomhet på de problematiske sidene ved topptur- og brattkjøringsaktiviteten, hovedsakelig på skred og skredfare. Her spiller media en nøkkelrolle og har stor innflytelse på hvordan de som ikke driver med dette oppfatter aktiviteten. Også skikjørerne selv blir påvirket av medias bilde, direkte eller indirekte. Nyansene i uttalelser fra fagfolk og utøvere, med tanke på skredproblematikk, kommer sjelden frem på en god måte i media. For eksempel skilles det svært sjelden mellom objektive og menneskelige faktorer. Stort sett er konklusjonen at de skredtatte skulle visst bedre og at de var på feil sted til feil tid. Et eksempel er oppmerksomheten rundt 30

årsmarkeringen av Vassdalenulykka i 1986, hvor 16 soldater omkom i snøskred. Etter ulykken ble det rettet massiv kritikk av medier, privatpersoner og granskningskomiteer mot Forsvaret og mot beslutningene som førte til at soldatene ble sendt inn i området (NRK 2016b). I forbindelse med markeringen ba Troms fylkesting myndighetene om å opprette en ny og uavhengig granskning av ulykken (Folkebladet 2016).

Både massemedia og sosiale medier er med på legge sterke føringer på hva og hvordan skikjørere og andre skal forholde seg til skredfare i vinterfjellet, et eksempel er DNT og Røde Kors sin lansering av reviderte fjellvettregler i februar i år (2016). Her ble medier brukt aktivt for å nå ut med dette. Hovedårsaken til revisjonen er at organisasjonene mener at vi ferdes mer ute i naturen og at vi bruker den på stadige nye måter de gamle fjellvettreglene ikke tar høyde for. Ifølge generalsekretær Åsne Havelid i Røde Kors var «Særlig dette med skred» ikke tydelig nok i de gamle reglene (Verdens Gang 2016). På grunn av dette har de lagt inn en ny regel, nå nummer seks, som sier: «Ta trygge veivalg. Gjenkjenn skredfarlig terreng og usikker is.» Alle fjellvettreglene har fått underpunkter som skal forklare nærmere hva som er ment med regelen. I underpunktene finner du at du skal vite at skred kan løsne i heng som er høyere enn fem meter, og brattere enn 30 grader. Her er også et underpunkt om at du alltid skal bruke skredsøker*, og ha med søkestang* og spade dersom du skal ferdes i skredutsatt terreng (NRK 2016c, ut.no/fjellvettreglene).

Vi ser her at feltet alpin skiferdsel farges av risiko-, trygghets- og sikkerhetsdiskursen – og at denne igjen påvirker det som skjer i feltet, samt hva skikjørerne er opptatt av.

Skredet: Det alltid tilstedeværende bakteppet

Vi sitter i bilen på vei hjem fra en fin dag i Hodlekve – et av to alpinanlegg med gode muligheter for løssnøkjøring i Sogndal – og snakker om løst og fast, og jeg spør en av nøkkelinformantene mine, Stine, om hun noen ganger er redd på tur: «Ja, jeg er hele tiden redd. Det er en av grunnene til at jeg nesten aldri er på topptur mer, det er fordi jeg er så redd for skred. Før [for to år siden og tidligere, min anm.] var jeg ikke noe redd, men da jeg lærte mer på høyskolen [Høgskulen i Sogn og Fjordane, bachelor i friluftsliv andre året, min anm.] ble jeg redd. Når jeg for eksempel står på skavler for å droppe er jeg dødsredd, i alle fall hvis jeg blir stående å vente – jeg må kjøre fram*

og se, og så gå tilbake og kjøre med det samme for å tørre å kjøre». For å illustrere hvorfor hun var redd og hva hun var redd for kom hun med et eksempel fra en tur hun og kjæresten hadde vært på i Leirdalen [dal i Luster kommune, Sogn og Fjordane, min anm.]. De var alene i området. I løpet av nedkjøringen ned til bilen skulle kjæresten hennes droppe fra et klippeparti. Stine kjørte rundt klippepartiet siden hun ikke skulle droppe, og ventet med å kjøre ut for å møte han slik at hun ikke skulle være i utløpssonen. Fra der hun sto kunne hun ikke se droppet hans, men ble bekymret da han ikke kom kjørende. Etter å ha ventet litt lengre kjørte hun frem. Da lå kjæresten hennes i bunnen av det hun kalte «et lite skred». Da jeg spurte hva som hadde skjedd fortalte hun at han hadde stoppet oppe på klippeformasjonen for å se på landingen under siden den hadde vært annerledes enn han på forhånd trodde. Mens han sto der hadde han blitt tatt over klippekanten av sigesnø* fra sine egne svinger. I det han hadde falt utfor hadde han rettet skiene nedover. De sto rett opp og ned på toppen av miniskredet. Heldigvis hadde bindingene løst ut, og han lå i nedkanten av snømassene, ikke fullstendig begravet. Den ene skien var kløyvd på midten. «Begge var skjelvne, og det var trykka stemning i bilen, men i løpet av bilturen fikk vi rista av oss noe av skrekken», avsluttet Stine.*

Det finnes flere typer skred, men de to viktigste typene snøskred er flaskskred og løssnøskred. Flaskskred er den skredtypen som fører til flest ulykker. Disse kan være flere hundre meter brede og kan bevege seg svært lange distanser, også ut over flate områder. Flaskskred utløses når et sammenhengende flak av snø går til brudd samtidig (Brattlien 2016:124). Løssnøskred utløses i løs snø og henger ikke sammen i flak. De starter i et punkt og sprer seg ofte i en dråpeform nedover.

Hovedregelen hva bratthet angår, er at det nesten aldri går skred i terreng slakere enn 30 grader, men at du ved noen forhold kan bli tatt av skred også på flatmark av skred løst ut i bratt terreng over deg. Dersom en blir tatt i snøskred og blir fullstendig begravet av snø er det stor sannsynlighet for at en dør eller får varige mén. 25 prosent av de som blir tatt av skred er allerede døde når skredet stopper. Ofte er dette en følge av mekaniske skader (traumer) som oppstår ved at den skredtatte føres utfor stup eller inn i trær og steiner. Dersom en fortsatt er i livet når skredet stopper, er det 90 prosent sannsynlig at en overlever dersom en graves opp i løpet av 15 minutter. Desto lengre en ligger under snøen desto mindre er sjansen for overlevelse. Etter 45 minutter er det bare 25 prosent sjanse for overlevelse (NGI 2016a, Brattlien

2016). Tiden er svært kritisk, og en forutsetning for å bli gravd opp i live er at ens turkamerater ikke er begravd, at de har det nødvendige sikkerhetsutstyret skredsøker, søkestang og spade (og ikke minst at de kan bruke dette effektivt) og at de finner og får gravd den skredtatte ut fort. Letemannskaper rekker svært sjelden frem på denne tiden, og graver som oftest opp lik. Lege og toppturentusiast Mads Gilbert kommenterer dette i et intervju på NRK P1 Troms (NRK Radio 2016), og sier at de kan sitte på universitetssykehuset i Tromsø og se at det går skred i Tromsø Alpinpark utenfor løypene, «og selv om vi drar med en gang så klarer vi altså likevel ikke å redde livet på de som blir tatt.»¹⁵ Det samme sier hundefører i politiet og leder for hundetjenesten i Troms politidistrikt John Tetlie (Brattlien 2016:75-77).¹⁶ Han har vært involvert i redningsaksjoner til over 50 skredulykker. Ingen av de skredtatte som de har gravd ut i disse ulykkene, har overlevd. Dette betyr i praksis at fra skredet har stoppet har en 15 minutter på å lokalisere den savnede ved hjelp av skredsøkeren, finne den skredtattes eksakte posisjon ved hjelp av søkestangen og å grave opp vedkommende fra *betongsnø**. Det er neppe nødvendig å understreke at dette er en svært krevende oppgave som skal gjøres under svært høyt press, hvor stressmomentet er betydelig.

Vi ser at faren for snøskred er noe som alltid er forbundet med toppturer og bratt skikjøring. Dette danner et bakteppe for scenen hvor det sosiale dramaet skjer. De fleste som holder på med denne aktiviteten blir aldri tatt i skred, men faren og redselen for skredet er svært ofte tilstede og handlinger og beslutninger som skjer på slike turer må sees i lys av dette. Med sitt fravær og med sitt potensielle livsfarlige nærvær ligger snøskredet i skikjørerens bevissthet og knytter aktiviteten ufravikelig til risiko og fare, godt hjulpet av medias stadige påminnelser om dette. Slik blir skredet og skredfare en del av skikjørerens mytiske landskap. Selv om vi vet mye om de fysiske forholdene som ligger til grunn for snøskreddannelse, ser vi at mange likevel ikke følger regler og ferdslsråd. Det interessante her er *hvorfor*. Hvorfor holder folk likevel på med disse aktivitetene, hvorfor holder de seg ikke unna skredfarlig terreng når de vet at det er skredfare? Vi vet lite om hvordan mennesker beslutter i disse situasjonene, selv om vi vet en del om hva som er med på å påvirke skikjørerens

¹⁵ Det har skjedd flere dødsulykker forbindelse med heisbasert skikjøring i Tromsø Alpinpark. I hvert av årene 1988, 1990, 2009 og 2013 har en skikjører omkommet her (NGI 2014).

¹⁶ Tromsø kan regnes som Norges skredhovedstad, og ulykkefallene fra 2003-2013 viser at 43% av dødsulykkene i Norge skjedde i Troms fylke (Brattlien 2016, NGI 2014).

beslutningsprosesser. Her er de ulike elementene i den menneskelige faktor sentrale, og det er her vi må lete etter forklaringer på spørsmålene ovenfor. Hvilke forklaringer og sammenhenger vi finner er tett forbundet med metodikk. Dette tar oss over i neste kapittel som begynner med en diskusjon av hvordan jeg har tilnærmet meg feltet både før, under og etter feltarbeidet. Her kommer noen metodiske betraktninger vedrørende utfordringer og valg i forbindelse med feltarbeidet.

KAPITTEL 2: METODE OG TEORI

Metode, kilder og databruk

Min hovedmetode under feltarbeidet har vært deltagende observasjon. Det antropologiske prosjektet beskjeftiger seg med mennesker og grupper av mennesker, og relasjonene mellom disse. Deltagende observasjon med feltarbeid over et lengre tidsrom gir antropologien en unik mulighet og evne til å forstå menneskers empiriske virkelighet. Fra dette kan en ikke bare forstå hva personer sier og gjør, men også hvorfor de oppfører seg slik de gjør og hvordan de oppfatter sin egen virkelighet. Feltarbeidet, og evnen til å ta et steg tilbake i betraktingen av andre, og implisitt også seg selv, gjør antropologien svært godt egnet til å forstå sosiale og kulturelle fenomener – også i eget samfunn. Det er imidlertid ikke bare relasjoner mellom mennesker som er viktig. Også relasjonene vi har til ikke-menneskelige aktører eller aktanter påvirker oss, og er viktige for å forstå hva vi gjør og hvorfor vi gjør det. Før jeg går nærmere inn på min deltagende observasjon i felt er det derfor nødvendig å nevne at jeg både før, under og etter feltarbeidet også har måtte følge med på og forholde meg til all metateksten som ligger rundt alpin skiferdsel. Tekstene, eller denne kommunikasjonen,¹⁷ kan deles i fire grupper.

Den første er medier, hovedsakelig riksdekkende og lokale aviser. Eksempler her er Dagens Næringsliv, Aftenposten, Morgenbladet, Dagbladet og NRK.no. Lokalaviser, eksempelvis de Tromsøbaserte avisene *Nordlys* og *iTromsø*, Narvikavisa *Fremover* og Sogndals *Sogn Avis*, har også spilt en vesentlig rolle.

Den andre er fagtidsskrifter som sportsmagasiner. Som nevnt i kapittel 1 er det få konkrete tall som dokumenterer topptur- og skikjøringstrenden. For å vise utbredelsen av denne aktiviteten har det vært viktig å følge nøye med på populærvitenskapelige medier. Også spesialmagasiner som baserer sitt materiale i vintersesongen på denne typen aktiviteter har vært viktige, både fordi de påvirker skikjørerene på ulike måter og for å kunne oppfatte endringer i feltet. Eksempler på slike er det norske sportsmagasinet *Fri Flyt*, det svenske skimagasinet *Åka Skidor*, det amerikanske *Powder Magazine* og det kanadiske *Ski Canada Magazine*, samt nettutgavene av disse.

¹⁷ Bilder og filmer har også vært viktige, men ikke i like stor grad som tekst.

Den tredje er sosiale medier og reklame. Sosiale medier som Facebook og Instagram er sentrale for mine informanter, og har derfor blitt en naturlig del av mitt datamateriale. Sosiale medier har gjort det mulig å se en ny side av informantene mine før, under og etter tur, eksempelvis gjennom hva som publiseres av hvem, og når dette publiseres. Denne medietypen har gjort det mulig å følge informasjonsflyten knyttet til toppturer og bratt skikjøring på en annen måte enn dersom jeg kun hadde benyttet meg av samhandlings- og verbale data. Også YouTube, som et av verdens største nettsteder for opplastning, visning og deling av videoklipp, har vært en viktig kilde til informasjon og data. Reklame knyttet til feltet har også spilt en rolle, og er noe vi kommer tilbake til i kapittel 6.

Den fjerde gruppen kommunikasjon er internasjonal skredlitteratur, som består av forskningsartikler og –bøker basert på kvantitativ og kvalitativ forskning. I tillegg har det vært viktig å følge med på seminarer og konferanser hvor skredtematikk blir diskutert. Snøskredproblematikk er et internasjonalt fagfelt, og studier av den menneskelige faktor (*human factor*) er som vi har sett etter hvert blitt etablert som et eget fokusområde innenfor fagfeltet (McCammond 2009, Uttl et al. 2010, Richardson 2011). Snøskredfaget har følgelig egne tidsskrifter og fora Disse har vært en nyttig innføring i feltet, samtidig som det har gitt meg et overblikk over hva fagfeltet selv er opptatt av, spesielt med tanke på den menneskelige faktor.

Mye av litteraturen i de overnevnte tekstene er hovedsakelig opptatt av metoder for å minske skredrelaterte ulykker i fjellet, ofte gjennom regelbaserte metoder for hvordan skikjørerene skal oppføre seg når hun skal gjøre vurderinger i vinterfjellet, eller gjennom oppmerksomhet på den vagere menneskelige faktor. Dårlige avgjørelser som tas av enkeltpersoner og grupper på tur skal unngås gjennom at skikjørerene i gruppa får mer kunnskap om feltet. Oppmerksomheten er sjeldnere på opplevelsesaspektet og grunnene til at skikjørerere driver med denne typen ferdsel.

Det etnografiske materialet mitt kommer fra hverdagsopplevelser, observasjoner og samtaler, både på tur og i andre situasjoner. Datamaterialet jeg fikk fra turene jeg var på vitnet om en annen åpenhet fra informantene rundt temaer som ellers var vanskelige å få tak i, og som i andre kontekster tok mye lengre tid å få tak i. Toppturene og skikjøringen i seg selv ble derfor viktig. Det kan se ut som om turen i seg selv gjør at turdeltagerne blir betydelig raskere kjent med hverandre enn det de ellers ville gjort, og at de derfor lettere åpner seg for de andre i gruppen. Opplevelsen av å bli raskere kjent på tur skyldes antageligvis flere ting, men som vi skal se senere i

kapitlet er Goffmans begrep *impression management*, eller på norsk *inntrykkskontroll* (Goffman 1992[1959]) nyttig her. På tur er det vanskeligere enn ellers å «holde maska»; mange følelser er tilstede samtidig og deltagerne blir slitne, trøtte, spente og glade på kort tid. Det å løse problemer sammen, for eksempel å bestemme turmål og veivalg opp og ned, gjør at skikjørerne må kommunisere på en annen måte enn dersom de kun møtes på andre typer arenaer og i andre kontekster (for eksempel på kafé). Samhold og bekreftelse er også viktige elementer: Når en drar på tur gjør en det sammen med andre som har valgt og liker det samme som en selv. Elementene over er med på å gi skikjørerne en sammensatt opplevelse, der blant annet kroppslige erfaringer og opplevelser er viktige. Dette er en av grunnene til at turopplevelsene for mange kan være vanskelige å beskrive med ord. Dette skyldes kanskje, som vi skal komme tilbake til mot slutten av avhandlingen, at det ikke finnes et godt språk for disse opplevelsene (Loland 2009:172).

Da jeg var i felt forsøkte jeg å være med på mest mulig skikjøring og flest mulig toppturer, sammen med forskjellige folk, med ulike skiferdigheter. Noen var svært dyktige frikjørere som hadde konkurrert i norgeseliten, mens andre var nybegynnere og hadde nettopp begynt med skikjøring. Ønsket om å være med på turene skikjørerne dro på bygde på en antagelse jeg hadde om at det skikjørerne sier og gjør før og etter tur ikke nødvendigvis er det samme. Det er heller ikke alltid i samsvar med det de sier og gjør på selve turen. Dette er ikke fordi de lyver eller bevisst forsøker å skjule sannheten, men fordi de (som de fleste andre i verden) er i samspill og forhandling med det som skjer i sine omgivelser for å få det til å passe inn i sin forståelse av virkeligheten – og ikke minst i sitt bilde av seg selv. Som andre antropologer på feltarbeid ønsket jeg å skille mellom det folk sa, tenkte og gjorde, i den grad det var mulig. Som vi skal se i de empiriske eksemplene på side 82-85, er det ofte forskjell på det utøverne formidler før, under og etter tur. Spesielt skal vi se hva dette innebærer med tanke på risikoaspektet i alpin skiferdsel. Alle mine informanter vet hva som er «riktige» ferdelsvalg hvis du spør dem før en tur. De vet at det kan gå skred i terreng over 30 grader, at skred kan gå langt og at de derfor kan bli tatt selv i slakere terreng dersom noe over dem løsner, at de skal holde avstand fra hverandre hvis de går i gruppe i utsatte områder, og at den menneskelige faktor er en av de viktigste årsakene til at folk blir tatt i skred. Etter en tur er det ofte lett å se hva som gikk bra og ikke, og hva som var gode og dårlige valg. Problemet er at skikjørerne ikke nødvendigvis vet hva som er riktige valg *underveis* på turen. Dette er

grunnen til at det er sentralt å være med dem ut på de arenaene hvor de beveger seg. De sterke føringene på hva en skikjører skal kunne, fra både formelle og uformelle aktører, gjør at forskeren vil ha vanskelig for å få tak i skikjøernes beslutningsprosess, hvilke elementer i den menneskelige faktor som gjør seg gjeldende underveis, samt hvordan uforutsette hendelser gjør at skikjøerne tar de avgjørelsene de tar. Skikjøeren vet det formelt sett «riktige» svaret på spørsmål knyttet til beslutninger underveis på tur, og jeg så etter hvert at skikjøerne automatisk svarte det de trodde var «riktig» på spørsmål fra meg og andre. Dette gjaldt også når grunnlaget for avgjørelsene underveis tilsynelatende var basert på andre ting. For å forstå hva som faktisk skjer i skikjøerens verden i samspillet mellom aktør, teknologi og omgivelser, er deltagelse en forutsetning. Dersom feltarbeideren ikke er med under turen, og kun snakker med utøverne før og etter tur, vil viktig datamateriale gå tapt – nemlig hva som *faktisk* skjedde. Også for å vite hvilke aspekter ved turen som informantene mine valgte å fremheve, og ikke minst for hva de valgte å utelate fra fortellingene sine, spilte deltagelse en avgjørende rolle. Til sist er det ikke til å se bort fra at skikjøerne snakket til meg på en annen måte når jeg hadde vært med, både fordi jeg var «en av gjengen», og fordi vi var blitt bedre kjent i løpet av turen (Eggen 2009, Solbakken 2012). Vi ser her hvorfor antropologien med utgangspunkt i deltagende observasjon kan være en god metode for å forstå hva som skjer i disse situasjonene. I forbindelse med et seminar om alpin skiferdsel på Høgskulen i Sogn og Fjordane beskrev en av mine informanter selv vanskelighetene med å studere feltet: «Når du står der [på toppen, min anm.] og ser på linja [veien du skal kjøre ned, min anm.] er det vanskelig å snu. Begjæret etter å kjøre linja er så stort. Intervjuer, scenarier og hypotetiske situasjoner er vanskelig å få representative, fordi du ikke har et forhold til linja. Du vil derfor svare andre ting på spørsmål enn du ville gjort når du er der. Idealene for kulturen du er i gir føringer for hvordan du snakker om egne opplevelser, selv om det kan være en forskjell mellom nybegynnere og viderekommende».

Av praktiske årsaker var bruk av notatblokk og diktafon underveis på tur vanskelig. For det første tilbringes det meste av turen, i alle fall tidsmessig, gående oppover. Det er sjelden lange nok pauser til å rekke å notere ned noe. I tillegg er de få pausene som tas viktige, det er ofte da avgjørelser tas eller diskuteres, og jeg vurderte dette som viktig nok til at jeg måtte være mentalt tilstede – og ikke fordypet i mine egne notater. Et annet aspekt er at en nesten alltid blir invitert med på disse turene

fordi de eller den andre synes det er hyggelig å ha en med, og da forventes det også at en også bidrar til samværet ved å delta aktivt på turen (Wikan 1996:186). Jeg vurderte lenge å bruke hjelmkamera*, men bestemte meg til slutt for ikke å bruke dette. Fordelen med hjelmkamera er at en kan se på videomaterialet sitt i etterkant, og å se akkurat hva turfølget gjorde og sa når. For å kunne høre det de andre i gruppa sier trengs en mikrofon med batteri som festes på hver av skikjøerne. Etter samtaler med skikjørere med erfaring på området fikk jeg tilbakemelding på at lyden ofte blir dårlig, hovedsakelig på grunn av vind, men også fordi rekkevidden er for kort – de en skal høre må være nært kameraet – noe som ofte ikke er tilfellet. På tur oppover går skikjøerne bak hverandre i samme spor. For å redusere tilleggsbelastningen på snødekket, og dermed redusere risikoen for snøskred i utsatte partier, går utøverne ofte med *avlastningsavstand*, det vil si at de går med 10-15 meters mellom hver person. På turen ned kjører de ofte en og en, og stopper kun på skredtrygge steder for å vente på hverandre. Ekstern mikrofon og diktafon er også upraktisk på grunn av lydforstyrrelser fra vind og klær. Flere av mine informanter sa også at de ville følt seg ukomfortabel med at alt de sier i løpet av en tur skulle tas opp. Dette er interessant fordi det sier noe om informantenes behov for inntrykkskontroll. Kanskje var også noen redde for at ting de sa eller avgjørelser de tok skulle kunne bli brukt mot dem senere dersom noe skulle skje. Frykt for at informantene mine skulle holde tilbake informasjon, kombinert med praktiske vanskeligheter ble utslagsgivende for at jeg valgte å la det være. Hjelmkamera vil kanskje være mer relevant for de som skal se på beslutningstagning og vurderinger for å se *akkurat når* beslutningene blir tatt. For å huske best mulig hva folk sa og gjorde underveis hadde jeg alltid med meg en liten notatblokk til stikkord og utsagn som jeg transkriberte etter tur.

Betraktninger rundt deltagelse

I *Participant Observation* skiller Spradley mellom fem typer deltagelse; ikke-deltagelse, passiv, moderat, aktiv og fullstendig deltagelse (1980:58-62). Han skriver at det høyeste nivået av deltagelse en etnograf kan oppnå er fullstendig deltagelse og at dette skjer når etnografen til vanlig er deltager i miljøet eller samfunnet som skal studeres. Helt fra jeg var liten har jeg holdt på med friluftsliv av ulik art. Etter hvert som jeg ble eldre utvidet jeg mitt friluftsliv fra det mer tradisjonelle til også å drive med bratt friluftsliv, spesielt gjennom klatring og toppturer med stadig mer

utfordrende nedkjøring på «moderne» utstyr. Jeg kjente godt til aktiviteten før jeg dro på feltarbeid. Dette var med på å gjøre meg til en fullstendig deltager på feltarbeidet.

Videre skriver Spradley at desto mer en kan om en situasjon på forhånd som vanlig deltager, desto vanskeligere er det å studere den som etnograf. Han mener at jo mindre kjent etnografen er med en situasjon, jo lettere er det å se de stilltiende kulturelle normene og reglene som er tilstede (ibid.:62). Flere (Howell 2001, Frøystad 2003, Lien&Melhuus 2011) har skrevet om utfordringer med feltarbeid i egen kultur. Med et feltarbeid på kun seks måneder er det begrenset hvor mye antropologen kan lære og forstå, spesielt dersom hun ikke kan språket på forhånd. Dersom jeg skulle gjort et slik feltarbeid uten å ha kunnskap om og erfaring fra feltet på forhånd ville prosjektet ha blitt et annet. Uten skiferdigheter eller kunnskap om skred ville jeg ikke blitt invitert med på disse turene. Jeg ville heller ikke kunne deltatt selv om jeg ble invitert – på grunn av manglende eller for dårlige skiferdigheter. Jeg ville være en belastning og en sikkerhetsrisiko for gruppa, og jeg ville vært så opptatt av å klare meg selv at jeg vanskelig kunne ha overskudd til å oppfatte og tolke nyansene i samhandlingen rundt meg. Tidsbegrensningene på feltarbeidet vil også gjøre det vanskelig å fange opp samspillet, sammenhengene og relasjonene mellom ulike drivere i dette miljøet. Den sosialantropologiske metode med deltagende observasjon gjør det mulig å være både «innenfor» og «utenfor» samtidig, og gjennom å bruke det man er opplært til gjennom teori og metodefag vil studenten på sitt første feltarbeid forhåpentligvis redusere «hjemmeblindhet» (ibid.). Deltagende observasjon er en god metode for å få finne samhandlingsdata og for å se sammenhenger i våre informanternes aktiviteter. Samtidig vil den, i alle fall i tilfeller hvor man studerer fenomener eller aktiviteter som dette, også legge noen begrensninger på hva som kan studeres og hvordan vi gjør dette dersom antropologen alltid skal være helt ukjent med feltet sitt. Til slutt vil jeg si at dersom relevansen ved det antropologiske faget også skal gjøres tydeligere for det norske samfunnet utenfor academia, mener jeg at man ikke må undervurdere også å ta tak i samfunnsforhold, relasjoner og praksiser som folk kjenner, men som de gjennom antropologien kanskje kan få nye perspektiver på.

Om ord sin påvirkningskraft: Fra risikovurderinger til skikultur

Ifølge Spradley er det å skulle kommunisere målet med vår forskning ofte «a process of unfolding» (1980:22), heller enn noe antropologen deklamerer til sine informanter en gang for alle. Fordi en på forhånd sjelden vet hva som er viktig for informantene er

det vanskelig å vite hvordan en best kan presentere forskningsprosjektet når en kommer i felt. Det jeg hadde som utgangspunkt for mitt studie, nemlig beslutningsprosesser og risikovurderinger i fjellet, viste seg å være et tema omgitt av skepsis, ambivalens og sensitivitet for mine informanter. Beslutningsprosesser og risikovurderinger ble sett på som sentralt for å unngå snøskred, og var i diskursen i skimiljøet knyttet til den menneskelige faktor. Det var forventet at skikjøreren var bevisst både på beslutningsprosesser, risikovurderinger og den menneskelige faktor på tur, og det var viktig for informantene mine å vise at de hadde denne kunnskapen – ikke bare ovenfor meg, men også ovenfor hverandre. I begynnelsen, da informanter og andre spurte om hva jeg holdt på med, forklarte jeg at jeg studerte sosialantropologi ved NTNU. Videre sa jeg at jeg ønsket å se på beslutningsprosesser og risikovurderinger hos folk som gikk på toppturer og som kjørte bratt på ski. Dette gjorde at de fleste jeg snakket med ble meget påpasselige med hva de sa, og det tok lengre tid enn jeg hadde forventet før jeg ble invitert med på turer. Det tok tid før jeg forsto at det var tematikken min, frontet av ordene risikovurderinger, beslutningsprosess og gruppedynamikk, som var hovedårsaken til dette. Flere av informantene mine følte at det ville ligge et press på hvilke avgjørelser de tok, at de måtte vise både at de hadde riktig kunnskap, og at de kunne anvende den. Det var vanskelig å få tak i disse nyansene fordi alle jeg møtte, uten unntak, sa de var positive til forskning på beslutningsprosesser og risikovurderinger, og det ble ofte kommentert hvor «viktig, relevant og spennende» det var at jeg skulle skrive om dette.

Et viktig gjennombrudd for meg kom en kveld jeg satt på med to informanter hjem fra en jentesamling vi hadde vært på med Sogndal Girl Riders.¹⁸ Vi hadde kjørt på ski sammen hele ettermiddagen og kvelden, og på tur hjem ønsket de andre å høre mer om «hva jeg egentlig drev med». Denne gangen forsøkte jeg å gjøre prosjektet mitt litt vagere og svarte mindre spesifikt enn da andre hadde spurt meg tidligere. Jeg sa at jeg studerte skimiljøet og skikultur.¹⁹ Responsen på dette var en helt annen enn den jeg fikk tidligere. Etter dette begynte jeg å presenterte prosjektet mitt på denne måten og opplevde at informantene mine snakket mye friere rundt temaer knyttet til skikjøring – også de vedrørende risikoproblematikk. Det er grunn til å tenke at dette

¹⁸ Dette er en gruppe startet av kvinnelige studenter i bygda, som har jenter som vil bli bedre på ski som målgruppe.

¹⁹ Her var det innforstått at det var snakk om toppturer og bratt skikjøring, ikke langrenn. I dette miljøet er «ski» synonymt med «nedoverski», og hvis noen mot formodning skulle på langrenn var det dette som ble sagt eksplisitt slik at ingen skulle misforstå.

var fordi de kunne gi slipp på inntrykkskontrollen de ellers underla seg, grunnet de sterke føringene i skimiljøet på hva som var forventet at en skikjører skulle kunne og mene om disse temaene.

Informantene

I løpet av feltarbeidet har jeg møtt mange som til sammen har vært med på å skape mitt empiriske materiale. Disse menneskene møtes i ulike situasjoner og noen av gruppene som da dannes er, i motsetning til mange andre grupper antropologer studerer, ikke stabile over tid. Disse gruppene kan kalles sosiale formasjoner og kan sammenlignes med Sartres (1960) moderne busskø-eksempel. Menneskene på busstoppet har ulik alder, de kommer fra ulike sosiale klasser, de er av begge kjønn, og de utgjør egentlig ikke en integrert gruppe. De er enkeltindivider som blir en gruppe gjennom et felles ønske/mål/handling. Individene kan derfor i en rekke situasjoner agere som enheter til tross for at de befinner seg i et mangfold. En sosial formasjon er derfor ikke det samme som en (sub-)kultur eller en etnisk gruppe og er ingen homogen enhet. Den kan forstås som resultatet av midlertidige strukturerende praksiser som formes av situerte individer og grupper (Stebergløkken 2016).

En måte å forstå gruppene som oppstår før under og etter turen i feltet alpin skiferdsel, er å se dem som sosiale formasjoner. På et nivå er dette betegnende, da mange av møtene på den formelle arena er nettopp enkeltstående skikjørere som forenes uten annet enn en felles interesse og et felles ønske: å ha en fin tur eller å ta et kurs. På et annet nivå blir det likevel utfordrende å forstå skikjørere gjennom tanken om sosiale formasjoner, da grupperingene på den uformelle arena ikke er tilfeldige. Der er valget av turkamerater mer eller mindre bevisst. I den «virtuelle» verden har gruppene en annen struktur. Der kan skikjøreren kommunisere både en-til-en og fra én til en valgt gruppe. Det vanligste er imidlertid at det som deles der går ut til de du har lagt til som «Venner», som oftest en blanding av nære venner og fjernere bekjentskaper.

Mine informanter kan deles inn i tre grupper; nøkkelinformanter, nærmere og fjernere informanter. De nærmere informantene mine er skikjørere og andre som jeg møtte flere ganger i uken. Disse var en variert gruppe mennesker, men de fleste var studenter av begge kjønn i alderen 20-35 år, men noen unntak var det i form av menn i 35-60-årene med fast jobb. Som fjernere informanter regnes skikjørere som jeg møtte, snakket med og/eller var på tur med kun en eller to ganger i løpet av

feltarbeidet. Denne gruppen var en stor gruppe, og kan ikke avfeies selv om jeg tilbrakte kort tid sammen med dem. Selv om det vil være vanskelig å vite om det skikjøerne i denne gruppen sa var «sant» eller ikke, vil mange møter av denne typen kunne gi viktig informasjon om feltet. Noen av de nærmere og fjernere informantene kommer vi til å møte underveis, og de blir da presentert fortløpende. Jeg hadde fem nøkkelinformanter. Alle disse var kvinner, noe det kan være flere grunner til. Det er ikke uvanlig at kvinnelige antropologer lettere får kvinner som informanter, og at menn blir lettere kjent med andre menn. På forhånd hadde jeg trodd at det kom til å bli lettere å bli kjent med menn, og mange av de nærmere informantene mine var da også menn. Likevel ble det til at jeg endte opp med kvinner som nøkkelinformanter. Kanskje kan dette betraktes som en fordel, ved at det kan gi et utvidet og mer nyansert blick på et felt som har vært dominert av menn, og i stor grad formidlet gjennom et mannlige blick. Nøkkelinformantene var skikjøere som jeg ble godt kjent med, og som jeg hadde lange og gode samtaler med ofte i løpet av feltarbeidet. Disse kommer vi til å møte igjen senere i teksten, og under kommer derfor en kort introduksjon av disse. Alle navn er endret av personhensyn, det samme er alder og geografisk tilknytning, som ikke angis nøyaktig. Kjønn er ikke endret.

Therese: Therese er en kvinne i mellom 20 og 25 år fra Trøndelag. Hun er en dyktig skikjøer som hadde studert flere år i Sogndal da jeg kom til bygda. Tidligere hadde hun kjørt i flere kjente frikjøringskonkurranser, og var godt kjent i miljøet. Therese har kjørt på ski siden hun var barn, hovedsakelig i alpinanlegg, og flyttet til Sogndal på grunn av de gode frikjøringsmulighetene i området rundt.

Marianne: Jeg møtte Marianne i forbindelse med Fjellsportfestivalen 2015. Marianne var en student på rundt 25 år fra Østlandet. Hun var et svært aktivt friluftsmenneske som drev både med klatring, toppturer, bratt skikjøring, brevandring og mer tradisjonelt friluftsliv. I tillegg til å bruke det meste av fritiden sin på disse aktivitetene var hun også guide, og jobbet med dette periodevis i løpet av året.

Tale: Tale var en av de aller første jeg møtte da jeg kom til Sogndal, der hun bodde da jeg var på feltarbeid. Hun er en kvinne i 20-25-årsalderen fra Trøndelag som hadde bodd halvannet år i bygda da jeg kom. Tale hadde ikke drevet med toppturer eller skikjøring før hun flyttet til Sogndal, men begynte med det kort tid etter hun hadde flyttet til bygda, og hun kjøpte seg utstyr der. Første året hun bodde der var hun mye på ski; «dødsgira», med hennes egne ord, men året etter var hun ikke like ivrig.

Dette skyldes ifølge henne selv at «det er så mye stress og press, du må være så flink og kjøre så bratt, det er aldri tid til å kose seg».

Stine: Stine er en kvinne i 20-25-årsalderen fra Østlandet. Hun hadde bodd to og et halvt år i bygda da jeg kom til Sogndal. Stine gikk idrett/friluftsliv på Høgskulen i Sogn og Fjordane, og var en svært aktiv skikjører. Hun hadde hovedsakelig gått langrenn før hun flyttet til bygda, og ikke kjørt så mye på ski. I løpet av sitt første år i Sogndal ble hun interessert i toppturer og bratt skikjøring, og brukte omtrent all sin fritid på dette det halvåret jeg var i felt.

Pia: Pia er en kvinne i 25-35-årsalderen fra Trøndelag som bodde på Voss. Jeg møtte henne i forbindelse med en jentecamp, og hun kjørte flere ganger fra Voss til Sogndal for å være på tur i fjellene der. Hun begynte å gå toppturer i 2014 da hun flyttet til Voss, som hun hadde flyttet til på grunn av turmulighetene der. Etter hvert som hun fikk mer erfaring har hun kjørt stadig brattere på ski, til tross for en viss høydeskrekk.

Noen etiske betraktninger

Utdrag fra feltdagbok:

Jeg sto 100 meter fra dem på et «trygt» sted, altså ikke i utløpssonen dersom skråningen skulle løse ut. Dette burde vi snakket om og jeg burde kanskje sagt ifra. Vi hadde ikke skredsøkere, i alle fall ikke alle. Det er vanskelig å si til folk hva de skal gjøre/ikke gjøre når man ikke kjenner dem eller vet hvilke ferdigheter de har. Tenk om jeg ikke sier ifra hva jeg tenker og det går et skred. Samtidig påvirker jeg gruppa i kjempestor grad hvis jeg hele tida skal si hva jeg mener. Dessuten skjer ting så fort, plutselig gjør noen noe de synes er en god idé uten at det blir diskutert med gruppa. Ikke rart det skjer ulykker.

Det er flere tilfeller hvor skikjørerere har omkommet i skred utløst av andre skikjørerere på fjellet, og en persons handlinger kan sette andres liv i fare. Det betyr at skikjørereren ikke bare må tenke på gruppa hun er med på tur, men også på andre turgåere. Det samme vil gjelde for antropologen på feltarbeid, og håndtering av risiko kan skape etiske og moralske dilemma. Dersom vi tar utgangspunkt i utdraget fra feltnotatene over, ser vi et dilemma mellom ønsket om å følge med på samhandlingen i gruppa uten å selv ta for aktiv del, og nødvendigheten av å gripe inn i situasjoner hvor det kan være fare for skade eller dødsfall. Dette er også et dilemma for forskeren med

tanke på den gjeldende rangorden i miljøet: Den i gruppa som har mest erfaring eller den som markerer seg mest ofte blir den uformelle lederen i gruppa.²⁰ Som deltagende observatør av alpin skiferdsel er balansegangen mellom det å være med og det å delta på tur vanskelig. For det første er ikke det å være med og det å delta det samme. Med det samme antropologen deltar aktivt i gruppa vil hun være med å styre det som skjer i gruppa. Dersom antropologen skulle greie å være med kun som passiv observatør vil dette også påvirke gruppedynamikken.²¹

Antropologens dilemma i situasjoner der hun utsetter seg og gruppa for fare og potensielt dødelige situasjoner er interessant. Det er en forskjell på det å *la* seg utsette for risiko eller fare på grunn av andre, og på *selv* å utsette andre for fare. Det kan bety at man har ulik terskel for når man eventuelt griper inn for å redusere risikoen i de to ulike situasjonene.

Et annet viktig moment er at utgangspunktet mitt for feltarbeidet var risikoproblematikken rundt snøskredulykker. Sannsynligvis var jeg mer opptatt av dette på tur enn mine informanter, selv om det også for dem var en viktig del av feltet. Dette kan ha, og har sannsynligvis, påvirket både på mine opplevelser i felt og på mine tolkninger av det som har utspilt seg. Fokus på risikoproblematikk er vel og bra, men det det er imidlertid også viktig å huske på at det her er en balanse. På den ene siden har vi risiko og potensiell død, men på den andre siden har vi de positive opplevelsene av utfordring, lekenhet og flyt. Jeg mener at jeg har klart å balansere det som skjer i feltet på en god måte.

Teoretisk inngang: Møter på toppturens dramatiske scene

Når vi møter andre mennesker, definerer vi alltid hvilken relasjon vi har til hverandre for å vite hvordan vi skal oppføre oss og forholde oss til hverandre. Her er situasjonsdefinisjonen viktig, da den sier noe om hvem man er for hverandre og hva man kan gjøre sammen. Fra dette følger vår oppfatning av hva som er relevant med andre og oss selv. I møter med andre ønsker vi at den eller de andre skal få et bestemt bilde av hvordan vi er, et bilde vi må presentere, forsvare og opprettholde i mange ulike situasjoner (Goffman 1992). Som vi allerede har sett bruker Goffman begrepet

²⁰ Den som har størst markeringsbehov er imidlertid ikke alltid den som har mest erfaring, og dette kan skape en «falsk trygghet» i gruppa.

²¹ Jeg tror for øvrig ikke det er mulig å observere en gruppe uten påvirkningskraft i denne sammenhengen. Alle i en gruppe vil i større eller mindre grad påvirke samspillet der, uansett om de deltar aktivt eller ikke.

inntrykkskontroll for å beskrive hva som skjer i disse møtene.²² Han argumenterer for at vi i møtene med andre er svært bevisste vår egen oppførsel og opptreden slik at den eller de andre skal få et bestemt inntrykk av oss, fortrinnsvis et som er fordelaktig for oss selv i den gitte situasjonen. Videre bruker han begrepene «front stage» og «back stage» for å utforske måten disse inntrykkene blir kontrollert på (Goffman 1992). Goffman (ibid.) skiller mellom det å *gi* og det å *avgir* et inntrykk. Det inntrykket du gir er det du aktivt forsøker å kommunisere til andre. Det inntrykket du avgir er det totale inntrykket andre får av deg, og dette er det vanskelig å ha full kontroll over.

Med utgangspunkt i Goffmans teatermetafor ser jeg de alpine omgivelsene som en dramatisk bakgrunn eller scene, hvor samhandling utspiller seg og møter mellom mennesker skjer, med og uten bruk av sosiale medier. Her vil jeg innføre et analytisk skille mellom den «virkelige» og den «virtuelle» verden, hvor den «virkelige» verden er samhandling mellom mennesker ansikt til ansikt, mens den «virtuelle» verden betegner kommunikasjon og informasjonsflyt gjennom sosiale medier, på internett og gjennom smarttelefoner. Skillet mellom den «virkelige» og den «virtuelle» verden kommer vi til å møte igjen senere.²³ Det har alltid vært dramatikkn knyttet til tinder og fjellandskap, enten det var gjennom et romantisk paradigme eller ved at fjellene ble fremstilt som noe øde og skremmende. Den dramatiske scenen blir forsterket gjennom utstyret som vises, og risikoelementet understrekes ved at utøverne har på seg synlige tegn på risiko – for eksempel hjelm. En scene er sjelden nøytral. Den kan være svært verdiladet, og når vi presenterer oss velger vi også scene, i den grad dette er mulig.

Identitet er ikke en gitt størrelse eller noe fast man har i enhver sammenheng, og scenen vil være med på å gi deg din rolle, din status og din identitet. Før vi ser nærmere på dette må vi imidlertid avklare noen forhold rundt identitetsbegrepet. Her definerer jeg identitet som den delen av en persons selvoppfatning som oppleves som spesielt sentral, ekte og typisk for vedkomne. Identitet er knyttet opp mot evnen til å vite hvem som er hvem og hva som er hva, «a multi-dimensional classification or

²² Goffmans *impression management* blir vanligvis oversatt til norsk med *inntrykkskontroll*. *Inntrykksmanipulering* (Barth 1992:8) og *inntrykksforvaltning* er også to gode oversettelser, som godt illustrerer aktørens forsøk på å ha kontroll over inntrykket hun gir av seg selv til andre.

²³ Dette er altså et analytisk skille. I virkeligheten vil dette være mer komplekst og de vil være vanskelige å skille fra hverandre, da den «virtuelle» verden i stor grad også er «virkelig» og derfor også en del av den «virkelige» verden. En kan også forstå dette skillet som mellom to ulike sfærer av informasjonsflyt.

mapping of the human world and our places in it, as individuals and as members of collectives» (Jenkins 2008[1996]:5). Identitetsbegrepet er imidlertid mer komplekst enn dette. I tillegg til individets selvforståelse og posisjonering i forhold til andre, spiller også andres oppfatning av individet en viktig rolle. Disse andre kan være både signifikante andre, mer perifere bekjentskaper eller fremmede. Oppfatningen av individets eget syn og andres syn trenger ikke være sammenfallende, og for noen kan andres syn være betydelig annerledes enn individets egenforståelse. Selv om oppfatningen av ens eget dypere selv og andres oppfatning av ens dypere selv kan variere, er likevel ikke disse to upåvirkelige av hverandre. Her utøves et visst «press» gjennom en «membran», der påvirkning går begge veier, slik at ens egen identitet vil påvirkes av andres oppfatning, så vel som motsatt. Med utgangspunkt i Richard Jenkins (2008) forstår jeg identitet prosessuelt snarere enn som en «ting» eller statisk attributt man har eller ikke har, det vil ut fra noe man *gjør*. Identitet formes prosessuelt, i en gjensidig relasjon mellom egen og andres kognisjon, generert og manifestert gjennom sosial *handling*.²⁴ Siden identitet fremkommer gjennom sosial handling, blir også inntrykkskontroll et viktig aspekt ved vår identitet. Som jeg skal demonstrere i kommende kapitler, er nettopp hva skikjøreren *gjør* ofte basis for hvorvidt hun blir regnet som en skikjører eller ikke. Dette gjelder flere informasjonskanaler, både ansikt til ansikt i den «virkelige» verden og for budskap formidlet i den «virtuelle» verden gjennom sosiale medier. Det empiriske eksemplet på side 114 hvor skikjørere merket bilder med emneknaggen *Svarteholten*, illustrerer dette.²⁵ Ved å merke bilder på denne måten legitimerte man sin identitet som skikjørere eller som «virkelig/ekte» interessert i alpin skiferdel. Dette gjorde igjen at andre i miljøet kunne klassifisere dem som en del av fellesskapet. Fordi gruppen mennesker som driver med alpin skiferdsel er så stor og sammensatt var det ikke nok å *si* at en var mye på tur – det kunne hvem som helst gjøre. En måtte *gjøre* det, og kanskje enda viktigere: En måtte *vis*e det til andre, helst på den riktige måten. Dette kan sees på som en av flere måter å fortelle ting om seg selv til seg selv og til andre. Det en *gjør* som skikjører er intimt forbundet med utstyret, som er en forutsetning

²⁴ Senere skal vi se dette i sammenheng med Pierre Bourdieu sitt habitusbegrep (Bourdieu 1995[1979]). For Bourdieu er habitus knyttet sterkt til vår identitet, og noe du *har*. Fordi vår habitus også vil styre våre handlinger kan vi imidlertid også forstå det som noe som aktiveres og tilkjennegis gjennom noe man *gjør*.

²⁵ Emneknagg kalles også for hashtag, og ser slik ut: #. Den brukes i begynnelsen av et ord, og knytter det som deles opp mot emner andre identifiserer seg med.

både rent praktisk for å kunne utføre aktiviteten, og for skiferdighetene skikjørerer har. Derfor er det en tett kobling mellom identitet og utstyr.

Jenkins bruker både *identifikasjon* og *identitet* i sin bok. Sammenhengen mellom disse er interessant. Identifikasjon er på mange måter et forsøk på å finne den andres identitet. Det kan imidlertid argumenteres for at det å avdekke andres identitet fullstendig er svært vanskelig og kanskje umulig.²⁶ Likevel kan det å identifisere noen ofte være nok til å bestemme hvordan du skal behandle vedkommende. For å forstå hvorfor vi velger og handler slik vi gjør mener jeg det er viktig å se på sammenhengen mellom identitet og motivene mennesker har for handlingene de gjør. For å forstå hva som skjer i skikjørerens verden er det relevant å spørre om hvorvidt det er å følge sine interesser – materielle eller andre – som betyr noe, eller om det er identitet som betyr noe. Det er ikke lett å skille mellom identitet og interesser, da disse ofte henger tett sammen:

How I identify myself has a bearing on how I define my interests. How I define my interests may encourage me to identify myself in particular ways. How other people identify me has a bearing on how they define my interests, and, indeed, their own interests. My pursuit of a particular interests might cause me to be identified in this way by others. How I identify others may have a bearing on which interests I pursue. And so on.

(Jenkins 2008:7).

Også Hogan (2010) er opptatt av sammenhengen mellom identitet, interesser og hva folk gjør i livene sine: «How tightly can we couple the identity of an individual online and the activities of that individual?» (ibid.:377), spør han, og knytter dette opp til et skille mellom «performance» og «exhibition».

Identitet kan forstås som en prosess av væren og tilblivelse («of 'being' or 'becoming'») (Jenkins 2008:17). Dette muliggjør at hver enkelt aktivt kan skape, forme og iscenesette egen identitet, både i den «virkelige» og den «virtuelle» verden. I empirikapitlene skal vi se hvordan dette skjer.

We work at presenting ourselves, so that others will work out who we are along the lines that we wish them to. We speculate about whether so-and-so is doing *that* because of 'her identity'.

(Jenkins 2008:26).

²⁶ Spesielt dersom en regner med alle nyansene i en persons egenoppfatning, og nyansene og variasjonene i alle andres oppfatninger av personens identitet. Etter å ha kjent noen i lang tid kan man høyst vite mye om hvordan de er som person og forutse valg og handlinger de tar.

I iscenesettelsen av identitet spiller scenen en vesentlig rolle, og toppturentusiastens scene har en rekke kvaliteter som er med på å bestemme aktørens iscenesettelse. Også for Goffman er scenen ladet. Han benytter begrepet «kulisser» for å betegne scenearrangement som er ment å skulle uttrykke noe.

Hvis vi nå tar en bestemt opptreden som utgangspunkt, kan det noen ganger være hensiktsmessig å benytte betegnelsen «fasadeområde» om det sted hvor opptredenen fremføres. De fastlåste meningsbærerne på et slikt sted er tidligere blitt omtalt som den del av fasaden som kalles «kulisser».

(Goffman 1992:92).

Goffman beskriver scenen som det stedet situasjonene og interaksjonene utspiller seg, og han diskuterer sceneinnretningen og relevansen av det meningsbærende utstyrets forfatning. Når du går ut på en scene, går du ut i en situasjon hvor du møter andre. Kulissene har allerede ladet scenen for deg, og sminke, klær og annen materiell kultur er med på å skape scenen i enhver situasjon. «Kostymene» eller utstyret, altså den materielle kulturen skikjørerer faktisk er ikledd, er knyttet til skikjørerens identitet. For skikjørerer ligger skredet som en kulisse eller bakteppe, som alltid er tilstede, enten som aktør eller kulisse. Med sin konstante tilstedeværelse setter skredet bakteppet for alt som utspiller seg både før, etter, og underveis i den alpine skiferdselen. Scenen er imidlertid ikke bare en statisk kulisse hvor samhandling og identitetsdannelse skjer uavhengig av sceneinnretningen. Ved å ta utgangspunkt i Tim Ingold (2000) sin analyse av omgivelser er det grunn til å argumentere for at den interaksjonen som skjer, og den identiteten som formes, også skjer mellom menneske og kulisser.

Ifølge Ingold er mye av kognitiv vitenskap fortsatt basert på kartesisk ontologi med et skarpt skille mellom sinnets aktivitet og kroppens aktivitet i verden. I denne tradisjonen er det lett å se kroppen som en passiv dataenhet med eneste rolle å motta og prosessere informasjon fra sinnet, uten å spille noen rolle i selve kognisjonen (ibid.:165). Med utgangspunkt i James Gibsons økologiske persepsjonsøkologi argumenterer Ingold (ibid.) for å ikke behandle den persiperende organisme som en passiv mottager av stimuli, men som en aktiv agent som bevisst søker ut informasjon som vil klargjøre de meningsfulle egenskapene i sine omgivelser. Gibsons psykologi tar utgangspunkt i de bevisste bevegelsene til hele vesenet, og knytter kropp og sinn uløselig sammen med sine omgivelser. Her er bevegelse et viktig moment, som skiller

Gibsons utgangspunkt fra den kognitive vitenskapen. For hvis persepsjon innebærer bevegelse, så må det være en type handling heller enn en forutsetning for handling. Dette betyr igjen at det vi oppfatter må være en direkte følge av hvordan vi handler, eller hva vi *gjør*, for å knytte det til Jenkins. Avhengig av hvilken type aktivitet vi gjør, vil vi plukke opp bestemte typer informasjon. Å oppfatte et objekt eller hendelse er å oppfatte hva den inviterer til (affords). Med utgangspunkt i dette skapte Gibson begrepet *affordances* (ibid.:166). Her er utgangspunktet innsikten om at den informasjonen som plukkes opp av en aktør, i konteksten av en praktisk aktivitet, vil være førende for det objekter og handlinger i omgivelsene kan tilby og invitere aktøren inn i. På den måten kan aktøren sies å gå inn i en aktiv dialog med sine omgivelser.²⁷ Det finnes ikke en god norsk oversettelse av *affordances*, men bruk av ord som *tilby*, *gi* og *invitere til*, er et forsøk på å fange essensen i Gibsons begrep. Videre sier Ingold at den informasjonen som potensielt er tilgjengelig for aktøren er grenseløs, og at det er uendelige muligheter for hva som kan oppfattes. Likevel lærer man å oppfatte på en måte som er hensiktsmessig til en gitt kultur ved øvelse i hverdagsoppgaver, og hva man oppfatter vil være avhengig av konteksten. For at disse skal gjennomføres på en vellykket måte trengs en (opp)øvet evne til både å legge merke til og til å respondere flytende til fremtredende aspekter ved omgivelsene.

In short, learning is not a transmission of information but – in Gibson's (1979:254) words – an 'education of attention'. As such, it is inseparable from a person's life in the world, and indeed continues for as long as he or she lives.

(Ingold 2000:167).

Her ser vi tydelige likhetstrekk med Pierre Bourdieus habitusbegrep (1995[1979]). Både Ingold og Bourdieu er opptatte av persepsjon og kognisjon i den praktiske konteksten til mennesker i sine omgivelser i det daglige livet. Begge prøvde å komme bort fra den kartesiske dualismen mellom kropp og sinn, subjekt og objekt. «Gibsonian psychology offers a way of thinking about human-environmental relations that dispenses with the conventional dichotomy between naturally given and culturally constructed worlds» (Ingold 2000:168).

²⁷ Dette er ikke en dialog i sterk forstand, slik som dialogen mellom mennesker. Likevel kan man si at skikjøreren er i en dialog med omgivelsene, og en slik kommunikasjon læres blant annet gjennom formell opplæring som skredkurs. Også på den uformelle arena er skikjøreren avhengig av å kommunisere med omgivelsene, og er nødt til å forholde seg til de signaler vedkommende får.

Det er nærliggende å tenke at det er nødvendig å skille mellom de «virkelige» omgivelsene – frittstående vitenskapelige observasjoner – og de «opplevde» omgivelsene, som bygges opp gjennom en selektiv respons til stimuli. Dette er det samme skillet som mellom det «etiske» og «emiske» nivået i antropologien. Fra et gibsonsk perspektiv er det imidlertid tydelig at verden blir et meningsfullt sted for mennesker gjennom at vi lever i den, heller enn gjennom å ha blitt konstruert langs noen formelle retningslinjer.

Meanings are not attached by the mind to objects in the world, rather these objects take on their significance – or in Gibson’s terms, they afford what they do – by virtue of their incorporation into a characteristic pattern of day-to-day activities. In short, far from being inscribed upon the bedrock of physical reality, meaning is immanent in the relational contexts of people’s practical engagement with their lived-in environments.

(Ingold 2000:168).

Utviklingen av skiteknologi fører til at omgivelsene inviterer flere inn i alpin skiferdsel, og dermed ut i brattere terreng. I neste kapittel skal vi se nærmere på utstyret og på den vesentlige rollen materiell kultur spiller i denne sammenhengen.

Goffman bruker sin dramaturgiske metafor hovedsakelig for å beskrive samhandling ansikt til ansikt, men hans tilnærming er også fruktbar for å forstå det som skjer i den «virtuelle» verden, og kanskje spesielt i bruken av sosiale medier relatert til alpin skiferdsel.²⁸ Sosiale medier i moderne forstand fantes ikke på Goffmans tid, men dersom disse hadde eksistert er det ikke urimelig å tenke at han hadde inkludert dette i sine beskrivelser. På sosiale medier skjer det også møter mellom mennesker, selv om disse ikke skjer ansikt til ansikt. Dette kan illustreres ved å ta en nærmere titt på bruken av Facebook. Her legger brukerne ut statusoppdateringer og bilder fra dagliglivet, og disse er med på å gi andre et inntrykk av hvordan personen er og hva personen gjør. Det som deles er som regel knyttet opp mot brukerens identitet, eller et ønske om å inneha en gitt identitet som brukeren

²⁸ Mange forfattere har brukt Goffmans arbeid for å forstå kommunikasjon gjennom ulike typer medier (mediated communication). Tanken om at media gir et vindu inn i andres private liv (eller inn i ting andre normalt ikke ville vise offentlig) gjelder ikke spesifikt for sosiale medier. I 1986 brukte Meyrowitz denne ideen til å forklare noen av de kulturelle implikasjonene av fjernsynet. Boden og Molotch (1994), Heath og Luff (1992), Ling (1997), Cooper (2001) og Geser (2004) har også brukt Goffman for å forklare mediert kommunikasjon (Hogan 2010).

finner attraktiv. Dette deles med et stort publikum. I kapittel 6 skal vi se nærmere på dette.

I *Vårt rollespill til daglig* (1992), er Goffman hovedsakelig opptatt av relasjonen mellom mennesker, ikke av relasjonen mellom mennesker og materiell kultur. Jeg mener at Goffmans tilnærming til relasjoner mellom mennesker ikke er tilstrekkelig for å få et helhetlig bilde av hvordan identitet skapes hos toppturentusiasten. Identitet skapes gjennom et samspill og en sammenfiltrering av menneske, omgivelser og materiell kultur som skiutstyr og digitale hjelpemidler. Uten denne sammenfiltreringen vil ikke det vi kaller mennesket i den gitte situasjonen være det samme; mennesket vil være noe annet når det sitter hjemme i stua og ser på TV enn når det er ute og bedriver bratt skikjøring. For å forstå sammenfiltreringen mellom menneske og materiell kultur på en bedre og mer helhetlig måte foreslår jeg å kombinere Goffmans teorier med kyborgbegrepet.

Kyborg

Mennesker og ikke-mennesker inngår i hybride relasjoner (Olsen 2003). Vi er sammenfiltret med ting rundt oss, og på denne måten oppstår det noe nytt, det man kan kalle en kyborg (Haraway 1991). Begrepet kyborg er en sammensetning av ordene kybernetikk, læren om selvregulerende styringsmekanismer, og organisme, som opprinnelig betegner en organisme som består av biologisk vev og kunstige deler (Brenna 1998:116). Ifølge Donna Haraway er en kyborg en kybernetisk organisme, en sammensetning av organisme og maskin, av menneske og maskin, men også av fiksjon og fakta, myte og materiell virkelighet (Haraway 1991:149). Den mest kjente bruken av begrepet finner vi kanskje i science fiction- eller fantasysjangeren, hvor teknologi er integrert i mennesket (robotmannen/-kvinnen) eller hvor mennesket er integrert i maskinen. Begrepet er etter hvert blitt brukt til å beskrive sammenfiltreringen av menneske og teknologi i det moderne samfunnet, og mennesker med teknologi som pacemaker eller høreapparat i kroppen kan fungere som eksempler på dette. Det er imidlertid ikke bare sammenfiltreringen mellom menneske og materiell kultur som skaper kyborgene. Også med naturen, med andre ord våre omgivelser, skjer det et samspill og en sammenfiltrering. I kyborgens dialog med sine omgivelser skapes det nye muligheter ved at omgivelsene, eller scenen for å knytte det til Goffman, inviterer til bruk (affordances). Gjennom vår sammenfiltrering med materiell kultur opplever vi omgivelsene våre og landskapet rundt oss. Det er på denne måten vi lærer dem å

kjenne. Det er altså kyborgene, hybridene, som betegner sammenfiltreringen av menneske og materiell kultur, som lærer omgivelsene å kjenne. Nettopp derfor er det interessant å se ikke bare på hva omgivelsene *er*, men på hva de *gjør*.

Kyborgbegrepet kan være med på å utfordre og utvide vår oppfatning av hva det menneskelige er. Begrepet kan sees på som et forsøk på å overkomme skillet mellom subjekt og objekt, hvor mennesket settes på den ene siden og alt annet på den andre. Ved å utfordre definisjonene og avgrensingene av dette fellesskapet kan det endres slik at vi får en ny forståelse av sammenhengen mellom materiell kultur og menneske. Med kyborgene som forståelsesramme kan man se på sammenfiltreringen av det menneskelige og det teknologiske, i stedet for å fokusere kun på hva som er menneske og hva som er teknologi. Kyborgbegrepet er interessant i denne sammenhengen fordi sammenfiltreringen mellom menneske og materiell kultur er en forutsetning for å kunne skape en menneskelig identitet knyttet til alpin skiferdsel.

Det er mange måter å avgrense det menneskelige på, og hvordan vi konstruerer denne avgrensingen er avgjørende for hvordan vi forstår teknologien rundt oss. Dersom vi ser på materiell kultur og teknologiske hjelpemidler som en forlengelse av kroppen gir dette oss nye muligheter til å forstå sammenhengen mellom menneske og materiell kultur. Moser foreslår å kalle disse kyberproteser (1998:53). Protese betyr forlengelse, og hun argumenterer for at protesen ikke er det som skiller oss fra det menneskelige, men at proteser *er* det naturlige og det menneskelige. Mennesker har alltid brukt forlengelser og tillegg, og topptur- og sikkerhetsteknologien, samt den digitale teknologien kan sees i lys av dette. Et av argumentene for å betrakte for eksempel smarttelefoner i nettverk som kyberproteser, er at de utvider vårt handlingsrom. De utvider også vår evne til å påvirke oss selv og andre. Et eksempel på dette kan vi se i bruken av Facebook. Tidligere foregikk denne hovedsakelig fra stasjonære eller bærbare datamaskiner. I dag skjer dette hovedsakelig gjennom smarttelefoner, og ifølge E24 (2013) var 1,7 millioner nordmenn innom Facebook hver dag via mobilen i 2013.

Noen vil kunne argumentere for at det *er* lett å skille det ikke-menneskelige (smarttelefonen eller skiene) fra det menneskelige, og at å benytte kyborgbegrepet i denne situasjonen blir å strekke begrepet for langt. Blant andre Laughlin (1997) har kritisert antropologer for å ukritisk løfte kyborgbegrepet fra sin teoretiske ramme og bruke det som symbol for bestemte aspekter ved kultur. Han påpeker at de fleste som skriver om kyborger i dag er produkter av euroamerikansk kultur, og at de derfor er

gjennomsyret av en seiglivet «kropp-sinn»-dualisme. Jeg mener imidlertid at det er denne sammenfiltringen av menneske og materiell kultur og de mulighetene det gir som er nettopp det menneskelige. Man kan skille mellom kropp og materiell kultur, men å skille mellom menneske (som noe mer enn et biologisk vesen) på den ene siden og materiell kultur og omgivelser på den andre siden er problematisk.²⁹

Risiko

Tidligere har jeg nevnt snøskredet som en vesentlig del av bakteppet for alpin skiferdsel og snøskredet utgjør definitivt den største risikofaktoren i slik ferdsel. Det finnes hovedsakelig to måter å forstå risiko på. Den første leiren tilhører den tekniske risikoanalysetradisjonen, og består av fysikere, geologer, ingeniører, biologer og så videre, som ser på risiko som noe som objektivt kan måles. De bruker begreper som «total risiko» og «relativ risiko». Den andre leiren, som ofte består av antropologer, sosiologer og psykologer, forstår risiko som en subjektiv verdi som varierer med konteksten. Er dette et fruktbart skille? Sosialantropologen Gro Follo (2005) skriver at distinksjonen mellom objektivitet og subjektivitet ikke er fruktbar når man ser på risikofenomenet. Follo kritiserer risikolitteraturen for manglende klarhet rundt begrepet risiko. Hun mener man må skille mellom det som er en risiko for folk og det som er risikofenomenet i seg selv. Hun kaller disse henholdsvis risiko *in situ* og risiko *sui generis* (ibid.:22), og fokuserer på forskjellen mellom epistemologi og ontologi. Risiko *sui generis* har ingen mening eller eksistens løsrevet fra mennesket, og er ontologisk sett iboende (immanent) og uvesentlig (immaterial) [min oversettelse]. Når risikofenomenet eksisterer som et kulturelt faktum kan kjernene og komponentene brukes som analytiske verktøy. Ifølge Follo (ibid.:22) har risikofenomenet to kjerner: *Tap* (loss) og *mulighet* (possibility) [min oversettelse]. Også språklig har vi problemer med å skille mellom ulike typer fare og risiko. På engelsk skilles det mellom *danger* og *hazard*, mens vi på norsk bare bruker begrepet fare. Dette kan ha vært med på å gjøre skillet utydelig. Den kanadiske skredesperten Grant Statham (2008) er opptatt av forskjellen og sammenhengen mellom fare (hazard) og risiko (risk), og mener at disse er koblet sammen av termen *eksponering* (ibid.:224). Som Follo, sier Statham at for at noe skal være en risiko må det være fare for eller mulighet for tap (loss) *for mennesket*. Risiko *sui generis* er derfor uvesentlig uten menneskets oppfatning av verdier. For at det skal være et tap for noe, må det også være snakk om en vinning.

²⁹ En naturlig videreføring av denne teorien er aktør-nettverk-teori.

Der Follo snakker om muligheter, er Statham opptatt av *gevinst* (gain). Hva er skikjørerens gevinst fra alpin skiferdsel, som er så viktig at hun frivillig utsetter seg for risiko? Utfordringer, gode opplevelser, mestringsfølelse og kontroll kan være elementer her. Psykologen Mihaly Csikszentmihalyi (1991) bruker begrepet *flyt* (flow), for å beskrive en tilstand av konsentrasjon, fokus og engasjement i aktiviteten vedkommende holder på med. Flyt er også en viktig gevinst for skikjørerene.

Videre skriver Follo at dersom man skriver om risiko og ønsker en erfaringsnær tilnærming, må man innledningsvis gjøre en to-steps betraktning. Først må man spørre seg om risikofenomenet eksisterer som et kulturelt faktum i det gitte samfunnet? Hvis ja, må man videre spørre seg om informantene og forskeren oppfatter det samme fenomenet som risiko. Tilhengere av mer erfaringsfjerne tilnærminger må ha i bakhodet at termen «risiko» og lignende konsepter kun er antropologens valgte konseptualisering av fenomenet som studeres. Denne konseptualiseringen kan være fruktbar, men kan også ha begrensninger når det kommer til det å fange den empiriske virkeligheten (Follo 2005:31).

Det er ingen tvil om at informantene mine knyttet snøskred til risiko, og risiko til snøskred. Noe annet ville vært overraskende, med tanke på de fatale følgene slike skred som regel får og oppmerksomheten skredproblematikk har blant de som bedriver vinterfriluftsliv, spesielt bratt skikjøring. Informantene mine taklet denne risikoen på ulike måter. Der flere ga uttrykk for frykt eller redsel, fokuserte andre på de positive sidene ved den alpine skiferdselen – opplevelsen, glede, flyt, lekenhet, kontroll, mestring – som for å overskygge det de ikke kunne ha fullstendig kontroll over. Opplevelsen av trygghet er ikke alltid tilstede hos skikjørerene, og blir i flere tilfeller erstattet av usikkerhet.

Selv om de aller fleste mennesker i verden er trygghetssøkende på et grunnleggende nivå, er det også slik at utrygghet av og til kan være mulighetsskapende, og at en viss risiko kan være spennende (Eriksen 2006). Flere har spurt seg om vi i den vestlige verden i dag lever så trygge og forutsigbare liv at folk begynner å kjede seg. Dette er brukt som en av forklaringene på at mennesker begynner med risikosport. Her bruker jeg ordet trygghet, men som Thomas Hylland Eriksen påpeker er ikke trygghetsbegrepet uproblematisk. Eriksen drøfter hvorvidt det finnes en ekvivalent til den skandinaviske betydningen av begrepet «trygg», og viser at det er mange ulike måter å være trygg på bare i Norge, og skreiver at det motsatte av trygghet kan være utrygghet, usikkerhet, risiko, sårbarhet og frihet (ibid.:13-14).

Risiko er et relativt begrep, og opplevelse av risiko kan endre seg. Ifølge McCammon (2009) blir ikke risikoen større, aktøren flytter bare grensene for hva som regnes som risikabelt. På den ene siden gjør økt kunnskap det mulig å ta bedre beslutninger før og under en tur, slik at sjansen for skader og ulykker reduseres. På den andre siden øker imidlertid risikoen med økt selvtillit (Tremper 2008). God feedback (enten i form av mestring eller i form av sosial aksept) fører til trygghet, som igjen fører til økt risiko. På et høyere nivå ser det imidlertid ut til å stabilisere seg. På seminaret om alpin skiferdsel nevnt på side 23, ble sammenhengen mellom økt selvtillit og økt risiko illustrert ved det en mannlig informant i 20-årene sa til meg: «Når jeg var ny ville jeg aldri kjørt så bratt på ski som nå. Nå er jeg bedre og kan takle risikoen bedre». En annen informant beskrev vekselvirkningen mellom risikovillighet og selvtillit slik:³⁰ «For 10-15 år siden kjørte jeg mye hardere og dristigere enn nå. Jeg hadde opplevelser med å bli tatt i skred som førte til at jeg i en periode kjørte svært defensivt. Etter en stund begynte jeg imidlertid å kjede meg, følte meg tryggere, og økte på igjen. Etter jeg hadde mistet flere venner i skredulykker endret jeg holdning».

For å forstå risikovilligheten til skikjørere må vi se risiko i sammenheng med andre elementer i den menneskelige faktoren, for eksempel identitet og iscenesettelsen av denne. Risikoelementet er en viktig identitetsmarkør som for mange symboliserer en rekke attraktive egenskaper. Dette skal vi se nærmere på i empiridelen med utgangspunkt i Bourdieu (1995) sine ulike former for kapital. Disse egenskapene påvirkes i stor grad av andre elementer i den menneskelige faktor som utstyr og reklame. Gjennom digital teknologi som smarttelefoner og sosiale medier kan skikjøreren skape eller iscenesette en ønsket identitet som er tilgjengelig både for skikjøreren selv og for andre. Det kan se ut til at disse elementene kan føre til økt risiko for skikjøreren og at de står i et direkte motsetningsforhold til risikoreduserende tiltak.

³⁰ Vedkommende var en mann på rundt 35 år, omtrent 10-15 år eldre enn de fleste på seminaret. Jeg hadde møtt vedkommende tidligere i forbindelse med et skredkurs jeg fulgte. Han var en erfaren skikjører med mange års ferdsel i bratt terreng, og jeg vurderte han som en pålitelig informant.

KAPITTEL 3: MENNESKE OG MATERIALITET – FRA AKTØR TIL KYBORG

Introduksjon

Når skikjørereren står på toppen av fjellet, klar til å sette utfor, inngår hun som vi alt har sett, i en rekke kompliserte sammenhenger som påvirker valg og beslutningsprosesser. I verste fall kan disse få fatalt utfall. Ikledd moderne skiteknologi, skredutstyr og kommunikasjonsutstyr skal skikjørereren forholde seg til sine omgivelser, og komme seg trygt ned fra fjellet. Turen starter med planlegging, noen ganger lenge før den finner sted, andre ganger samme dag. Den blir ofte kommunisert på sosiale medier i sanntid dersom det er mobildekning, og vil i ettertid også bli kommunisert, både på sosiale medier og som fortellinger blant venner. Utstyret, omgivelsene og menneskene sammenfiltres i prosesser der signaler om identitet, kompetanse, skiferdigheter, status, gjennomføringsevne, mot, dristighet og så videre stadig reforhandles. Disse prosessene må hele tiden sees i en kontekst påvirket av reklame, skifilmer, mer eller mindre uttalte forventninger om hvordan toppturen skal oppleves og formidles. Hele tiden ligger skredet og lurert i bakgrunnen som en potensiell fare, noen ganger stor andre ganger liten. Alt dette henger i virkeligheten tett sammen, og mye av det skjer samtidig.

Jeg står på trappa utenfor Turtagrø Høyfjellshotell i Vest-Jotunheimen. Det er første dag av fjellfestivalen High Camp Turtagrø,³¹ og jeg har akkurat funnet gruppen som jeg skal på tur med denne dagen. Mens jeg venter på at fjellføreren skal komme lar jeg blikket vandre over det yrende folkelivet rundt meg. Folk har på seg ullundertøy, fleeejakker, skalljakker og GoreTex-bukser* i alle mulige sterke farger. De dyre klesmerkene er godt synlige: Haglöfs, Arc'teryx, The North Face, Rab, Patagonia, Norrøna og Bergans. Lue, hansker og solbriller er også på. Topptursekkene*, også disse i sterke farger, er pakket og klare, med CamelBacken* stikkende ut på sida. Noen har også skredsekk*. Hos de som har jakkene åpne kan jeg se ulike typer skredsøkere, og jeg vet at det betyr at de har spade og søkestang i sekken. Festivaldeltagerne holder rundt de nye skiene sine, brede og med heftig rocker*. De som ikke allerede har tatt på skifellene sine gjør det nå for å ikke kaste bort tid i*

³¹ I neste kapittel skal vi se nærmere på konseptet High Camp, og på rollen festivalen spiller i møter mellom mennesker i skimiljøet.

begynnelsen av turen. Den skinnende overflaten på skiene, sammen med merkingen fra butikken som ennå ikke er tatt av, avslører at mange knapt nok har brukt dette utstyret før. De beveger seg klossete rundt for å finne turgruppene sine – klosset på grunn av skistøvlelene av plast og karbon som er upraktisk å gå med, en følge av begrenset bevegelighet i ankelen og en stiv såle. Noen har festet teleskopstavene sine på sekken, andre har lagt de ned på asfalten for å slippe å holde på dem mens de venter. Uten å overdrive kan jeg med letthet se at de aller fleste har på seg utstyr til over 20 000 kroner, og mange sikkert mer. Å betale 15.000 bare for ski, bindinger, feller og sko – selv med gode rabatter – er ikke uvanlig, og i tillegg kommer klær, staver og sikkerhetsutstyr. For mange er dette utstyret riktignok samlet opp over flere år, men for stadig flere er dette noe som kjøpes samlet i kombinasjon med planen eller ønsket om å begynne å gå toppturer. Dette er altså utstyret som skal gjøre det mulig for dem å bevege seg opp på de alpine toppene i området, og kanskje viktigere: få en fin, spennende, morsom og god opplevelse i nedkjøringen.*

Dette kapitlet handler om sammenfiltringen mellom mennesket og teknologi eller materiell kultur, og skal behandle to viktige komponenter ved materialitet og teknologi. Den første handler om hvordan teknologi fungerer som en betydelig identitetsmarkør i fremvisningen av egen identitet for andre. Vi skal se at teknologi, hovedsakelig den knyttet til skirelatert utstyr, kan tilnærmes gjennom bruk av Bourdieus kapitalformer knyttet til status (1995). Den andre komponenten handler om hvordan teknologien skaper nye muligheter, og hvordan den gjør at scenen eller omgivelsene inviterer kyborgene til nye aktiviteter og dialoger. Med tanke på risiko, kan teknologi også opptre som en viktig risikodriver for flere skikjørere.

Skiteknologi

Som vi allerede har vært innom i kapittel 1, har den økte populariteten til alpin skiferdsel ført til økt produksjon av ski- og sikkerhetsutstyr. Teknologiske nyvinninger som rocker, carving*, taper*, techbindinger*, samt økt bruk av karbon i ski, staver og støvler, har ført til at «vanlige folk» kan kjøre bedre og mer utfordrende på ski (Aftenposten 2013, Bergens Tidene 2013). Dette gjør både at vekten på utstyret blir mindre slik at det blir mindre tungt å gå oppover, og at utstyret blir tilpasset varierende snøforhold i bratt terreng, slik at skikjøreren får økt kontroll.

Det finnes mange ulike typer ski, og de har ulike egenskaper og ulikt bruksområde. For å illustrere dette kan vi ta utgangspunkt i skiutvalget Oslo Sportslager, en av landets største og eldste sportsforretninger, tilbød sine kunder vinteren 2016 (oslosportslager.no 2016a). I kategorien randonee/topptuski er det 21 skimerker som tilbyr 84 ulike modeller. I kategorien freeride er det 16 merker som tilbyr 57 modeller. I kategorien allmountain* er det 13 merker som tilbyr 52 modeller. Det vil si at du som toppturentusiast/frikjører har 193 ulike modeller å velge mellom bare fra denne forretningen. I tillegg opererer Oslo Sportslager med kategoriene twintipski*, parkski*, carvingski*, dame/jenteski, twintipski-pudder* og juniorski som også kan brukes til topptur. Med tanke på at dette bare er én butikk, og at mange forretninger fører andre merker for å slippe å konkurrere på pris på samme merke, er det mye å velge i, og det er for enkelt å si at en ski bare er en ski. Oslo Sportslager selger også 46 ulike modeller av randoneestøvler*. I tillegg kommer telemarkstøvler. Ved siden av dette finner vi alle fjellskimerkene med ulike modeller, fjellskistøvler og så videre. Noen av skitypene som brukes til alpin skiferdsel er spesialiserte mot randoneekonkurranser, hvor vekt på ski er det viktigste. Andre ski skal kunne fungere på alt slags føre, noen er spesialisert til å kjøre i harde og preparerte slalåmløyper i alpinanlegg, hvor torsjonsstivhet er viktig, mens andre igjen er rene løssnøski – bredere i tuppen, med kort svingradius* og med mer rocker enn andre typer. Skikjernen lages av ulikt materiale, og selv om treverk fortsatt er vanlig har karbon de siste årene kommet inn på markedet og gjort skiene lettere. Også i skistøvler og staver er karbon blitt vanlig. Karbon er dyrt og kan lett knekke, men mange velger det likevel på grunn av at det gjør utstyret lettere enn annet materiale.

Navnene på de ulike skitypene er interessant, og ofte har de lite med forskjeller i skityper å gjøre. En toppturski, en telemarkski og en randoneeski kan ofte selges i ulike kategorier selv om skiene kan brukes om hverandre. Forskjellen er hvilken binding du setter på som gjør det mulig å kjøre enten telemark, randonee eller alpint. Risikoelementet, og dermed identitetsmarkering, kommer til uttrykk blant annet gjennom språkbruk i utstyrsreklame og navngiving av ulike skityper. Som oftest skal du «angripe terrenget» og «kaste deg ut i eventyret», sko og ski er designet og utviklet for «aggressiv skikjøring» og så videre. Her brukes ofte en slags kampmetafor som knytter dette til risiko for utøveren. Dersom vi går inn på ulike navn på enkeltski (alle de ulike skimodellene har egne navn), ser vi dette. Allerede her legges det føringer på hvordan du skal tenke om aktiviteten. I bilde 1 ser vi et

utvalg av ulike skimodeller som illustrerer dette.

FISCHER
Alpattack

I kampen mot klokka teller hvert eneste gram!

7 300,-

ÅSNES
Combat

Allsidig fjellski til alle fjellets utfordringer!

3 999,- NÅ 2 999,-

Ego Trip Evolution toppturski
15/16

Allsidig og svingvillig toppturski fra Amplid! Amplid Ego Trip Evolution er en lett topptu...

kr 5 499,00

Seven Summits 2.0 toppturski
15/16

Lett, lettkjørt og morsom toppturski fra toppturspecialisten Dynafit! Dynafit Seven Summit...

kr 4 799,00

Bilde 1: Alpattack, Combat, Seven Summits (Seven Summits er de høyeste fjelltoppene på hvert kontinent; å bestige alle disse regnes som en utfordring innen fjellsport) og Ego Trip er bare noen eksempler på navn som gir assosiasjoner både til risiko og som setter individet i sentrum. Bildene er hentet fra oslosportslager.no og sportsnett.no.

Også i navngiving av klær ser vi dette, eksempelvis er utstyrproduzenten Norrøna sine kleskolleksjoner navngitt etter kjente frikjøringsområder som Narvik, Røldal, Svalbard og Lyngen (norrøna.no).

Bedre og mer spesialtilpasset utstyr gjør at flere kan kjøre i brattere og mer utfordrende terreng enn tidligere, også uten bedre ferdigheter, fordi skiene gjør en større del av jobben. Dette gjør at skikjøreren lettere kan komme seg inn i andre områder enn før. Tidligere var slike områder forbeholdt svært dyktige og erfarne skikjørere. Bedre utstyr er også med på å skape økt mestringsfølelse og glede, samt muligheter for flyt. Den aktive rollen utstyret spiller gjør at skikjøreren må stole på utstyret sitt, og at hun får et personlig og nært forhold til teknologien hun omgir seg med. Her skapes det et tillitsforhold mellom skikjører og teknologi, hvor teknologien må «gjøre» det den skal for at aktiviteten skal kunne utføres slik skikjøreren ønsker. Med flere dødsfall som følge av snøskred og økt oppmerksomhet på skredproblematikken i norske fjell, har det vokst frem et narrativ om at skikjøreren ved alpin skiferdsel alltid skal ha med seg sikkerhetsutstyr (populært kalt *ASSS* – alltid skredesøker, spade og søkestang). Dette er tema for neste avsnitt.

Skredteknologi

I tillegg til ny skiteknologi har det vokst fram en sikkerhetsbransje som baserer seg på ny teknologi, hovedsakelig knyttet til skred. Dette har flere konsekvenser. En av disse er at nye begreper kommer inn i språket, og *skredpakke* er et slikt begrep. En skredpakke består av en skredsøker, en spade og en søkestang, og blir alltid forsøkt solgt til kunder som kjøper seg ski beregnet til bratt skikjøring utenfor preparerte løyper. Dette gjør at utøveren allerede før hun tar i bruk utstyret sitt, er klar over at dette er en aktivitet som kan innebære risiko, og utstyret er gjennom dette med på å skape og opprettholde et risikoelement som er sentralt for aktiviteten. I dag er det vanskelig å finne en sportsbutikk i Norge som ikke tilbyr en eller annen form for skredpakke.

Skredpakken er imidlertid ikke det eneste utstyret som knytter alpin skiferdsel til risiko. Der hvor skredsøker, spade, søkestang og ryggskinne* er mindre synlig for andre, finnes det også lett gjenkjennbart utstyr som skihjelm og skredsekk som sender signaler om potensiell risiko. En skredsekk ser omtrent ut som en dagstursekk, men koster mellom 6000 og 8000 kroner; til sammenligning koster en «vanlig» ski/snøbrettsekk omlag 1500 kroner. Skredsekken er et sikkerhetssystem med en

ballong som løses ut ved skred. I teorien skal den økte oppdriften få deg til å «flyte» øverst i skredet og dermed gi deg større sjanse til å overleve. Sekken har en klar signaleffekt – som tolkes ulikt. Flere har kommet med kritikk mot slike type sekker, blant annet med begrunnelse i at de gir skikjøreren en følelse av falsk trygghet. I Norge fikk debatten om skredsekken nytt liv etter to tragiske skredulykker i Troms i løpet av en måned hvor til sammen sju personer omkom (Dagbladet 2012, Nettavisen 2012, Verdens Gang 2012a).³² Minst to av de omkomne hadde skredsekk, og en av de to ble likevel funnet død som følge av kvelning under seks meter med snø (NGI 2014). Skredsekkene er utviklet for tørr innlandssnø, slik som for eksempel i alpene. Flere har påpekt at snø og snøskred ulike steder i verden oppfører seg ulikt, og har ikke nødvendigvis de samme egenskapene. En annen innvending som henger sammen med følelsen av falsk trygghet, er at slike hjelpemidler gjør at skikjørere beveger seg ut i terreng de ellers ikke ville vært i. Tilhengerne av skredsekken ser på sin side en analogi til bilkjøring, og sier at bilister ikke kjører fortere på grunn av airbag, trepunktsbelte og deformasjonssoner. De gjør det fordi nye biler gjør det lettere å kjøre fort, bilene muliggjør annen ferdsel enn før – på samme måte som ski- og skredteknologi muliggjør dette for skikjøreren.

Digital teknologi

Digital teknologi spiller også en vesentlig rolle i menneskets sammenfiltrering med materiell kultur. Med digital teknologi tenker jeg hovedsakelig på teknologien som muliggjør deltagelse i det digitale nettsamfunnet, i den «virtuelle» verden, for eksempel internett, bærbare datamaskiner og smarttelefoner.³³ Sosiale medier som Facebook, Instagram, Twitter og YouTube er eksempler på slike fora, det samme er applikasjoner som Snapchat. Nettbasert reklame i form av bilder og videosnutter spiller også en viktig rolle i den «virtuelle» verdens narrativer knyttet til alpin skiferdsel. Smarttelefoner har gitt brukeren muligheter til å bruke sosiale medier oftere enn da bruk hovedsakelig skjedde gjennom stasjonære eller bærbare datamaskiner. Smarttelefonen gir også muligheten til å dele sine aktiviteter med omverdenen i sanntid, noe som gir ekstra tyngde til fortellingene som deles i disse

³² Her refererer jeg til skredulykken på Middagstinden på Kvaløya 18.02.2012 hvor to personer omkom og skredulykken på Sorbmegaise i Kåfjord 19.03.2012 hvor fem personer omkom (NGI 2014).

³³ Som oftest står «digital» som motsetning til «analog». Her bruker jeg termen «digital» for å skille teknologien fra ski- og skredteknologi.

foraene. Det er verdt å merke seg at smarttelefonen har en dobbelrolle. Den er en del av en sikkerhetspakke samtidig som den også er forutsetningen for å kunne delta på sosiale medier, slik sitatet fra NetCom på side 15 viste.

Teknologi som identitetsmarkør: Utstyr som sosial og økonomisk kapital

Den grunnleggende definisjonen av begrepet status i antropologien stammer fra Radcliffe-Brown, og signaliserer et sett av rettigheter og plikter (Seymour-Smith 1986:267). I utgangspunktet sier status ikke noe om rang eller prestisje, og disse som sådan ligger ikke i statusen, etisk sett. Som emisk term brukes imidlertid status og rang/prestisje om hverandre, og hverdagstermen om at noe «gir status» brukes som synonym for «høy rang». I den forstand vil den emiske statusen si noe om hva som gir høy rang i en bestemt kultur på et bestemt tidspunkt. Status i emisk forstand blir ofte målt i hva du har. Koblingen mellom at du er det du gjør, og at du er det du har, er interessant. Her er skiutstyret med på å fortelle hvem du er. Det sier ikke noe om hvor dyktig du er på ski eller hvor ofte du er på toppturer, men kan likevel være med på å gi deg høyere status – kanskje nettopp fordi det du har signaliserer hva du gjør.

En måte å analysere status på er å dele den inn i kulturell, sosial og økonomisk kapital (Bourdieu 1995). Disse begrepene kan være med på å forklare hvorfor skirelatert utstyr er en viktig identitetsmarkør for skikjørere, samt gi en forståelse av delingen av alpin skiferdsel på sosiale medier. Alpin skiferdsel er blitt et symbol på kulturell kapital i bourdieusk forstand, og dette vises blant annet gjennom hvem som går på disse turene – en overvekt av høyt utdannede og/eller yrkesaktive personer med god råd (SSB 2015). Den er blitt en kulturell uttrykksmåte og en verdifull sosial ressurs. Alpin skiferdsel er kulturell kapital i kroppsliggjort form, i form av habitus og livsstil.

Elementene som er med på å gjøre alpin skiferdsel attraktivt å identifisere seg med er flere: Toppturer er fysisk og mentalt krevende, eksklusivt, dyrt, det krever fritid, kunnskap, ferdigheter og at en må være fjellvant. Dagens Næringsliv (2014b) spør i den forbindelse om hvorvidt toppturer er blitt «den nye Birken». Her pekes det på at toppturer har en dimensjon som gir belønning i sosiale sammenhenger, det blir en form for sosial kapital, og at toppturen derfor kan være i ferd med å bli et nytt statussymbol. Det samme gjelder bratt skikjøring. Spesielt innenfor næringslivet gjelder dette, hvor individuelle prestasjoner er særlig viktige. Flere private bedrifter i Norge legger inn store summer for at deres ansatte, spesielt de i lederstillinger, skal

utvikle seg selv som ledere gjennom slike turer. Det er tydelig at bedriftene mener det er en overføringsverdi her, og at individuelle fysiske prestasjoner under stress gjør deg bedre til å takle hverdagen som leder i en bedrift. Eksempelvis har arrangøren Timbr lederkurs for bedrifter i Norge, hvor halvparten av opplegget foregår i Jotunheimen, hvor bedriftslederne går den populære Høgruta som vi kjenner fra første kapittel. Resten av kurset består av individuell oppfølging. Prisen på dette kurset er 70.000 kroner per person. Neste år øker den til 100.000 kroner (Dagens Næringsliv 2016c). Ved å bedrive en individuell aktivitet som fremstår som en unik, eksklusiv og litt farlig opplevelse, gir du et inntrykk av deg selv som markerer kontroll, selvdisiplin, samt fysisk og mental styrke. Du får mulighet til å framstille deg selv som et aktivt, risikovillig individ som har kontroll over psyke, kropp og omgivelser.

Dyrt skiutstyr, hvor du gjennom kvaliteten og prisen på skiutstyret ditt viser at du også er av høy kvalitet, blir en form for økonomisk kapital. Mange mener at nytt og dyrt utstyr får dem til å føle seg mer kompetent. Skikjørere selv kaller dette «å kjøpe seg kompetanse» (Fjell&Vidde 2014:88). Det er gode muligheter for å konvertere frem og tilbake mellom de ulike formene for kapital, og eksemplet over viser hvordan økonomisk kapital kan konverteres til kulturell og sosial kapital. Konverteringen går også andre veien ved at dyktige utøvere kan leve av aktiviteten, ved at de kan bli sponset av ulike utstysprodusenter. Risikoelementet er også viktig her, og i kapittel 6 skal vi se nærmere både på hvordan risikovillighet kan gi status, og på risikoelementet som identitetsmarkør.

Statusaspektet ved alpin skiferdsel er et eksempel på et element som ikke nevnes i det meste av den formelle opplæringen nybegynnere i alpin skiferdsel i Norge får. Likevel er det liten tvil om at denne kunnskapen er sentral for utøverne og for praktiseringen av aktivitetene. Dette er et eksempel på implisitt kunnskap som kommer til uttrykk gjennom andre former for kommunikasjon enn den verbale.

Moderne klesplagg utviklet til friluftsliv har, som ski- skred- og digital teknologi, gjennomgått en enorm teknologisk utvikling, i motsetning til andre typer klær. Den materielle kulturen vi ikler oss og sammenfiltres med i alpin skiferdsel er spesialutviklet høyteknologi (Fjell&Vidde 2014). Oppmerksomheten rundt turutstyr, og da spesielt klær, har spredd seg også til mye av den øvrige ikke-turgående befolkningen. Denne moten, hvor dyrt teknisk utstyr kjøpes – ikke for å dra på alpine toppturer, men for å gå til studiested eller jobb – har innvirkning både på design, farger og pris. Dyre klær av god kvalitet, kombinert med muligheten for å gi inntrykk

av en aktiv livsstil (samt de attraktive egenskapene knyttet til toppturer og skikjøring), kan være en forklaring på hvorfor denne type klær er blitt så populære. Her kan vi trekke en linje til Thorstein Veblens begrep om «prangende forbruk» eller «conspicuous consumption» (2005[1899]). I hans bok markerer forbruket prestisje og status. Slik er det også i skimiljøet jeg har fulgt. Her er det aktuelt å spørre om hvorvidt status oppnås gjennom eierskapet selv eller om det er knyttet til selve bruken av tingene. I sitt studium av frikjørere i Narvik skriver sosialantropologen Erlend Eggen (2009) at det å kjøpe iøynefallende utstyr som ski, klær og bil koster penger, og at de «fungerte som identitetsmarkør fra utsiden mens selve bruken av det samme utstyret var avgjørende i forbindelse med den interne differensieringen» (ibid.:70). Dette er i overensstemmelse med mine observasjoner, og det kan også være med på å forklare at skiklær kan gi status og prestisje også til de som kjøper utstyret uten å drive på med alpin skiferdsel eller annen type friluftsliv.

Teknologi som risikodriver

Det er liten tvil om at utstyr, både skirelatert og annet, påvirker oss direkte, både gjennom muligheter for ferdsel nye steder, og ved å skape ideer og narrativer om friluftsliv og ferdsel i naturen på vinterstid. Med tanke på risiko og risikovillighet spiller de teknologiske hjelpemidlene våre en vesentlig rolle.

Hva skjer når utstyret blir en så stor og viktig del av aktiviteten? Gjør dette noe med atferden utøverne har i fjellet? Kjører folk brattere og presser de seg mer enn de ellers ville gjort? Det synes å råde en viss sammenheng mellom prestasjon og utstyr, ikke nødvendigvis hvor godt en presterer, men *at* en må prestere. En kan ikke komme med «skinnende nytt og fancy utstyr og kjøre 10 grader helning», som en av mine informanter oppgitt sa til meg da vi snakket om dette. Utstyret må stå i stil til ferdighetene, og dersom ferdighetene som trengs ikke er tilstede må skikjørerer likevel kompensere med å kjøre brattere og fortere enn hun egentlig kan. Når ferdighetene og signalene fra utstyret kommuniserer ulik informasjon til omgivelsene får aktørene en kongruensproblematikk, som kan føre til paradokser.

De siste årene har det blitt mer oppmerksomhet på klima- og miljøhensyn, og utstyrsfokuset lar seg vanskelig kombinere med dette. Blant unge i skimiljøet er det flere som er engasjerte i miljøsaken, og som – i alle fall i teorien – ønsker at forbruket skal gå ned for å få bukt med klimaendringene. Her ser vi en interessant kobling mellom identiteten som oppnås gjennom bruk av nytt utstyr og identiteten som

miljøvennlig. Samtidig som mange festivaler og arrangementer etter hvert setter fokus på menneskeskapt klimaendring gjennom foredrag og debatter, er arrangementer som High Camp og Fjellsportfestivalen svært viktige arenaer for utstyrsprodusenter.³⁴ Bedrifter stiller opp og viser nye typer ski, deler ut gratis småting, og lodder ut telt, ski og klær til festivaldeltagerne. Festivalområdene er omgitt av reklame for ulike sponsorer og merkevarer. Konsepter som disse er i svært stor grad med på å videreføre utstyrsfokuset, en bevisst markedsføringsstrategi, selv om det ikke sies eksplisitt. Interessant nok virket det som om de fleste utøverne enten ikke ser eller ikke bryr seg om dette motsetningsforholdet. Som vi ser spiller og innehar utstyr mange roller på ulike nivåer: Skikjørerene *må* ha utstyr for å kunne drive med aktiviteten. Utstyret fungerer også som en identitetsmarkør både i den «virkelige» og i den «virtuelle» verden, med alt som følger med dette. Også med tanke på risiko spiller utstyret en sentral rolle. Analytisk kan de ulike rollene utstyret spiller skilles fra hverandre. I virkeligheten er dette mer komplekst, og mer sømløst sammensmeltet.

Menneske og teknologi: Kyborgene

Skiteknologi kan forstås som en kyberprotese. Laughlin skriver: «If my leg should be replaced by a prosthesis, it will change my experience of my body and its activities» (Laughlin 1997:154). Når du tar på deg ski eller «nye ben», vil opplevelsen av kroppen din og hva den kan gjøre endres. Skiteknologien er en forlengelse av kroppen din, og utstyret gjør deg på mange måter til en annen. Når du tar på deg «snørustningen» din *blir* du til en «snøkriger.» Du vil ikke ha de samme erfaringene, opplevelsene eller handlingsrommene uten teknologien. På denne måten kan skikjørerene sees på som en kyborg, hvor både smarttelefonen, skiene, klær og sikkerhetsutstyr, er med på å skape mennesket som går på toppurer og som kjører bratt på ski. Dette er argumenter for at materiell kultur er en vesentlig del av det menneskelige.

Både vi og vår verden blir til, får form og betydning, gjennom fortellinger og diskurser. Skillene mellom myte, teknologi og virkelighet blir uklare, og ideer som er tenkte eller forestilte er ikke nødvendigvis innbilte (Jenkins 2008:206). Sammenfiltringen mellom menneske, myte og materiell kultur skaper forestillinger om verden, og gjennom disse skapes verden i seg selv. Vi kan gripe til disse

³⁴ Fjellsportfestivalen skal vi møte i neste kapittel.

verktøyene for å blande oss inn i fortellingene om hvem vi er og hva vi kan bli (Moser 1998). Dette er på mange måter det vi gjør gjennom vår bruk av sosiale medier. Ved å aktivt skape fortellinger om oss selv på disse foraene griper vi – ved hjelp av teknologi – inn i definisjonen av hvem vi er og hvem vi kan være for oss selv og andre.

Når teknologien blir så viktig at en ikke kan fungere uten den, er det på sin plass å ta i bruk begreper hvor det teknologiske aspektet ikke blir underkommunisert, slik tendensen har vært både i samfunnsvitenskapen og i humaniora. Uten smarttelefon er en hindret fra å delta på sosiale medier på samme måte som andre. Den ønskede identiteten for skikjørereren kan ikke skapes uten bruk av ski, fordi utstyret er med på å gi tilgang til den nye scenen. Det er sammenfiltringen mellom mennesket og de teknologiske hjelpemidlene som gjør at en kan være den en er. Kyborgbegrepet gjør det mulig å få en annen type helhetlig forståelse av sammenfiltringen mellom menneske og materiell kultur, blant annet fordi den er med på å skape nye identiteter hvor det en har (utstyr) og det en gjør (skiferdigheter) forteller hvem en er (identitet).

Ofte blir mennesket og dets forhold til teknologi og materiell kultur sett på som noe negativt. Det er ikke min intensjon her. All teknologi innehar en viss tvetydighet med tanke på kulturell verdi. På samme måte som en paleolittisk håndøkse både kunne brukes til å fø familien og til å slå ned en ubehagelig slektning, vil verdien av kyborgene avhenge av intensjonene og oppfattelsen til kulturen som den utvikler seg i (Laughlin 1997).

Aktør-nettverk-teori (ANT)

En naturlig videreføring av denne tilnærmingen er å gå inn i aktør-nettverk-teori. Selv om mye av analysene rundt kyborgene over er inspirert av tanker om ANT betyr det ikke at analysen min er rendyrket som hos Law (2004) eller Latour (1996). ANT trenger ikke å forstås som et helhetlig teoretisk perspektiv, snarere henter den elementer fra flere ulike felt. Det er fleksibiliteten til ANT som gjør at den kan være «god å tenke med». Utgangspunktet til ANT er at bevegelsene aktøren eller aktanten gjør blir påvirket av samhandlingene og relasjonene de inngår i. Felles for aktører og aktanter, mennesker og ikke-mennesker, er at de alle har mulighet til å påvirke og å bli påvirket av omgivelsene rundt seg (Tuddenham 2015).

Bilde 2: Kyborgen. Her ser vi to av mine informanter. De har nettopp gått opp på Storsteinnestinden via toppen 887 og videre opp på Djeveltanna på Kvaløya i Tromsø. Derfra har de kjørt ned på ski og står nå ti meter fra parkeringsplassen på Kattfjordeidet. Fra øverst til nederst ser vi at skikjørerene til venstre har på seg følgende: Hjelmkamera (informanten til høyre har dette festet midt på brystet), skibriller, hjelm og primaloftjakke* med skalljakke under. Under skalljakken har han ullundertøy og en skredsøker, og i topptursekken har han spade, søkestang, CamelBack, ekstra klær og et førstehjelpssett. I sekken ligger også mobiltelefonen med sin dobbelfunksjon som verktøy i forbindelse med sosiale medier og som sikkerhet og kontakt med omverdenen. Videre har han på seg en Gore-Tex-skibukse, skistøvler i karbon og plast, toppturski med rocker, samt techbindinger. Teleskopstavene hans står til venstre. Flere kjører etter hvert med klinometer (instrument som måler bratthet) festet på den ene staven, det er ikke tilfellet her.

Disse er imidlertid ikke egenskaper gitt på forhånd, men forstås som effekter av nettverket de inngår i, samt dets forbindelser. Uten å gå nærmere inn i diskusjonen kan en forlengelse av denne måten å tenke på føre til at materiell kultur, som ski og sikkerhetsutstyr, også kan spille rollen som informerende, og slik sett som informanter, om enn ikke på samme måte som mennesker.

I løpet av feltarbeidet var jeg i mange situasjoner hvor mine informanter aktivt brukte metaforer og tilla teknologien egen vilje, spesielt i forklaringer av hendelser og i sine fortellinger om turer. Under kommer noen eksempler på slike:

Utsagn 1: «Skiene ble til et anker.»

Utsagn 2: «Plutselig skar den ene skien ut til venstre, mens resten av meg fortsatte rett frem.»

Utsagn 3: «Det er så jævlig irriterende – hver gang jeg tar på meg brillene begynner de å dugge.»

Utsagn 4: «Jeg vet ikke hva som skjedde, men skredsekken hans løste seg ikke ut.»

Utsagn 5: «Bindingen løste ut.»

Donna Haraway bruker kyborgene for å vise at «virkeligheten er situert gjennom delvise forbindelser, at man aldri har hel innsikt og at man alltid er lokalisert til et utgangspunkt når virkeligheter blir dannet» (ibid.:31). Etersom kyborgene er sammenfiltreringen mellom menneske og materiell kultur i endring, vil kyborgens grenser være vekslende, og den vil innta ulike posisjoner i nettverk. På denne måten vil vi heller aldri kun ha én enkelt identitet, også den vil måtte endre seg. Ny skiteknologi fører til en endring i ferdsel. Dette skaper ny aktivitet, og dermed en ny scene for selvpresentasjon, og vi ser at kyborgene endrer seg og at nye identiteter knyttet til denne scenen dukker opp.

KAPITTEL 4: DEN FORMELLE ARENA

Møter mellom mennesker i den «virkelige» verden

I forrige kapittel ble vi introdusert for kyborgen. I dette og neste kapittel skal vi se nærmere på hva som skjer i de omgivelsene kyborgen, eller skikjørerens, ferdes i, og på hvordan kyborgen sammenfiltres med omgivelsene sine. Vi kan inndele hva kyborgen kommuniserer med i to: Kommunikasjon med andre mennesker og kommunikasjon med naturen.

I kapittel 2 introduserte jeg skillet mellom den «virkelige» verden og den «virtuelle» verden, slik begrepene anvendes i oppgaven. I dette og neste kapittel skal jeg fokusere på den «virkelige» verden, og samspillet som skjer mellom kyborgen, andre skikjørere og omgivelsene. I vår kontekst kan det være fruktbart å dele den «virkelige» verden i to, en *formell* eller formalisert arena, og en *uformell* arena. Den formelle arena er «stedene» eller «settingene» der aktørene møtes for å delta i organisert aktivitet som skred- og toppturkurs, guidede turer, skredworkshoper, skifestivaler som High Camp, og så videre. Den uformelle arena er de «vanlige» turene som venner eller bekjente drar på, ofte løst organisert og med flat struktur uten formalisert lederskap. Skillet mellom den formelle og den uformelle arena vil, i likhet med distinksjonen mellom den «virkelige» og «virtuelle» verden, være analytiske skiller som hjelper oss å se det som skjer i skikjørerens verden. Før vi ser nærmere på hva som skjer på den formelle arena, som er formålet med dette kapitlet, er det imidlertid nødvendig å si litt mer om hva som ligger i begrepene scene, samhandling og omgivelser.

Som vi så i teorikapitlet bruker Goffman teatermetaforer for å forklare og forstå menneskelig samhandling. Hans primære mål er samhandlingen mellom de aktive aktørene på scenen og han beskriver scenen som det stedet situasjonene og interaksjonene utspiller seg. Scenen betraktes mer som en «ting» eller objekt, den er en plattform der menneskelig samhandling utspiller seg. Goffman diskuterer også sceneinnretningen og relevansen av det meningsbærende utstyrets forfatning (Goffman 1992:147-148). Når du går ut på en scene, går du ut i en situasjon hvor du møter andre. Kulissene har allerede ladet scenen for deg, og sminke, klær og annen materiell kultur er med på å skape scenen i enhver situasjon.

Erfaring fra vinterfriluftsliv tilsier imidlertid at scenen er omskiftelig; den kan gå fra å være ren idyll til å bli farlig og dramatisk på kort tid, uten at aktørene har

muligheter for å «avslutte forestillingen og gå av scenen». Været endrer seg, skredfaren øker eller minker, og den subjektive oppfattelsen av terrenget kan, som vi skal se eksempler på, virke lammende. I stedet for å se på scenen som en mer eller mindre passiv plattform for menneskelig samhandling, er det derfor i vår sammenheng hensiktsmessig å betrakte den som en aktiv medspiller, som er med på å sette premisser for samhandling og som vi hele tiden må forholde oss til gjennom en form for dialog.

Tradisjonelt har antropologer og samfunnsvitere vært opptatt av kommunikasjon og samhandling mellom mennesker, i mindre grad mellom mennesker og ting eller omgivelser. Når vi skal undersøke og forklare hva det er som skjer når man bedriver alpin skiferdsel, er det viktig at vi utvider dialogen mellom mennesker til også å bli en dialog mellom menneske og teknologi (kyborg), og mellom menneske og terreng eller natur. Scenen kan derfor ikke betraktes som kun en statisk kulisse hvor samhandling og identitetsdannelse skjer uavhengig av sceneinnretningen. Med utgangspunkt i Ingold (2000) sin analyse av omgivelser kan vi argumentere for at den interaksjonen som skjer og den identiteten som formes, også skjer mellom menneske og kulisser. Dialogen og samspillet mellom menneske og omgivelser kan vi, som vi har sett i teoridelen, tilnærme oss fra Gibsons begrep *affordances*.

Arenaen blir her en utvidelse av den goffmanske scenen. Scenen, hvor møtene mellom mennesker skjer, er tilstede selv om det ikke er noen der. Noen ganger blir imidlertid ulike deler av scenen tatt i bruk, og da blir den en arena, i form av at andre mennesker der og i den «virtuelle» verden fungerer som publikum: Den blir en *sosial arena*. Den sosiale arenaen er samhandling mellom mennesker. Imidlertid samhandler de samme menneskene også med resten av omgivelsene, terrenget, snøforholdene, været, utstyret, og så videre. Kort sagt det som i goffmansk betydning vil være scenen. I vår sammenheng er det viktig å se på scenen og kulissene som dynamiske prosesser som aktørene står i intim forbindelse med. Poenget er at selv om den ikke-menneskelige delen av omgivelsene eller scenen består av det vi tradisjonelt kaller «natur» og «materieell kultur», foregår det hele tiden en form for kommunikasjon (dialog) mellom menneskene og denne materialiteten; den må sees som en aktiv del av det som skjer.

Hva skjer så i kommunikasjonen mellom skikjørere, og mellom skikjørere og omgivelser, på den formelle arena – og hvordan påvirker det hva som skjer? Den

formelle arena består av mange underarenaer, disse skal vi se på senere i kapitlet. Felles for det som skjer her er at alt er arrangert av andre enn deltagerne som er med, og at det som oftest er et større apparat rundt menneskene som møtes for å kjøre på ski. Det som skjer på den uformelle arenaen er ofte løst organisert, turer planlegges ofte rett før eller underveis, turene har sjelden en definert leder, det er sjelden fastsatt antall turdeltagere på forhånd, og alle i gruppa deler på turansvaret og må ta trygge veivalg sammen. I motsetning til dette kjennetegnes den formelle arena av et på forhånd planlagt opplegg – det være seg en guidet tur, en festival eller samling, eller et kurs – holdt av en eller flere formelt utdannede guider eller kursholdere. På den formelle arena er det lenge før turen starter laget en plan for ulike potensielle hendelsesforløp, og de fleste avgjørelsene som tas underveis er godt gjennomtenkte på forhånd, basert på tilgjengelige data som værhistorikk, snøforhold og gruppesammensetningen på den aktuelle turen. Det er som oftest et tak på antall turdeltagere, samt på hvor mange deltagere det kan være per guide eller kursholder.

På den formelle eller formaliserte arena lærer skikjørerne å kommunisere med bratt terreng på en bestemt måte: Hvis du gjør x (for eksempel går utenfor ett opptråkket skisport), og omgivelsene svarer med y (for eksempel med drønn i snøen eller skytende sprekker), da skal du svare med z (for eksempel ikke bevege deg inn i områder som er brattere enn 30 grader). Kommunikasjonen med naturomgivelsene har følger for hvordan gruppa fungerer, samtidig som hvordan gruppa fungerer igjen vil være med å påvirke hvordan kyborgene kommuniserer med omgivelsene. Dette er en kommunikasjon og en dialog som pågår hele tiden.

Den formelle arena er viktig for deltagerne på flere måter. Skredkurs og skikjøringskurs fungerer for nybegynnere som viktige inngangsporter til alpin skiferdsel på den uformelle arena. Festivaler og andre samlinger er ikke bare viktige møteplasser hvor skikjørere kan møte gamle kjente og få nye bekjentskaper. Også for vedlikehold og reforhandling av egen identitet i relasjon til gruppen du er en del av, samt eventuelt for å bli medlem av nye grupper, er den formelle arena viktig. Her er Goffmans begrep inntrykkskontroll igjen relevant, og vi skal se at mulighetene for å bedrive inntrykkskontroll på den formelle arena er større enn de er på den uformelle arena.

Den formelle arena har alltid vært tilstede, i den forstand at det fra gammelt av finnes fjellførere som leder andre på tur. Likevel er mye av det som skjer på den formelle arena i dag både medvirkende til, og en konsekvens av, endringen fra et

«tradisjonelt» til mer moderne friluftsliv i Norge. Den økte interessen for alpin skiferdsel har ført til en kraftig økning i antallet og utvalget av kurs, guidede turer, festivaler og samlinger. Eksempelvis ble det fra februar til mai i 2015 arrangert over 17 toppturcamper i Norge (Fri Flyt 2015c). Vi finner alt fra store, profesjonelle tilbud med mange deltagere, til små lavterskeltilbud som skikurs og skredworkshoper mange steder i landet. Disse sistnevnte tilbudene av mindre skala er ikke med i tallene over. Populariteten til denne type arrangementer fører til at flere starter opp festivaler, samlinger, guidinger i nærmiljøet og kurs. I løpet av feltarbeidet var jeg deltagende observatør på følgende arrangementer, som i vår sammenheng er del av den formelle arena: Skredkurs gjennom Sogn og Fjordane Turlag, toppturkurs for nybegynnere i forbindelse med Fjellsportfestivalen i Sogndal, brattkjøringskurs og guidet tur i forbindelse med festivalen High Camp Turtagrø i Jotunheimen, toppturcamp i Jostedalen og jentecamp i Romsdalen. Noen av disse skal vi se nærmere på i dette kapitlet.

Menneskene, eller kyborgene som vi møtte i forrige kapittel, er i stadige forhandlinger både med seg selv, med andre, med materiell kultur og med omgivelsene. Med utgangspunkt i Kyttä (2003) sin todeling av Gibsons begrep *affordances* skal vi se at omgivelsene inviterer til andre muligheter på den formelle arena enn på den uformelle. Kyttä (2003:49) skiller mellom *potensielle* og *aktualiserte* *affordances* i omgivelsene. Aktualiserte *affordances* er mulighetene i landskapet som individet oppfatter og tar i bruk, mens potensielle *affordances* er de mulighetene som finnes, men som ennå ikke er tatt i bruk av individet.

Det ligger større begrensninger på hva skikjørere kan gjøre på den formelle arena sammenlignet med den uformelle, spesielt med tanke på sikkerhet. På den uformelle arena er en i stor grad overlatt til seg selv, mens det på arrangerte aktiviteter er noen som på forhånd har tenkt grundig gjennom beslutningene som tas. På den formelle arena lærer skikjøreren å forholde seg rasjonelt til det hun holder på med, mens på den uformelle er oppmerksomheten i større grad på emosjonell gjøring eller utføring. Basert på empirien i dette og neste kapittel, vil jeg argumentere for at med hensyn til risiko er rasjonaliteten og objektiviteten betydelig større på den formelle arena enn på den uformelle, som i større grad er mer følelsesstyrt. Dette henger sammen med at spekteret av potensielle *affordances* er smalere på den formelle scenen enn på den uformelle.

Arenaene i den «virkelige» verden er rik på nyanser, og vi skal starte med å se på skredopplæring og -kurs, som for mange skikjørere utgjør det første møtet med den formelle arena.

Formell opplæring og kurs

Tenk deg at du aldri har vært på en topptur før. Kanskje har du vært en gang eller to på slalåm i alpinløype med venner og familie, men å gå på ski opp på et fjell med toppturutstyr har du bare hørt om gjennom media og av venner. Kanskje har du sett spektakulære bilder av vakre fjell og nydelig skikjøring, og tenkt at du kunne tenke deg å prøve. En dag inviterer noen venner deg med på topptur – du kan låne utstyr hos dem – og du bestemmer deg for å bli med. Du har en strålende dag på tur i godt lag, og når du kommer ned tenker du at det gir mersmak, og at dette er noe du vil begynne med. Samtidig skriver media mye om snøskred, og du vet at det kan være farlig å være på fjellet hvis du ikke vet hva du driver med. For å kunne ferdes tryggere i fjellet innser du at du trenger å lære deg hvordan du ikke blir tatt i skred, og etter et kjapt søk på internett melder du deg på et skredkurs eller et toppturkurs.

Forløpet beskrevet over er en av de vanligste forhistoriene til de som melder seg på skred- eller toppturkurs. En møter også kursdeltagere som lenge har kjørt i alpinanlegg, men som ikke har hatt ski eller snøbrett som kan brukes på turen oppover. Disse skikjørerne er ofte dyktige skiteknisk, men kan lite om generell ferdsel i vinterfjellet og om skredproblematikk. Skikjørere som lenge har drevet med mer tradisjonelt friluftsliv og har god erfaring i vinterfjellet, men som ikke er kjent med bratt terreng og skredproblematikk, velger også ofte å ta et skredkurs.

Grunnleggende skredkurs, som er formelt godkjent av Norsk Fjellsportforum, går vanligvis over to eller tre dager.³⁵ Målet til kursene er å gi deltagerne en grunnleggende forståelse av snøskred, terrengvurderinger og faktorer som påvirker skredfare. Dette skjer gjennom en kombinasjon av teori og praksis, og deltagerne øver seg utendørs store deler av dagen med påfyll av teori både på før, under og etter tur. Hva som vektlegges i størst grad på et skredkurs varierer, men oppmerksomheten er ofte på «objektive» faktorer framfor menneskelige faktorer. På skredkurset jeg fulgte i

³⁵ Norsk Fjellsportforum er et faglig samarbeidsforum for kursarrangører og organisasjoner med aktiviteter på bre, klatrefjell og innen bratt vinterfriluftsliv som virkefelt. Medlemmer i Norsk Fjellsportforum er ikke enkeltpersoner, men grupper med vesentlig kompetanse innen fjellsport.

løpet av feltarbeidet var ikke den menneskelige faktor nevnt blant de ni hovedmålene for kurset. Det har imidlertid vært en utvikling i denne typen kurs, og de siste årene har de aller fleste som holder skred- og toppturkurs den menneskelige faktor som en del av kurset. Fokuset på den menneskelige faktor på kurs har vært med å føre til endringer i hvordan skikjørere oppfører seg på tur, også på den uformelle arena. Det er vanlig å lære at du i alpin skiferdsel skal gå i små grupper – helst ikke flere enn fire, at du skal kjenne de andre i gruppa, og at du skal snu dersom noen ikke har spade, søkestang eller skredsøker. Tiltakene over vet man reduserer risikoen for å bli tatt i skred. Samtidig fører det med seg noen uforutsette bivirkninger som gjør at skimiljøet kanskje beveger seg mot å være mindre inkluderende enn tidligere. Dette kommer vi tilbake til i neste kapittel.

Risikohåndtering og risikoreducerende tiltak er kjernen i den norske skredopplæringen, og det er dette som utgjør hovedvekten i de aller fleste toppturrelaterte utdanninger og kurs. Det er derfor interessant å se hvordan skikjøres kunnskapspraksis knyttes til risiko, og hvordan kunnskapsutvekslingen om risiko knyttet til aktivitetene kommer til uttrykk, eksempelvis gjennom hva som kommuniseres og hva som ikke snakkes om i like stor grad. På kurs er fokuset ofte på helningsgrad, på å lære hvilke lag som finnes i snøen, på utløpssoner, og på teknikker for å redusere risikoen for skredulykker. Det som vektlegges i størst grad på kurs er 30-gradersregelen, og viktigheten av å kunne gjenkjenne bratt og eksponert terreng – slik at skikjøreren kan holde seg unna dette når varsom.no melder faregrad 2 (moderat) og 3 (betydelig).³⁶ Utenfor kurssammenheng, på den uformelle arena, fokuseres det imidlertid oftest på andre ting; her snakkes det om å ha kjørt den fineste eller mest utfordrende renna, på hvor bra snøen var, om noen andre hadde kjørt der før deg, på antall dager du har på ski i løpet av sesongen, og på flyt og lekenhet.

Skikjøreren jobber hele tiden mot en grense for hva hun kan få til både teknisk, mentalt og fysisk. Dette kan være med å forklare hvorfor mange av de skikjørerne som omkommer i skred kategoriseres som dyktige og erfarne skikjørere. Det er en egendynamikk i feltet som gjør at skikjøreren hele tiden søker nye utfordringer og tester ut grenser for å bli flinkere på ski. Dette er en motpol til de kreftene i miljøet som fremmer en regelbasert tilnærming til problematikken ved at skikjørere ikke skal kjøre over 30 grader (tv2.no 2013, Ut.no 2014, Brattlien

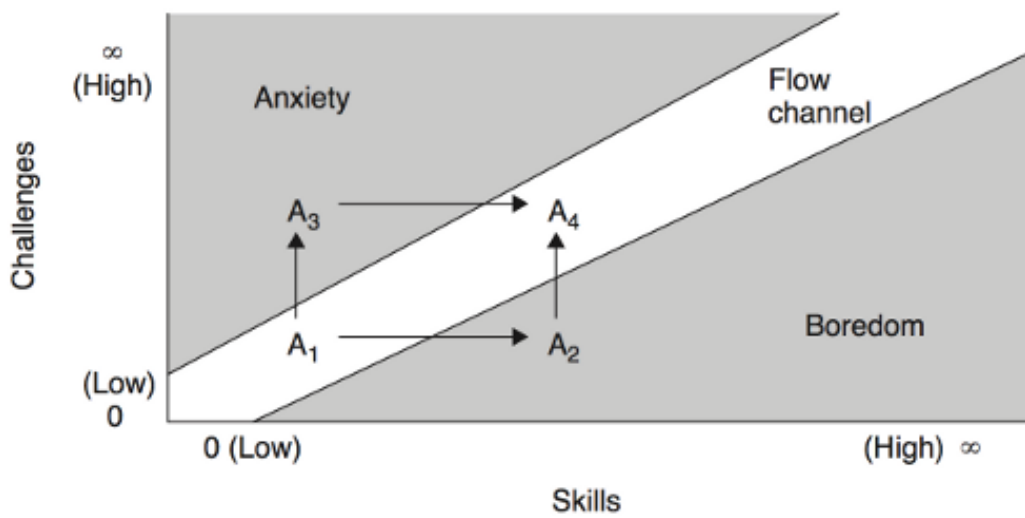
³⁶ Se snøskredfarskalaen og snøskredskolen på varslingstjenesten varsom.no for detaljert informasjon om dette.

2011&2016, NRK 2016d). Enkelte mener at skikjørere hver gang de drar på tur må spørre seg: «Er jeg villig til å dø i dag?». Hvis svaret er nei, må skikjøreren bevege seg i terreng som er slakere enn 30 grader. Et argument som brukes for å styrke denne argumentasjonen er at «skikjøring i terreng slakere enn 30 grader gir størst skiglede og flytfølelse for de fleste» (NGI 2013&2015b, Brattlien 2016, NRK 2016d), dette har til og med fått et eget ord: Ekstremfinkjøring (ibid.).

Blant skikjørere blir dette diskutert. Her er det et interessant paradoks mellom noe av det mest grunnleggende i aktiviteten, nemlig på den ene siden å bli flinkere, mestre mer, og tøye grenser, og på den andre siden å være helt trygg mens en utfører aktiviteten. Lekenheten og flyten det gir å ligge helt på grensen for hva en tør eller liker, vil før eller siden føre til ulykker. Det kan synes som et uløselig paradoks, som kun kan løses ved å endre aktiviteten. Spørsmålet er om det er mulig å endre aktiviteten uten at den mister sin særegenhet og appell for de som driver med toppturer og bratt skikjøring. Kanskje er det slik at noen omgivelser inviterer til mer risikofylt lek enn andre, og i så fall kan omgivelsene alpin skiferdsel foregår i kategoriseres slik. For mange er det ikke like morsomt å kjøre i slakt terreng, fordi lekenheten, utfordringen og mestringsfølelsen ved aktiviteten forsvinner. Det kan tenkes at dersom omgivelsene ikke inviterer skikjøreren til utfordrende, morsom og spennende aktiviteter, vil skikjørerne søke spenning i andre og mer «farlige» miljøer (Ball 2002:52). «Nullvisjonen», altså ingen omkomne i skredulykker, synes vanskelig å oppnå med samme ferdselsmønster som i dag. Kanskje kunne en økt regulering fått ned antall skredulykker, men dette ville bryte sterkt med den norske friluftstradisjonen og allemannsretten. Samtidig som det blir større oppmerksomhet på individet og på individets frihet ser vi en økende grad av reguleringer og føringer for alpin skiferdsel. Et eksempel er føringer på Høgruta og en diskusjon om hvorvidt folk skal kunne gå den «på egenhånd», uten guide. Turene går over fjell man har gått på i en årrekke, men som etter Høgruta ble lagt her er aktuelle for regulering. Det er selvfølgelig et sikkerhetsaspekt her, men det er også en sammenheng mellom ønsket om slike reguleringer, næringsinteresser og økonomi. Turistselskaper, guider og tindevegledere er aktører som vil ha fordel av en regulering og privatisering av slike områder.

Skikjøreren må finne en balanse mellom risiko og spenning/flyt/skiglede. Dette vil være individuelt, basert på skikjørerenes ferdigheter og personlighet. Ved å bruke Mihalyi Csikszentmihalyi (1991) sin modell som illustrerer en sammenheng

mellom utfordringer, ferdigheter og flyt, kan vi kanskje få et mer nyansert syn på hva som skal til for å få skiglede og flytfølelse (bilde 3). Modellen har ferdigheter på x-aksen og utfordringer på y-aksen. Ulike kombinasjoner av disse gir ulike sinnstemninger. Her ser vi for eksempel at høye ferdigheter og høy grad av utfordring kan gi flyt, mens høye ferdigheter kombinert med lave utfordringer gir kjedsomhet.

Bilde 3: Dette er en skjematisk fremstilling som viser sammenhengen mellom ferdigheter, utfordringer og flyt. A står for Alex som skal lære seg å spille tennis. I A₁ har Alex lave ferdigheter og lav utfordring, og er i flytsonen. Hvis han får høyere ferdigheter uten å få høyere utfordringer, beveger han seg til A₂ og begynner å kjede seg. Hvis han, før han har ervervet seg høye ferdigheter, får for høye utfordringer – for eksempel ved å måtte spille kamp mot noen som er vesentlig dyktigere enn han selv, beveger han seg til A₃ som betegnes som angst. A₄ er når Alex har høye ferdigheter og høy utfordring, og han befinner seg igjen i flytsonen. Bildet er hentet fra nett for bedre bildekvalitet. Samme modell finnes i Csikszentmihalyi 1991:95.

Den menneskelige faktor i snøskredproblematikken er også relevant for de som kjører snøskuter.³⁷ Færre restriksjoner på motorisert ferdsel i utmark vil sannsynligvis føre til at flere skuterkjørere vil bli tatt av skred (jf. NGI sin skredstatistikk). Dette er et aktuelt problem også fordi det kan se ut til at snøen nå legger seg annerledes enn tidligere, sannsynligvis på grunn av klimaendringer. Et resultat av dette ser ut til å være flere lagdelinger i snøen, vedvarende svake lag og andre forhold som fører til

³⁷ Med utgangspunkt i Mary Douglas' perspektiv på «rent» og «urent» kan skuterkjøring aktiviteten sees på som en historisk og kulturell unaturlig og derfor «uren» ferdsel i norske fjell, satt i motsetning til det mer naturlige, rene, tradisjonelle norske friluftslivet (Douglas 1997[1966], Mæland 2004). Dette vil selvfølgelig være kulturhistorisk relativt og kontekstavhengig.

stor snøskredfare (Cicero 2007, forskning.no 2009, Statens Vegvesen 2011). Det er ikke utenkelig at vi av denne grunn i årene som kommer vil se flere snøskredrelaterte ulykker i områder som før ble betraktet som «trygge».

Skredkurs og annen opplæring skal gi skikjørerer det verktøyet hun trenger for å unngå skredulykker, og for å kunne yte livreddende førstehjelp dersom en slik situasjon likevel oppstår, og er derfor en viktig del av den formelle arena. En annen viktig del av den formelle arena er samlinger og festivaler. Toppturfestivalen High Camp Turtagrø fungerer som empirisk eksempel for slike arrangementer.

Samlinger og festivaler: High Camp

Hvert år arrangeres High Camp, en festival i regi av Fri Flyt AS.³⁸ Den ble for første gang arrangert i 2001 på Turtagrø, og avholdes nå årlig. Turtagrø ligger i Hurrungane, og er, som vi har sett, kjent som tindesportens vugge i Norge. Turtagrø Hotel ble bygget i 1888, og har siden da vært regnet som Norges viktigste møteplass og tilholdssted for fjellklatrere, og området rundt hotellet er også et av Norges mest populære områder for alpin skiferdsel. I 2001 brant hotellet ned til grunnen, og med det gikk Turtagrøs unike fjellbiblioteket tapt. Det inneholdt betydelige boksamlinger om fjellsport, fjellet, fjelliv og filosofi – blant annet personlige bidrag fra forfatter og fjellklatrer David Durkan og filosofen og fjellklatrer Arne Næss. Hotellet ble bygget opp igjen og åpnet i 2002. Det samme ble biblioteket, og det ble gjort en betydelig innsats for å erstatte det som gikk tapt i brannen. Det er ikke tilfeldig at den første High Campen ble arrangert på Turtagrø. Den mytiske statusen og tradisjonen området har med tanke på fjellsport er en viktig del av dette. Historien til Turtagrø er ikke noe festivaldeltagerne nødvendigvis har hørt på forhånd, men når de drar derfra har de fått med seg noe av mythoset som følger med både området og hotellet. High Camp er også med på å vedlikeholde myten om og populariteten til stedet.

Siden 2001 har High Camp vokst og blitt til flere samlinger. I 2015 ble det arrangert to – en på Turtagrø i mai og en i Lyngsalpene i Nord-Troms i april. Lyngen og Lyngsalpene er i dag blitt en sterk merkevare både innenlands og utenlands, og er en av Norges mest populære skidestinasjoner. Det henger sammen med at Lyngen har

³⁸ Fri Flyt AS er et selskap som ble startet av entusiaster i 1998. I tillegg til å arrangere High Campene rundt i landet har de sportsmagasinene Fri Flyt, Terrengsykkel, UTE, Klatring, Playboard og Landeveg. Fri Flyt AS driver også nettsiden friflyt.no som er internettutgaven av magasinet Fri Flyt, hvor det i tillegg til nyheter finnes diskusjonsforum og brukmarked. Fri Flyt er Norges største magasin for ski- og snøbrettkjørere.

mye av det som i dag er attraktivt for skikjørere: lite folk, ingen skiheiser eller alpinanlegg, og ikke heliskiing* eller catskiing*. I tillegg representerer Lyngnområdet noe av det mest eksotiske med Nord-Norge: nordlys og midnattssol. Turister kommer fra inn- og utland for å dra på topper hvor du kan oppleve kontrastene mellom fjell og fjord i spektakulære omgivelser med gode snøforhold. Om vinteren kommer de for å kjøre på ski i mørket med hodelykter, i håp om å se nordlyset. På våren kommer de for å oppleve de lange lyse ettermiddagene og kveldene muliggjort av en lang skisesong og at det snart er midnattssol. Vi ser at både Lyngen og Turtagrø har andre kulturelle og historiske kvaliteter enn kun bratte fjell og snø, noe som gjør dem godt egnet som scene og arena for deltagerne på High Camp. I 2016 ble det også arrangert to camper; i tillegg til arrangementet på Turtagrø ble High Camp Sunnmøre arrangert for første gang.

Valget av *High Camp* som festivalnavn er interessant. I navnet ligger det assosiasjoner til konsepter som er attraktive for en stor gruppe mennesker, og det er et godt eksempel på hvordan språk aktivt kan bli brukt for å få frem noe bestemt, det være seg en stemning eller en følelse eller andre ting. Både ordet *high* og *camp* har mange konnotasjoner, og kombinasjonen av disse gir blant annet assosiasjoner til Everest Base Camp, en betegnelse på to leirer ved foten av Mount Everest. Everest Base Camp fungerer som utgangspunkt for bestigninger av verdens høyeste fjell. Her er det en assosiasjonen til det mytiske og spennende fjellandskapet, og det gir et hint av det ekstreme aspektet knyttet til risikomestring.

High Camp'ene er svært populære, og de blir fort utsolgt. Eksempelvis ble High Camp Lyngen 2014 utsolgt på 9 minutter. Denne ble arrangert på Solhov i Lyngen og hadde plass til om lag 100 deltagere. Festivalpass kostet mellom 5500 og 6000 kroner, avhengig av om en var abonnent av magasinene Fri Flyt eller UTE. Festivalpass inkluderte mat, overnatting, transport til og fra Tromsø og turer med guide fredag, lørdag og søndag.

På High Camp Turtagrø legges det ut om lag 800 festivalpass, og en melder seg på festivalen først, før en velger eventuell turdeltagelse. Eventuelle turer betales separat. På denne måten må en ikke betale ekstra dersom en vil være med på festivalen uten å drive med skikjøring. Ulempen er at en fort kan ende opp med festivalpass, men uten turer ettersom turene blir raskt utsolgt. Billettene blir lagt ut 3-4 måneder før festivalene, og 3. februar klokka 09.59 satt jeg klar på PC'en for å få tak i en billett. Det fikk jeg, og resten av festivalpassene forsvant i løpet av dagen.

Mange kjøper billetter selv om de er usikre på været og om det kommer til å passe for dem å dra dit, fordi de vet at det blir utsolgt. Mulighetene er gode for å selge billettene i forkant av festivalen dersom de ikke kan eller vil dra likevel.³⁹ Turene som tilbys av arrangøren er delt i kategoriene lett, middels og krevende. I tillegg tilbys ulike kurs. Jeg var deltagende observatør på ett brattkjøringskurs og en topptur kategorisert som krevende. Den siste dagen av festivalen håpet jeg å finne noen som skulle på topptur uten guide, som jeg kunne bli med. På denne måten håpet jeg å møte forskjellige personer som hadde valgt ulike arrangementer, og dermed se ulike sider ved det som skjedde på festivalen. Det gikk som jeg ønsket, og jeg fant blant annet ut at det er mulig å se trender i hvem som melder seg på hvilke turer. For eksempel var det flere av den yngre deltagermassen i 20- og 30-årene, som deltok på brattkjøringskurs. På de krevende turene var det overvekt av den sistnevnte gruppen, og hovedsakelig menn. Kjønnsspektet kommer vi tilbake til i slutten av kapitlet.

Bilde 4: Dag tre på High Camp. Deltagerne venter på at de ulike turene skal begynne. I bakgrunnen til høyre ser vi Turtagrø Høyfjellshotell. Til venstre skimter vi noen av reklamestandene til festivalens sponsorer.

High Camp som møteplass

High Camp er en viktig møteplass for turfolk, ikke bare et sted for å dra på ski. Dette ble tydelig for meg torsdag 7. mai 2015 da jeg haiket med en lokal sogning som også skulle fra Sogndal til Turtagrø i forbindelse med festivalen. Værmeldingen for helga var ikke god, og det regnet. Denne informanten var en mann på 30-40 år fra Vik i Sogn, som jobbet i oljeindustrien. Han hadde vært på High Camp Turtagrø hvert år siden

2009, og var godt kjent både med festivalen og med området rundt. Han hadde også vært på mange andre fjellfestivaler i Norge, og det virket som om dette var en viktig del av hans fritid. Jeg spurte om han hadde meldt seg på noen av turene som arrangeres under festivalen. Han sa nei, og at «de» – han skulle møte en hel gjeng der oppe – ikke orket å gå turer der dersom været ikke var bra. Videre sa han at det er så

³⁹ Dette skjer hovedsakelig på sosiale medier, som oftest på Facebook og friluftrelaterte nettforum som friflyt.no. Som vi skal se i kapittel 6 er dette et godt eksempel på hvordan den «virkelige» og den «virtuelle» verden er deler av samme virkelighet.

nært til Sogndal at de ikke gidder å gå på tur i dårlig vær, og at de uansett er der «mest for stemninga». Narrativet om «stemninga» på festivalen skulle vise seg å være noe som gikk igjen blant deltagerne jeg snakket med. Selv om det er mye oppmerksomhet rundt toppturer og skikjøring viste deg seg at overraskende mange var der hovedsakelig for «det sosiale» eller «stemninga». Informanten min anslo at om lag 30% av de som er på High Camp Turtagrø ikke går på tur. I stedet «henger de rundt, kjenner på stemninga, sitter i teltcampen og er med på dunjakkediskoene». Han fortalte at han og en venn hadde vært på High Camp Lyngen tidligere i vår. Det hadde vært en god opplevelse, og de hadde vært heldige med vær og føre. Der hadde de vært med på guida turer, hovedsakelig for å bli kjent med folk. Han fortalte videre at de var en gjeng som pleide å dra sammen til disse festivalene, og at etter de hadde vært på en del festivaler – for eksempel Fjellfilmfestivalen og Vinjerock – begynte de å møte igjen de samme folkene.⁴⁰ Dette overrasket meg, da jeg hadde inntrykk av at de fleste er sammen med dem de allerede kjenner når de er på slike festivaler. Det kan imidlertid virke som om mange drar dit nettopp for å bli kjent med andre – og ikke minst for å møte en potensiell kjæreste. Dette siste var noe som gikk igjen som en viktig motivasjonsfaktor for å delta på slike festivaler. Også på Fjellsportfestivalen var det flere av mine informanter som trakk fram ønsket om å møte noen de likte ekstra godt som sentralt. Det virket som om min informant hadde god oversikt over hvem som skulle, og ikke skulle, til Turtagrø i år, også fra andre byer. Han fortalte meg om en gjeng fra Stavanger som vanligvis pleide å dra på High Camp Turtagrø, men som nettopp hadde meldt avbud på grunn av dårlig vær. «Mye avhenger av været», poengterte han, og sa at mange ikke ønsket å dra, eventuelt dro senere oppover, hvis været var dårlig.⁴¹ Han hadde selv valgt å ikke dra opp dagen før på grunn av været. Det kom frem at High Camp Turtagrø var en viktig hendelse i hans vennekrets, og at han gledet seg til festivalen. De bodde alltid i lavvo, og hadde satt opp teltene helgen før for å få en god teltplass. «Dessverre», sa han «ble det litt dårlig

⁴⁰ Både Fjellfilmfestivalen og Vinjerock arrangeres i Jotunheimen, den første ved Gjendesheim og den andre ved Eidsbugarden. Vinjerock har fått navnet sitt fra den norske dikteren Aasmund Olavsson Vinje som bygde den første hytta på Eidsbugarden i 1868. Vinje var også den som gav Jotunheimen navnet sitt.

⁴¹ «Godt» og «dårlig» vær er sentrale emiske begreper. Hva informantene mine la i disse varierte i overraskende stor grad. Det eneste som det syntes enighet om var at det yr.no melder som «full sol» var godt vær, men også her var det variasjoner. For eksempel kunne sol i kombinasjon med svært mye vind og over 20 minusgrader kategoriseres som «ikke så bra vær». Det virket som om været og føret hang tett sammen og at «dårlig vær» ble bedre dersom skiforholdene var gode.

vær i uka som gikk – liten storm», og en kompis der oppe hadde måtte ta ned campen for at den ikke skulle blåse bort.

High Camp’eren

I avsnittet over møtte vi en av deltagerne på High Camp. Han var mann, på 30-40 år, jobbet off-shore på oljerigg, og brukte ifølge seg selv det meste av fritiden sin på skikjøring. Han hadde også nylig begynt med stisykling, og sa at han vel snart måtte kjøpe seg en egen sykkel, til tross for at det var «litt dyrt». Turtagrø Høyfjellshotell, basen for festivalen, er kjent for stive priser både på mat og overnatting, men hotellet er alltid fullbooket under festivalen. Dette sier både noe om populariteten til arrangementet og om hvem som drar på denne festivalen. Gjennomsnittsdeltageren er en mann eller kvinne på 35-45 år, som har jobb og råd til komfort – i alle fall for de som bor på hotellet. High Camp’eren er glad i å møte andre mennesker, glad i å være ute og å kjøre på ski, men også glad i øl og en fest. Det er ikke bare erfarne skikjørere som drar på High Camp, det er vanlig også for de som nettopp har kjøpt seg utstyr og kun vært på få turer før. De som ikke får plass på, eller har råd til, å bo på hotellet setter opp telt rundt festivalområdet. Mange av de som har anledning gjør som informanten over, og setter opp teltet sitt helga før campen for å få en god teltplass; nær parkeringsplassen eller

Bilde 5: Trangt om plassen. Biler parkeres langs de smale fjellveiene. Til venstre kan man se begynnelsen av teltleiren som strekker seg mot venstre.

rett bak hotellet. Under festivalen står telt i alle farger tett i tett rundt Turtagrø Hotel. Også med tanke på parkering gjelder det å komme tidlig: Biler står parkert flere hundre meter langs veien, og å komme seg frem er ikke lett – når to biler møtes må den ene bilen ofte rygge hundrevis av meter for å slippe den andre frem (se bilde 5).

Blant studenter og unge er det populært å dra på festivaler, og en skulle tro at High Camp var et arrangement som kom til å tiltrekke seg hovedsakelig unge studenter av begge kjønn i alderen 20-35 år. Da jeg kom til Turtagrø viste det seg imidlertid at denne gruppen mennesker ikke utgjorde hoveddelen av festivaldeltagerne likevel. Nesten ingen av de jeg kjente fra toppturmiljøet på

Høgskolen i Sogndal deltok på campen. De få jeg møtte var menn i alderen 22-27 år som ikke var der hovedsakelig for å gå tur, men for «stemninga og festen».⁴² Ofte er det slik at når noe blir populært er det noen som ønsker å markere avstand til det populære for å heve seg over det, eller for å markere et skille mellom seg og resten. Slik er det også med High Camp. Svært mange av informantene på min egen alder og yngre, både gutter og jenter, uttrykte overraskelse over at jeg skulle til Turtagrø denne helgen, for som de sa: «Hvorfor betale for å være på tur sammen med hundrevis av andre når du kan dra dit helga før eller etter, slippe å betale og attpåtil slippe å være på samme fjell som alle de andre?» (Stine, 27.04.15.) Paradoksalt nok var de samme personene svært positive til Fjellsportfestivalen, en årlig toppturfestival som arrangeres i Sogndal, og var frivillige der. Dette er imidlertid komplekst, fordi selv om disse var positive til Fjellsportfestivalen, hadde de litt av den samme holdningen som til High Camp Turtagrø. Før, under og etter Fjellsportfestivalen hørte jeg informantene mine distansere seg fra de tilreisende deltagerne på festivalen ved å si: «Jeg skal ikke på tur under Fjellsportfestivalen, da er det så mange idioter i fjellet.» (Kvinnelig skikjører på 20 år, 18.02.15.) Underforstått: De som bor fast i bygda har mye mer kunnskap og erfaring med å være på tur i disse fjellene enn de tilreisende, og man må passe seg for å være i fjellet med folk som samme informant hevder «ikke har peiling på hva de driver med». På den andre siden reiste mange av de personene som var frivillige på Fjellsportfestivalen, som ikke ville dra på High Camp Turtagrø, til Volda for å delta på X2-festivalen der.⁴³ Ved å trekke en linje til Jenkins, ser vi her hvordan det hele tiden forhandles og skapes en felles identitet på gruppenivå, ut fra hva en sier og hva en gjør. Vi ser at det er viktig å skape et fellesskap, gjerne ved å skape en gruppe av andre som man kan skille seg fra.

High Camp som sosial arena for identitetsmarkering

Klokka er 08.00 fredag 8. mai og jeg står sammen med gruppa jeg skal gå sammen med på Store Ringstind. Denne turen er en av områdets største skiklassikere, og turen

⁴² Med «festen» mente de *dunjakkediscoen*, en fest som arrangeres lørdag kveld av festivalen. Den foregår rett utenfor hotellet, og siden det blir kaldt på kvelden og om natten, har de aller fleste på seg dunjakker – som har gitt navn til festen.

⁴³ X2 i Volda, på Sunnmøre, er en vintersportfestival med utgangspunkt i alpin skiferdsel. Spesielt er de kjent for sine konkurranser innen basehopping, downhillsykling, longboard, elvepadling, foto- og film, skating, paragliding, bølgesurfing, fallskjermhopping, randonee og big jump. XFree, frikjøringskonkurransen på ski, er festivalens mest populære. I 2015 besøkte 3200 personer festivalen (x2festivalen.no).

var fullbooket på forhånd. Det er overskyet og grått i dag, og jeg hører en mann i 40-årene si «så uflaks at det er dårlig vær i dag» til sidemannen, som svarer «ja, det er det. Men det kan fortsatt klarne opp utover dagen». En av de fem guidene som er satt opp på turen registrerer navnene våre, og det blir fort tydelig at vi er færre enn guidene har forventet. Av 30 påmeldte er vi bare 12 som har møtt opp. En dame i 40-årene sier at det kan være på grunn av været. Guiden er tydelig overrasket over det lave oppmøtet, men smiler og kommer med en spøk om at «det er kanskje er noen som har tatt en øl for mye i går, eller som har danset litt for lenge». Etter registreringen forteller guiden at standard på slike turer er en guide per seks deltagere, og at vi kommer til å gå i to grupper. «Turen på Store Ringstind er kategorisert som krevende, både på grunn av lengden og fordi vi trenger stegjern*, isøks* og klatresele på turen. De som ikke har dette utstyret kan bli med meg nå, så skal dere få leie det av oss» sier guiden [guidene var fra kurs- og fjellføringsfirmaet Breogfjell, min anm.], og de aller fleste blir med for å få utstyr. Vi putter utstyret i sekken, før frivillige på festivalen kjører oss i en maxitaxi opp til Ringsdalen, startpunktet for turen. Der deler guidene oss inn i to grupper, med seks i hver. Av de tolv deltagerne er nesten alle menn; i tillegg til meg er det bare to kvinnelige deltagere – ei på rundt 25 år og ei i 40-årene. På min gruppe er det to menn i 40-50-årene som jobber i oljevirkksomhet på Østlandet, en mann på rundt 35-40 år som er snekker, en mann i 30-årene som har studert petroleum på NTNU, men som nå jobber i oljevirkksomhet i Bergen. Den siste er en mann i 35-årsalderen. Ingen er studenter, alle er i jobb. Bortsett fra de to som jobber på Østlandet er det ingen som kjenner hverandre på forhånd, og når jeg spør hvorfor de har meldt seg på akkurat denne turen, forteller alle at de enten har valgt den ut fra arrangørens beskrivelse på hjemmesiden til festivalen eller ut fra tips fra venner og bekjente. Vi begynner å gå innover Ringsdalen i et svært rolig tempo satt av guiden, slik at alle skal kunne følge med. Innerst i dalen sier han: «Her er siste anledning til å snu alene, og hvis det er noen som vil snu må de gjøre det nå». Ingen sier noe, og han viser oss veien videre opp et bratt heng, og jeg tenker at jeg ikke ville ha gått dette på egenhånd, i alle fall ikke uten å ha svært god kjennskap til skredfaren i området i lang tid i forveien. Med guiden som leder er det ingen, meg selv inkludert, som betviler veivalget – det er i alle fall ingen som sier noe om det. Ikke før vi er på vei ned igjen samme sted senere på dagen er det noen som kommenterer at «det er så fint å ha en guide, da får man kjørt steder man ellers ville vært usikre på». Flere sier seg enig. Før vi begynner på henget får vi beskjed av guiden om å ta på oss

stegjernene, og selen, og finne fram isøksen. På toppen av hengt tar vi en lunsjpause sammen med den andre gruppa før vi går sammen med dem mot toppen. De siste 400 høydemetrene ser flere i min gruppe slitne ut: Flere sakker av på tempoet og han som går foran meg kommer seg fremover ved å gå fort i noen få meter, før han stopper helt og venter til jeg tar han igjen, mens han hviler seg fremover på stavene. Noen timer etter at vi begynte på turen kommer vi opp til «toppen». Der tar vi av oss skiene, og guiden sier at de som vil kan gå «på beina» - altså uten ski, de siste bratte meterne helt til topps. I min gruppe velger fire av seks å gå opp, de to siste mener det ikke er vits uten utsikt, eller «på grunn av været», som de sier, og for å «spare beina til nedkjøringen» – fortsatt venter om lag 1000 høydemeter med nedkjøring før turen er over. Etter at vi har vært på toppen for å stirre ut i tåka (Store Ringstind er kjent for en særdeles vakker utsikt som vi ikke så noe til på grunn av været), forbereder alle seg til nedturen. Det er av med feller, på med hjelm, skibriller, stramming av sko og justering av staver før vi er klar for å kjøre. Vi kjører en og en og får hele tiden tydelige instruksjoner fra guidene om hvordan, hvor og når vi skal kjøre. Føret nedover er bra, men «flatt lys»⁴⁴ gjør kjøringen utfordrende. Når vi kommer ned er alle blide og fornøyde med turen, guidene sier takk for turen. Når vi leverer tilbake utstyret vi lånte blir flere av oss enige om å møtes for å ta en øl på hotellet. Etter jeg har lagt fra meg ski, sekk og annet utstyr i teltet mitt møter jeg de andre. Til tross for at ingen hadde møtt hverandre kun få timer tidligere, sitter vi nå sammen i peisestua på hotellet og snakker om dagens tur, om tidligere turer og om hva vi skal videre på festivalen. Historiene blir mange og er preget av mer eller mindre overdrivelser av egne prestasjoner, og alle ler og «stemninga» er svært god.

Det empiriske eksemplet over illustrerer mye av det som ofte skjer på den formelle arena. Vi ser at det både før og underveis på turen er et tydelig hierarkisk skille mellom guiden og resten av gruppa. Guidens ord er lov og det stilles ikke spørsmål ved hans veivalg; guidens autoritet blir respektert fordi avgjørelsene som tas handler om gruppas sikkerhet og fordi feilvurderinger kan få fatalt utfall.⁴⁵ I kraft av sin utdanning, erfaring, nettverk av andre guider, samt en grundig forhåndsjekk av de

⁴⁴ Et uttrykk skikjørere bruker om lys som gjør det vanskelig å se konturer og formasjoner i snøen. «Flatt lys» gjør det vanskelig å kjøre, og kan i noen tilfeller gjøre skikjøreren usikker på fart, og på hvorvidt hun kjører fremover eller står i ro.

⁴⁵ Her er det naturligvis nyanser, og i noen tilfeller finner du folk som kverulerer med guiden og er uenig i valg som blir tatt, og som mener de selv vet bedre, men dette er ikke normen.

lokale forholdene, er det guiden som har best forutsetninger til å ta beslutninger på turen, spesielt de som gjelder sikkerhet. Det er viktig å presisere at selv om guidene har autoritet er de sjelden autoritære, og selv om det meste bestemmes av guiden gjøres det med utgangspunkt i menneskene gruppa består av. Det er guiden som bestemmer når turen starter, hvor gruppa skal gå, når gruppa kan gå samlet, når det skal være avlastningsavstand, når det skal være pauser, og hvorvidt gruppa må snu før toppen eller om det gås helt opp. Også når, hvor og hvordan gruppa skal kjøre ned igjen, samt når turen er over, bestemmes av guiden.

Det hierarkiske gruppeforholdet er en viktig forskjell fra turene på den uformelle arena. Spesielt med tanke på usikkerhet ser vi dette. Deltagerne på en betalt tur med guide, som i eksemplet over, «kjøper» seg på mange måter en trygghet ved at de fraskriver seg ansvaret for beslutningene som tas. Samtidig får de heller ingen muligheter til å ta avgjørelser underveis, dersom de skulle ønske det. Det er flere elementer ved en slik tur som skaper trygghet og forutsigbarhet, for eksempel at gruppestrukturen beholdes hele turen. På turen beskrevet over ser vi at guiden sier ifra når det er siste mulighet til å snu, noe som betyr at dersom noe skjer senere på turen må hele gruppa snu. Det er flere eksempler fra turer på den uformelle arena hvor ulykker skjer etter at gruppestrukturen splittes, vanligst når noen i gruppa velger å snu mens andre fortsetter.⁴⁶ Friheten fra usikkerhet og redsel gjør at mange velger arrangerte turer, og kan være en av grunnene til at de er villige til å betale for å gå med en guide. På den uformelle arenaen må skikjøreren stå til ansvar for egne valg, og må selv ta avgjørelsene som guidene på den formelle arenaen tar seg av. På den uformelle arenaen ligger redselen for snøskredet nærmere enn på guidete turer og kurs, det samme gjør usikkerheten om hvor trygge avgjørelsene som tas egentlig er. Dette illustreres av Markus Landrø, guide, skredbokforfatter og skredvarsler for NVE, på et foredrag i Sogndal 4. februar 2015: «Du får aldri vite om avgjørelsen du tok var riktig eller om du bare hadde flaks. Bare når du utløser et skred vet du at det var en dårlig beslutning.»

Det faktum at guiden har en autorativ rolle, gjør noe med egaliteten i gruppa. En forhåndsdefinert leder, i motsetning til en mer udefinert gruppeleder på den uformelle arena, gjør de andre gruppedeltagerne i utgangspunktet hierarkisk like. På den ene siden gjør ansvarsfraskrivelsen at mulighetene for inntrykkskontroll hos

⁴⁶ Ulykken på Sortland i 2011 og ulykken i Øksendal påsken 2014 er to eksempler på dette (Fri Flyt 2014c, NGI 2015).

deltagerne blir større. Dette er fordi guidens autoritet og ansvar for beslutninger gjør at det er mindre sjans for at skikjørerene kommer i situasjoner hvor hun må vise usikkerhet eller avsløre manglende kunnskap ovenfor de andre i gruppa. På den andre siden må gruppemedlemmene da markere og forhandle status, roller og kunnskap på en annen måte enn gjennom å utøve den ekspertisen som guiden har. Det kan se ut til at det er lettere å drive med inntrykkskontroll eller inntrykksforvaltning på den formelle arena enn på den uformelle, og at også måten gruppemedlemmene prøver å formidle sin identitet, status og kunnskap på er ulike på de to arenaene. I forrige kapittel møtte vi kyborgene og så at materiell kultur er viktig for skikjørerens bevegelse i sine omgivelser, både fysiske og «virtuelle». Utstyr er viktig også på den formelle arenaen. Det synlige utstyret hver enkelt har, som ski, sekk, staver og klær, gjør det mulig for gruppemedlemmene å markere kunnskap og status fordi den enkeltes utstyr sender noen bestemte signaler til de andre. Det skjer en taus forhandling gjennom det skikjørerene har på seg – dette er også en form for inntrykkskontroll.

To andre aspekter ved inntrykkskontrollen på den formelle arena er relasjonene mellom menneskene der og tidsrommet for interaksjonen. Festivalens lengde på 3 ½ dager, bidrar til å gjøre forvaltningen og kontrollen over inntrykk lettere for deltagerne. På festivaler som dette er det ofte mange deltagere som ikke kjenner hverandre, og en må spille sin rolle overbevisende for dette publikummet over en kortere periode, mye kortere enn det en gjør i den «virkelige» verden. Det vil altså være større muligheter for å opprettholde inntrykket som *gis* til andre, enn det vil dersom en hadde møtt de samme menneskene jevnlig. På High Camp kan en fremstille seg selv som en veldig dyktig skikjører med god kontroll over nedfarten, uten at noen faktisk ser en kjøre ned fra fjellet.⁴⁷ Her er vi tilbake til skillet mellom Goffmans «front stage» og «back stage». Et eksempel på dette er de som ikke er på tur i løpet av festivalen, men som likevel går rundt i fullt skiutstyr. Disse kan fremstå som engasjerte og erfarne skikjørerere både for de andre på campen, og for venner og bekjente i den «virtuelle» verden – gjennom å legge ut bilder og statusoppdateringer på sosiale medier.

⁴⁷ Det er viktig å påpeke at selv om deltagelse på High Camp kan forstås som en sosial arena for identitetsmarkering, er det ikke slik at alle som drar dit gjør det bevisst med dette som målsetning. Selv om deres atferd kan tolkes slik jeg gjør, er det viktig å presisere at High Camp for mange oppleves som et meningsfullt arrangement hvor de får muligheten til å gå på fine topper med fin nedkjøring, møte nye mennesker og være en del av et sosialt fellesskap.

High Camp kan sies å speile bredden hos de som driver med alpin skiferdsel da den tilbyr en møteplass for mange skiinteresserte, og rommer alt fra de som kun ønsker å sitte i festivalområdet og drikke øl, til de som kjører de bratteste og mest utfordrende linjer. Det er ikke kun én type mennesker som driver med dette. Det er en samling av mange forskjellige personer av ulikt kjønn og med ulik alder, med ulik motivasjon og forutsetninger. De forenes av ønsket om å holde på med noe som oppleves meningsfullt for hver enkelt, det være seg å komme raskest opp på en topp, kjøre brattest mulig ned eller å ta del i det sosiale miljøet som skapes. Selv om High Camp er en arena i den «virkelige» verden, er den dypt forbundet med det som foregår i det «virtuelle» universet. Samtidig som arrangementet er en viktig møteplass i den «virkelige» verden, er det for mange også sentralt i iscenesettelsen av sin identitet på sosiale medier. Dette blir tematisert i kapittel 6.

Kjønn på den formelle arena

Toppturen på Store Ringstind var kategorisert som en «krevende» tur av arrangørene. På turen jeg deltok på var det ni menn og tre kvinner. Da jeg sto på trappa utenfor hotellet og ventet på at turen skulle starte så jeg at det var mye jevnere kjønnsfordeling på turene kategorisert som «middels» og «lett», på noen var det også flere kvinnelige deltagere enn det var menn. Det virket også som om de fleste kvinnene hadde meldt seg på turer sammen med noen de på forhånd kjente, ofte andre kvinner. Det ble bekreftet av mange jeg snakket med i løpet av festivalen. Overvekten av menn kan kanskje også henge sammen med en kjønnsforskjell knyttet til risikovillighet.

Alpin skiferdsel har lenge vært en mannsdominert sport, og i randoneekonkurranser og frikjøringskonkurranser har det vært betydelig flere menn enn kvinner. En respons på den mannlige dominansen i miljøet er en oppblomstring av såkalte *jenteturer*. Disse arrangeres for å skape bedre samhold blant kvinner som ønsker å drive med toppturer og skikjøring, og er følgelig en del av den formelle arena. Jenteturer og jentecamper arrangeres som oftest av kvinner som opplever en mangel på turvenninner, og som opplever et behov for slike arrangementer i skimiljøet. Argumentene for disse er at kvinner skal møte andre kvinner som liker alpin skiferdsel, at de «ikke bare skal følge etter gutta», at arrangementer med kun kvinner skaper et godt og åpent miljø hvor skikjørereren kan utfordre seg selv på sine

premisser, samt at kvinner skal få bedre selvtillit til å ta gode og selvstendige avgjørelser i fjellet.

I løpet av feltarbeidet møtte jeg både arrangører og deltagere som fortalte om motivasjonen for å arrangere eller for å delta på disse arrangementene. Vi skal se nærmere på flere av disse, og vi begynner med en jentecamp i Romsdalen.

Jentecampen i Romsdalen ble arrangert av to kvinnelige frikjørere som konkurrerer i Norgescupen: Anja Alme Gardli og Linn Cecilie Mæhlum. De hadde fått med seg Ida Pernille Siem og Vera Simonsen som fjellførere, samt Lotten Rapp, en svært dyktig svensk skikjører som konkurrerer i verdenscupen i freeride. På facebooksidene til campen skriver de:

Overordna mål for helga er at jenter skal tøffe seg opp til å brøyte egne spor og være tryggere på å ta egne avgjørelser i fjellet. Dette er en god mulighet til å få mye kunnskap om ski og fjell, i tillegg til å skaffe seg mange nye turvenninner!

(Facebook.com 2015a).

Jeg var den første som ankom Hotel Aak, utgangspunktet for campen. Da fikk jeg god tid til å snakke med Anja, Linn Cecilie og Lotten. Mens vi fire spiste lunsj spurte jeg Anja og Linn Cecilie om hvordan og når de hadde kommet på å holde en jentecamp. «Dette er første året vi har camp, men vi har veldig lyst å fortsette å arrangere til neste år, og kanskje utvide og forbedre programmet», sier Linn Cecilie. Hun fortsetter med å fortelle at hun og Anja begynte å snakke om å arrangere en jentecamp for et halvt år siden. Anja sier at de har lyst til å skape en arena hvor «gira jenter kan møte andre gira jenter og hvor det er mulighet for å forbedre seg på ski», og Linn Cecilie skyter inn at det også er for at jenter skal lære å ta mer styringen på fjellet, og ikke «dilte etter gutta», men øke egen selvsikkerhet. Lotten har startet en lignende camp i Sverige, men for jenter som konkurrerer i frikjøring slik at de skal få et nettverk før de reiser til konkurranser i utlandet, og dermed slipper å være helt alene. «Da jeg var ny måtte jeg reise ut helt alene, uten noen jeg kjente – jeg hadde ingen nettverk», sier hun og beskriver sitt møte med sin første konkurranse utenfor Sverige.

Etter hvert ankom de andre deltagerne, 13 i alt, ikke medregnet de seks instruktørene. Deltagerne var i aldersgruppen 22-31 år, alle var i jobb bortsett fra meg. Dette hang nok sammen med prisen: Jentecampen kostet 5500,- for tre dager med kurs, overnatting og mat. Da jeg snakket med deltagerne om deres motivasjon for å delta, fortalte de fleste at de ikke følte seg trygge på tur, og at de ofte fulgte etter

guttene, selv om de var usikre på terrenget eller snøen. De sa at jenter er flinkere til å holde fokus på tur, at det er lavere tempo og at det er lavere terskel for å spørre om

Bilde 6: Diskusjon i sosiale medier vedrørende «dameløype» i nytt skianlegg. Navn er anonymisert ved fargelegging, og gjentagende farge indikerer at samme person som tidligere uttaler seg.

får bedre selvtillit». Det samme kommer frem i et intervju med Marit Svarstad Andresen, en av svært få kvinnelige tindevegledere. Her sier hun at det på jentekurs ofte er mer fokus på fag og mindre på andre ting når bare jentene er med. Hun fokuserer også på at jentene trenger bedre selvtillit og at de nesten alltid er bedre enn de tror (Fri Flyt 2015d).

ting, samt for diskusjon før, under og etter turen.

Ida, en av de to fjellførerne som hadde ansvaret for tur- og kursprogrammet, fortalte siste dagen om forskjeller mellom å guide jenter og gutter på turer og kurs. Her trakk hun blant annet fram at menn ofte er mye mer frampå enn jenter, at de ofte vil vise seg, men at de ikke alltid har like god peiling. Videre snakket hun om hvordan det ofte blir et åpnere læringsmiljø i rene jentegrupper, og at de kvinnelige deltagerne lettere stiller spørsmål i plenum: «Jenter har ofte mer fokus enn gutter og skal ikke tøffe seg så mye. Det blir det bedre læring av, og jeg slipper også å «avlære» folk vranglære – gutter tror ofte de er eksperter, mens de egentlig ikke kan så mye. Jenter kan ofte mye mer enn de selv tror, og det er artig å se at jenter

Jentecampen i Romsdalen har i løpet av året som gikk blitt en del av et nytt konsept kalt *IVRIG-jentecamper*, som har som mål å motivere flere jenter til å begynne med downhillsykling*, frikjøring på ski og surfing (Terrengsykkel 2015).

Under Fjellsportfestivalen 2015 ble det – blant mange andre arrangementer – holdt «Skredkurs – berre for jenter». I motsetning til de øvrige jentekonsepter jeg møtte var det i markedsføringen av kurset svært lite oppmerksomhet på at dette var et jentekurs. Det eneste som gjorde deltageren oppmerksom på dette var tittelen på kurset. Da jeg spurte Torgeir Skårlid, leder av Bratt Moro,⁴⁸ sa han imidlertid at selv om det er svært god oppslutning rundt jentearrangementene, så får de også en del kritikk for disse av deltagere og andre. «Kritikken går ofte på at folk spør om hva de egentlig mener er en jentetur eller et jentekurs. Er det lavere nivå på disse kursene fordi jentene er dårligere? Er innholdet det samme som på andre turer? Er turene kortere enn ellers? og så videre», sier Skårlid. Det kan se ut til at deltagerne selv har et todelt forhold til jentearrangementer, og til kjønnsforskjellene i skimiljøet. På den ene siden deltar de på jentearrangementer for å få nye bekjentskaper, for å skape et bedre miljø for kvinner og for å bli bedre på ski. Dette er ikke fordi de ikke kan eller vil være på tur med menn, og de fleste kjenner også menn de kan dra på ski sammen med. På den andre siden er de kvinnelige skikjørerne raskt ute med motsvar dersom andre i eller utenfor skimiljøet skulle komme til å nedvurdere kvinnelig skikompetanse, både i den «virkelige» og den «virtuelle» verden. Bilde 6 viser en meningsutveksling mellom to av deltagerne deltagerne på jentecampen i Romsdalen og meg, hvor nettopp dette skjer. Samtalen tar sted i den «virtuelle» verden. Foranledningen for diskusjonen er en artikkel skrevet om alpinanlegget Kvittfjell som skal bygge ut, og i den forbindelse lage «15 kilometer nedfarer spesialtilpasset damene» (Dagens Næringsliv 2016d).

En annen arrangør av jentesamlinger er Sogndal Girl Riders (SGR). På facebook siden til SGR står det at de er: «En gruppe der jenter sammen kan utvikle seg selv og hverandre gjennom aktiviteter på SNØ!» (Facebook.com 2015b). SGR arrangerte samlinger gjennom vintersesongen, om lag en gang i måneden. Fokuset på samlingene var å få kvinnelige skikjørere til å møtes, slik at de sammen kunne øve på

⁴⁸ Bratt Moro er et aksjeselskap eid av entusiaster som ønsker å skape lokal entusiasme og utvikling. I 2008 startet de Fjellsportfestivalen og i årene som fulgte har de også vært med på å arrangere nasjonale og internasjonale konferanser, konkurranser, seminarer og lokalsamfunnsutviklingsprosjekt (fjellsportfestivalen.no).

leken skikjøring, samt å få bort prestasjonsangst. «Det er mye lettere å bli inspirert av andre jenter som du kan identifisere deg med», som en av deltagerne sa til meg på en av disse samlingene.

I tillegg til guidede turer arrangerte High Camp Turtagrø også brattkjøringskurs, et kun for jenter og et for begge kjønn. Da jeg møtte de som var påmeldt jentekurset, var stemningen god og jentene forventningsfulle. Av en uviss grunn ble de to frikjøringskursene slått sammen til ett, hvor begge kjønn var representert. Dette var det flere av jentene som uttrykte misnøye over i forkant: «Hva er da vitsen med å kalle det for et jentekurs?» (kvinnelig skikjører 25 år, 09.05.15). I etterkant av kurset var det imidlertid ingen som nevnte dette, antageligvis fordi de ikke hadde opplevd det som viktig underveis, kun i forkant av kurset. Dette tror jeg henger sammen med to elementer, en vi allerede har møtt: selvtillit, og en vi skal møte i neste kapittel: fysiske forutsetninger. Det kan se ut som at kvinner, som menn, ønsker å være på tur med, og å konkurrere med andre på om lag samme nivå som seg selv. De ønsker å bli dyktige, ikke «til å være jente», men som skikjører.

Et annet element som gjør kjønnsforskjeller i bratt skikjøring og på toppturer ekstra interessant, er at 83% av de som har omkommet i skred de siste ti årene i Norge har vært menn (Fri Flyt 2015e). Dette tallet er justert for forskjellen på antall kvinner og menn som går på tur. I artikkelen «Unngå å dø i skred – ta med deg en jente på tur» (ibid.) beskrives nettopp dette. Her skriver tekstforfatteren om sin opplevelse av at gutter, oftere enn jenter, må tøffe seg i grupper. Som vi skal se i neste kapittel kan det være en tendens til at flere jenter etter hvert tar etter guttene i måten de snakker om alpin skiferdsel. Det var sjelden kvinnene jeg gikk med tøffet seg på tur, men flere sa at de føler at de må prestere og ta seg sammen når de kjører sammen med personer de tror er bedre enn seg. Det kan argumenteres for at kvinner kan tøffe seg for andre kvinner, men jeg så imidlertid lite av dette på de ulike jentearrangementer jeg var på. Det er også en forskjell på å utfordre seg selv og på å føle seg presset til å gjøre noe en ikke vil. Pia satte ord på dette da vi var i Romsdalen og øvet oss på å droppe fra terrengformasjoner: «Her må jeg pushe meg fordi alle andre gjør det. Selv om jeg egentlig ikke tør, må jeg bare, spesielt når alle står og heier meg fram. Etterpå gir dette en helt vanvittig mestringsfølelse som gjør at jeg er i godt humør resten av dagen.»

Kjønnsforskjeller i fjellet er ikke bare knyttet til hvem som går på tur, men også til hvem som er guider og fjellførere. Tradisjonelt var disse menn, og vi ser at

dette henger igjen. I 2012 var det bare to kvinnelige utdannede tindeveglere gjennom Nortind, og fire kvinner var under utdanning. Daværende president i Nortind, Ola Einang, mente at det er rart at man ikke ser en økning av kvinnelige søkere til utdannelsen, da det er mange jenter som er gode nok (Meir! 2013). Kanskje henger dette sammen med det store ansvaret det er å føre andre mennesker i fjellet, og risikovurderingene og avgjørelsene man må ta som tindevegleder. Kanskje ser vi også her et resultat av en generell kjønnsforskjell i valg av yrke og utdanning. Det kan hende at dette har endret seg siden 2013. Av alle turene og kursene jeg var i kontakt med var det kun jentearrangementene som hadde kvinnelige instruktører. Bare på arrangementene i Romsdalen var det utelukkende kvinnelige instruktører, på de andre var instruktørene stort sett menn. Unntakene var et skredkurs jeg var på hvor Marit Svarstad Andresen var instruktør sammen med en mann og to mannlige assistenter, og på brattkjøringskurset hvor Linn Cecilie Mæhlum var instruktør sammen med to menn. I SGR var det utelukkende kvinnelige instruktører, men disse var ikke formelt utdannet som guider, instruktører eller fjellførere.

Avslutningsvis i dette kapitlet vil jeg diskutere kort rundt bruken av ordet «jente» i forbindelse med disse turene. Arrangementene det er snakk om blir svært sjelden omtalt som «tur for kvinner» eller «kvinnetur». Også «dametur» er sjelden. Ordet «jente» er det som gjennomgående blir brukt. Dette kan være fordi det gir arrangementet et mer ungdommelig preg. På alle jentearrangementene jeg var på, var deltagerne sjelden over 30 år, og de yngste 20, så en annen mulighet er at arrangørene sikter seg inn på denne målgruppen.

Det kan se ut til at jenteturer ikke er spesielt annerledes enn turer arrangert for begge kjønn. En eventuell forskjell kan ligge i at det på jenteturer skapes et nettverk med andre som deltagerne har lettere for å sammenligne seg med. Rollemodeller kan være et stikkord. Min erfaring fra felt sier er at det vil være mer oppmerksomhet rundt det sosiale og mindre på ferdigheter i en ren jentegruppe, men at dette vil variere med gruppen. Det kan også tenkes at en medvirkende årsak til kjønnsforskjeller i fjellet kan være at kommunikasjonen eller dialogen kvinner og menn har med omgivelsene er ulik, og at de dermed også oppfatter omgivelsene sine på forskjellige måter. Dette vil gjøre at omgivelsene inviterer kyborgen til ulik aktivitet.

KAPITTEL 5: DEN UFORMELLE ARENA

Møter mellom mennesker på den uformelle arena

I forrige kapittel så vi samspill, sammenfiltrering og relasjoner mellom skikjørere, teknologi og omgivelser på den formelle arena. De aller fleste har imidlertid sitt første møte med toppturer og bratt skikjøring på den uformelle arenaen, noen lenge før de melder seg på skredkurs eller andre arrangementer. For de fleste er det også på den uformelle arena de tilbringer mesteparten av tiden de bruker på alpin skiferdsel. I dette kapitlet skal vi se hva som skjer i skikjørers verden på den uformelle arena, og hvordan dette skiller seg fra det som skjer i de mer formelle settingene. Ulike elementer påvirker kyborgens dialog med sine omgivelser, både følelsesmessig og beslutningsmessig. Aktørens relasjoner til materiell kultur, andre skikjørere, media, reklame, og de «offentlige» føringene på hva som er riktig og gal ferdsel på tur, utgjør et dynamisk samspill. Hvordan dette kommer til uttrykk er situasjonsbestemt, og samtidig som de ulike elementene spiller sammen og skaper en helhet, virker også hvert enkelt element inn på helheten slik helheten virker inn på enkeltelementene.

Utgangspunktet for kapitlet er en topptur i Jotunheimen i begynnelsen av mai 2015, hvor målet var å kjøre ned en flanke på nordsiden av en av 2000-metertoppene i Hurrungane. Jeg har valgt dette eksemplet fordi det illustrerer mye av det samspillet som skjer på den uformelle arena. Eksemplet viser også noen viktige menneskelige elementer, samt hvordan de kommer til uttrykk. Veien inn i empirien skal vi ta ved å se nærmere på det emiske nøkkelbegrepet *bratt*.

Bratthet: Fra «bratt» til «styggbratt»

Flere ganger i løpet av teksten har vi møtt begrepet *bratt*. Tidligere har jeg definert *bratt* som over 30 grader helning (Brattlien 2011&2016, NGI 2015a). Her skal vi imidlertid se at det ikke er så enkelt. Bratt er et av de mest brukte begrepene innenfor skikjøringsdiskursen i dag, et begrep informantene mine brukte daglig, og som jeg derfor møtte daglig i felt. Det ble raskt tydelig at informantene mine ikke la det samme i begrepet bratt. Det gjør heller ikke media, reklame eller personer som ikke driver med skikjøring. Jo mer jeg snakket med ulike personer om dette og jo oftere skikjørere og andre brukte dette begrepet, desto mindre klart ble det for meg hva bratt

egentlig betyr. For å forstå kyborgens samspill med sine omgivelser, og hvilke aktualiserte og potensielle affordances som finnes, er bratt et sentralt begrep.

Til tross for 30-gradersregelen hvor alt over 30 grader defineres som bratt skikjøring, skulle det vise seg at det bratt skikjøring for skikjørerne ikke nødvendigvis var 30 grader. Et eksempel på dette fant jeg da jeg var med på en skredworkshop i regi av Fjellsportgruppa i Tromsø.⁴⁹ Denne ettermiddagen i begynnelsen av påsken skulle vi opp på Skitntind (1042 moh.), et av de mest populære toppturfjellene på Kvaløya. Det var en kveldstur hvor alle hadde med seg hodelykter, og tanken var at vi skulle gå mot toppen mens vi så på og diskuterte veivalg og snøforhold. Workshopen var fulltegnet, og vi var seks deltagere og en instruktør som møtte opp på parkeringsplassen. Noen kjente hverandre fra før av, andre kjente ingen. Flere i gruppa hadde allerede vært på en topptur tidligere på dagen, siden været var strålende og snøen likeså. Lederen av gruppa var en av disse, og hadde vært på Skitntind en gang samme dag. Gruppa snakket om dette, og vi spurte hvordan kjøreforholdene var. Lederen svarte at det var fine forhold, og la til: «Det er fint der, men vanligvis kjører jeg bratt». Da en annen deltager spurte hva instruktøren mente med «bratt», svarte vedkommende 45-55 grader. Jeg ble overrasket over dette utsagnet, men tenkte på det som en måte å fortelle oss at vedkommende kjørte mye på ski, og var dyktig, og kanskje var det en oppfordring til gruppa om at «dette er ikke alt», men at skikjøring blir morsommere desto flinkere en blir. På den andre siden var alle i gruppa relativt erfarne, og målgruppen for workshopen var personer som var glade i toppturer og som hadde grunnkurs i skred eller lang erfaring med dette. Dette skulle tilsi at deltagerne visste mye om toppturer og skikjøring fra før. Kanskje var det nettopp dette som gjorde at gruppelederen, som var omtrent på samme alder som de fleste i gruppa (mellom 25 og 35), ønsket å vise at vedkommende hadde noe mer å by på enn bare autoritet i kraft av instruktørrollen. Dette kan også sees på som et forsøk på å drive inntrykksforvaltning i forhold til de andre i gruppa.

Et kontrasterende eksempel på oppfattelsen av bratthet, finner vi på en annen tur, denne gangen i Sogndal. Pia og jeg skulle på en vårskitur i Sogndalsdalen. Det

⁴⁹ Selv om dette kan se ut som en tur som hører hjemme på den formelle arena, var workshopen en mellomting mellom en tur på den formelle og uformelle arena. Det var satt en leder av gruppa, og skikjørere måtte melde seg på i forkant. Valg av skitopp, samt avgjørelsene underveis ble imidlertid tatt samlet av gruppa, og i den forstand kan den også høre hjemme på den uformelle arena. Her skimter vi noen av nyansene i feltet, og at de analytiske skillene ikke i alle tilfeller vil passe 100% med den emiske virkeligheten.

var en strålende dag, sola skinte og vi gledet oss til å komme på fjellet. Etter mye diskusjon rundt valg av fjell, bestemte vi oss til slutt for å gå på Togga (1205 moh.). Dette er et av de mest kjente og mest populære toppturfjellene i Sogndal, noe som skyldes både kort vei fra sentrum, kort anmarsj, fin skogskjøring og gode muligheter for nedfartsalternativer med ulik helningsgrad. Dessuten er fjellet sørvendt, noe som betydde at vi kom til å få sol hele turen.

Etter vi hadde pakket sekken ferdig, tatt fellene på skiene og smurt oss med solkrem begynte vi å gå. Høydemetrene gikk raskt unna – siden det ikke er noen anmarsj begynner stigningen med det samme. Det var varmt, minst 17 grader i sola, og i pausen måtte vi på med bikinien fordi det var så varmt. Snøen så grei ut nederst, men hadde allerede begynt å smelte og blitt tung.

Vi snakket om nedkjøringen og lurte på hvordan den kom til å bli. Tidlig på våren er det alltid en utfordring å finne den beste snøen, for å få det gode «slusjeføret». Du vil ikke begynne turen for tidlig på dagen – da har ikke sola tatt nok på snøen, og det kan være både skare og vanskelige kjøreforhold. På den andre siden vil du heller ikke være for sent ute, for da er snøen blitt gjennomvåt og tung, og er ofte vanskelig å styre i. I tillegg er stort vanninnhold i snøen farlig, sjansen for sørpeskred/våtsnøskred, øker utover dagen etterhvert som temperaturen stiger.

Da jeg så på snøen på vei oppover, registrerte jeg at vi var for sent ute på dagen med tanke på snøforhold, og at vi kom til å få en tung tur ned. Vi fulgte et allerede tråkket spor oppover ryggen, og da vi kom opp mot tregrensa gikk dette ut mot høyre. Her var helningen rundt 25 grader, og vi gikk med avlastningsavstand for å minske belastningen på underlaget. Jeg gikk først, og stoppet for å vente på Pia litt lengre oppe. Da hun kom bort til meg sa hun at hun syntes at det var skummelt å gå her fordi det var «så bratt». Jeg ble litt overrasket, for hele turen hadde det virket som om alt var greit. Her fikk jeg også vite at hun hadde høydeskrekk, men hun forklarte meg at hun utfordrer seg selv for at den skal bli bedre.

Vi møter her en helt annen opplevelse av bratthet som er 20-30 grader slakere enn den instruktøren i Tromsø hadde. For å trekke en parallell til Goffmans inntrykkskontroll også her, ser vi at Pia gikk lenge før hun ga slipp på inntrykket om at alt gikk bra, og

sa i fra om at hun var redd. Rett etterpå skjer det en reforhandling av inntrykket av usikkerhet og redsel som hun nettopp gav, ved at hun forklarer at hun har høydeskrekk, men at hun øver seg på å minske denne. Også innrømmelser av «svakheter» kan være en form for inntrykkskontroll ved at en fremstår som en person med god selvinnsikt.

I tillegg til å være en subjektiv oppfatning som endrer seg med hvem en spør, ser det ut til at oppfatningen av bratthet også kan oppleves forskjellig på en og samme tur, selv om den samme personen blir spurt. Det som på vei opp kan virke som svært bratt og skummelt, kan på vei ned være helt uproblematisk, eller motsatt. Under kommer et eksempel på dette, fra en tur jeg var på i Hurrungane i mai 2015 sammen med fire andre. Jeg ble invitert med på turen kvelden før av en av mine nøkkelinformanter, Therese, en svært dyktig skikjører som bodde i Sogndal. Dette er nøkkeleksemplet jeg introduserte i begynnelsen av kapittelet.

Etter å ha gått i en times tid kommer vi ut på en stor flate, hvor vi kan se alle toppene rundt oss. Det er et spektakulært syn, og vi stopper opp for å se oss rundt og for å beundre utsikten. Mens vi står her sier den uformelle lederen i gruppa, en lokal kjentmann fra Sogndal: «Se! Der er flanken vi skal kjøre!». Jeg ser dit han peker, og tror først han tuller. For meg ser det ut som et stup, og jeg tenker at jeg aldri i verden kan kjøre ned der. Jeg ser på de andre. En av de to andre guttene i gruppa begynner å mumle noe om at han synes det «ser bratt ut» og at det kanskje finnes «en annen vei ned». Den lokale sogningen, som for øvrig er en riktig trivelig og stødig kar med mye kunnskap både om snøforholdene og mulige nedkjøringer nettopp i dette området, svarer: «Neida, det ser alltid mye brattere ut nedenfra». Til tross for dette er jeg skeptisk, og prøver å ymte frem på om at jeg ikke tror jeg kan kjøre der. Dette er tilsynelatende helt greit og uproblematisk for resten av gruppa. De er klare på at ingen skal kjøre ned alene, noe som er betryggende, men Therese sier at «vi kan jo se på nedkjøringen når vi er der, før vi bestemmer hvor vi skal kjøre». Jeg sier «tjaaa», og prøver å monstre en slags optimisme for prosjektet. Stemningen i gruppa er god, og vi går videre.*

50 meter før vi når toppen går det plutselig opp for oss at vi befinner oss i et bratt parti hvor det er et stup under oss, og hvor snødekket der vi står ikke føles helt stabilt – mye løs tørrsnø ligger oppå et skarelag, slik at vi opplever å ikke få feste med stålkantene på skiene. Jeg ser bort på Andreas som går foran meg. Han står*

fastfrosset midt i et lappkast [en måte å skifte retning på når man går med ski i bratt terreng], og har en ski i hver retning: «Fy faen, jeg har aldri vært så langt utfor komfortsona mi noen sinne», sier han og prøver febrilsk å få feste i snøen med stavene. Han anbefaler meg å ikke komme bort til han, men å gå en «annen vei». Akkurat hva han mener med dét, vet jeg ikke: Det er ikke så mange andre veier å gå, men det er tydelig at han er redd. Vår lokale kjentmann er forsvunnet for å lete etter inngangen til nedkjøringen slik at vi kan finne den igjen på vei ned, og etter initiativ fra Therese blir gruppa enig om at det beste vi kan gjøre nå er å komme oss over kanten og opp på toppen der det blir slakere, og hvor vi vil være tryggere. Når vi kommer til topps forteller Andreas til gruppa at han aldri har vært så redd før, og at det eneste han ønsket i øyeblikket der nede var å komme seg ned fra fjellet og ut av situasjonen så fort som overhodet mulig. Den eneste grunnen til at han fortsatt var her og ikke hadde snudd, var at han ikke kunne se noe sted å kjøre ned. Han forteller om dette på en svært humoristisk måte, og hele gruppa ler av hvor redd han var, eller kanskje heller av situasjonen, fordi vi skjønner hva han mener og fordi alle, om enn i ulik grad, kan kjenne seg igjen i følelsen. På toppen gjør vi oss klare til turen ned, og tar feller av skiene og på oss hjelm og skibriller. Nå er vi klar for turens høydepunkt, selve grunnen til at vi er nettopp her, nemlig nedkjøringen av en 40 graders flanke på nordsiden av fjellet. Jeg gruer meg noe vanvittig, og klarer nesten ikke å snakke fordi jeg er så redd. Andreas har derimot kommet seg etter påkjenningen, og virker helt upåvirket av at vi nå skal kjøre ned noe som er mye brattere enn der han, for kun kort tid siden, nesten psyka ut på vei opp. Han, og resten av gruppa (meg selv ikke inkludert), er tilsynelatende spent og glade – de gleder seg til å sjekke ut snøen og til å sette fine svinger på en urørt fjellside. Når vi kommer ned til inngangen av flanken cruiser Andreas ned med full kontroll, som om det skulle være ikke bare hans minste kunst, men også den største gleden i livet (noe vi slettes ikke skal se bort ifra at det faktisk var). På vei ned tenker jeg: Hvordan kan noen være så redd på vei opp, men være så avslappet på vei ned, selv om det er mye brattere?*

Vi ser her at det noen synes er bratt i forbindelse med skikjøring i stor grad er en subjektiv opplevelse, og at det til en viss grad vil kunne variere fra person til person. Her var Andreas svært redd på vei opp mot toppen fordi det var «så bratt» der han gikk. 20 minutter senere kjørte han ned akkurat det samme stedet på vei til en flanke som var enda brattere, uten å ha noen problemer med brattheten. Det ser ut til at

bratthet handler om mer enn vinkler, og at opplevelsen av bratthet, og dessuten av frykt – i alle fall i dette tilfellet – kan sies å henge sammen med kontroll og mestring. Dette er to elementer i den menneskelige faktoren som vi skal se påvirker skikjøreren, men også mer objektive faktorer som snøforhold, vær og underlag er viktig for hvordan bratthet oppleves. I forlengelse av dette vil det være naturlig å tenke at hvor bratt noe er for skikjøreren vil forskyve seg med økt kontroll, læring og mestring av omgivelsene. Det samme vil opplevelsen av risiko kunne gjøre, slik vi var inne på i kapittel 2.

En uke senere snakket jeg med Therese. Da hadde hun og kjæresten vært for å kjøre «austabotnrenna», en kjent renne i samme område som turen ovenfor foregikk i. Da jeg spurte henne hvordan det hadde vært og hvordan det hadde gått svarte hun: «Nei, den renna var styggbratt! Det var *mye* brattere enn sist helg! Vi lurte på om vi skulle tørre å kjøre der fordi det var så bratt. Men vi gjorde det til slutt, det gikk fint, men herregud så redde vi var før vi kjørte».

Mestringsfølelse

Et betimelig spørsmål med utgangspunkt i beskrivelsene ovenfor er hva det er som gjør at skikjørere vil fortsette med denne typen aktiviteter dersom de er så redde og usikre underveis.⁵⁰ For å se på dette, skal vi tilbake til slutten av turen i forrige eksempel.

Jeg står på toppen av fjellet og gjør meg klar til nedfarten. Samtidig som jeg tar fellene av skiene og på meg hjelmen og skibrillene, snakker de andre i turgruppa mi med glade, spente og oppspilte stemmer om hvor bra de tror nedkjøringen er. Selv er jeg kvalm – magen er sammentrykt i frykt, jeg har vondt i hodet og har mest lyst til å gråte. Aldri før har jeg vært så redd på tur. Jeg har aldri med så stort alvor ønsket meg langt bort fra feltarbeid, høye fjell – strengt tatt alt som har med bratt skikjøring å gjøre. Jeg angrer bittert på at jeg ikke valgte et feltarbeid i et varmere strøk hvor snø kun eksisterer som en vag idé og hvor ingen har hørt om toppturer.

Men ned må vi, og vi setter utfor, en og en, og lirker oss i første omgang sakte nedover til inngangen av flanken vi skal kjøre. Når vi kommer frem stopper vi og ser

⁵⁰ Det er imidlertid viktig å nevne at ikke alle føler på denne frykten, og at hvor redd skikjøreren er vil variere, det samme vil hvordan hun takler frykten. Dessuten er det sjelden slik at utøveren er redd hele turen, som oftest er det kanskje bare en eller to situasjoner eller avgjørelser i løpet av en hel dag som skaper usikkerhet og/eller redsel.

utfor. Dette er siste sjanse til å trekke seg. Siden flanken ikke er et stup i fritt fall, slik jeg hadde sett for meg, bestemmer jeg meg for å bli med. «Dette går bra, det klarer du fint – forholdene er supre», sier en av de andre til meg. Det hadde kanskje vært betryggende dersom jeg ikke visste at han aldri har sett meg kjøre på ski, og strengt tatt aldri møtt meg før et par timer tidligere. De andre setter utfor, fortsatt én og én, for å minske belastningen på snødekket, og dermed redusere sjansene for å utløse skred. Når guttene er nede, er det min tur. Igjen: «Dette klarer du, bare ta det rolig», sier Therese som står sammen med meg og som skal kjøre som sistemann. Jeg bikker skiene over kanten og setter utfor. Kort tid etterpå er jeg nede der de andre venter i bunnen av flanken. De jubler, og jeg kan ikke la være å glise bredt. Jeg klarte det! Og snøen var fin! Jeg fikk satt opp til flere perfekte telemarksvinger! Jeg begynner allerede å glemme frykten, og deltar ivrig i diskusjonen om vi skal gå opp igjen og ta en tur til. Adrenalinet pumper i årene og mestringsfølelsen er enorm. Akkurat nå føler jeg meg som verdens beste skikjører, og er ikke i tvil om at dette blir bra å fortelle om når vi kommer ned. Alle i gruppa er supergira og humøret er på topp. All tidligere frykt og betenkeligheter er glemt. Nå venter en halvtime med flott skikjøring i fine omgivelser før turen er over. Når vi kommer ned til Turtagrø hvor venner og bekjente spør oss hvordan turen var, svarer jeg, slik som de andre, og mener hvert ord: «Nydelig tur! Fin utsikt fra toppen! Tørrsnø og supre forhold i nordflanken!»

Hva er det som gjør at du kan være så redd i et øyeblikk, og at det likevel kan være glemt i neste sekund? Her er det noen interessante sammenhenger mellom frykt, adrenalin, spenning, flyt, lekenhet og mestringsfølelse. Er det rett og slett slik at enkelte aspekter underkommuniseres, og at når vi kommer ned fra en tur og forteller om hvor strålende det har vært, egentlig ikke ønsker å fortelle om frykt, redsel og betenkeligheter? Antageligvis er dette tilfellet, og det er liten tvil om at det ligger sterke føringer i skimiljøet på hva som snakkes om, og hva det ikke snakkes om. Det kan imidlertid tenkes at grunnen til at skikjøreren etterpå tenker og føler at det var en bra tur, henger sammen med kontrasten til hennes tidligere følelser. Kanskje kan det at skikjøreren ikke er redd lenger, i seg selv føre til en slags eufori hvor mangelen på frykt eller redsel gjør at hun føler seg bra. En mulighet er at dette ikke bare handler om underkommunikasjon, men også om at fokuset på frykt eller redsel er «off topic» i ens oppmerksomhet når en er ferdig med det, eller «matter out of place», for å bruke Mary Douglas (1997) sitt kjente uttrykk. Her kan det være fruktbart å snakke om faser

og faseoverganger mellom ulike mentale stadier eller emosjonelle øyeblikk. Det er viktig å understreke at nedkjøringen vanligvis skjer på betydelig kortere tid enn skikjørerne har brukt for å komme seg dit de skal kjøre ned fra. Ofte kan en nedkjøring være relativt lett, men med ett punkt som er ekstra utfordrende, som i turbeskrivelsen over. Slike punkter må forseres, og medfører at skikjørerer beveger seg fra et stadium til et annet. De fleste ulykker skjer på vei ned fra fjellet, der håndteringen av slike faseoverganger kan være avgjørende. I eksemplet over var hele gruppa fokusert på flanken vi skulle kjøre, og etter å ha overkommet denne utfordringen, opplevdes alt annet som lett. Etter flanken gjorde gruppa ingen vurderinger av skredfare og andre potensielle risikoelementer. Dette er et eksempel på hvordan følelser kan være med på å svekke beslutningsgrunnlaget til skikjørerer.

Flere anerkjente guider og forskere innenfor fagfeltet skred er opptatt av hvordan følelser påvirker beslutningsprosesser og risikovurderinger som tas på tur (McCammond 2009, Statham 2012, Stewart-Patterson 2015). Et eksempel på dette er at skikjørerer i løpet av turen får terrenget og snøforholdene rundt seg til å passe med det vedkommende ønsker mest: at forholdene er gode, at det er all grunn til å fortsette turen og til å kjøre ned der hun tror det er finest. Statham (2012) kaller dette «bias in decision making». En parallell her kan trekkes til det medisinske fagfelt, hvor det er eksempler på at leger gir en diagnose til pasienten sin og blir så opptatt av denne at de overser andre tegn på sykdom som ikke passer med diagnosen. I denne konteksten er det forståelig at Statham konkluderer med følgende i forbindelse med skikjørerers beslutninger: «Decisions isn't made of data, it's made of feelings» (ibid.).

Den raske endringen i turopplevelsen kan betraktes som et gestaltskifte fra en situasjonsdefinisjon til en annen, i takt med skifte fra en følelse til en annen. Gestaltpsykologi som fagfelt ble utviklet fra 1912 og fokuserer på ulike aspekter innen persepsjon eller kognisjon, og hvordan de kombineres til et hele som påvirker personens relasjoner med vedkommendes omgivelser. En gestalt har to eller flere deler som er så integrert i hverandre at vi anser dem som ett objekt. Et eksempel er illustrasjonen som viser både en hare og en and samtidig, hvor en kun kan se en av delene om gangen. På samme måte kan vi tenke om opplevelsen til skikjørerne. Det skjer et gestaltskifte i hvordan utøveren opplever situasjonen i øyeblikket. I enhver situasjon ligger det et implisitt fokus – hva som er viktig, hva som snakkes om og hva som skal fokuseres på når. Dette gjelder ikke bare i persepsjon, men også i mer generelle emosjonelle funderinger av kognisjon.

Det er selvsagt også andre elementer enn mestringsfølelse som gjør at skikjørere fortsetter med denne typen aktiviteter. Av informantene mine trekkes spenning, økte ferdigheter, den fysiske aktiviteten det gir, at det er morsomt, og ikke minst de sosiale elementene ved turen frem. For mange er gledene ved aktiviteten så store at redselen og risikoen rett og slett «er verdt det» fra en mer helhetlig vurdering.

Trygghet

I nøkkeleksempel fra Hurrungane, ser vi hvordan opplevelsen av trygghet i løpet av få minutter forsvinner, og går over til en følelse av frykt og redsel. Usikkerhet knyttet til snødekke, snøforhold, bratthet og veivalg, gjorde at redselen for snøskred og for å gli utfor et stup plutselig inntok scenen. Snøskredet som bakteppe hadde plutselig rykket nærmere, og vi kan se en gjensidig dynamikk mellom omgivelsene og kyborgen, hvor omgivelsene endrer følelsene og følelsene endrer omgivelsene. Fra å være en fin tur, i fint vær, sammen med hyggelige folk på et flott fjell, ble fjellet plutselig endret til en potensiell dødsfelle hvor alle på turen når som helst kunne føres i avgrunnen. Med utgangspunkt i Kyttä (2003) sitt skille mellom *potensielle* og *aktualiserte* affordances i omgivelsene, kan vi si at *potensialet* i landskapet rundt gruppen i eksemplet over endret seg som en følge av endringer i gruppemedlemmenes, eller kyborgenes, opplevelser.

Da vi kom ned fra turen beskrevet ovenfor, spurte jeg Andreas hvorfor han ble så redd på tur opp, og hvordan det kunne ha seg at han ikke var redd på vei ned. Han svarte: «På vei opp har jeg jo ingen kontroll, men på vei ned kan jeg bevege meg som jeg vil. Da har jeg kontroll over skiene». Vi ser her at følelsen av kontroll og frihet er så overveldende at de kan få skikjøreren til å ta avgjørelser basert på disse følelsene fremfor andre, mer pålitelige, data. Flere (varsom.no 2015, Brattlien 2016, NGI 2016b) hevder nettopp at skikjørere er flinkere til å ta «riktige» beslutninger på vei opp mot toppen, men at de i nedkjøringen ikke greier dette. Her kan følelsen av frihet, flyt, glede, kontroll, samt emosjonelle faseoverganger sammen med mestring av utfordringer underveis, gjøre at skikjørerne tar en del avgjørelser som kan føre til ulykker. Alle informantene mine har trukket frem kontroll som viktig for at de ikke skal bli redde, selv om noen opplever at de har kontroll på vei opp og ikke ned igjen, eller motsatt som her.

Det er med andre ord ikke bare mestringsfølelse som er viktig for skikjørerne; opplevelsen av kontroll står sentralt. For å oppnå kontroll, ikke bare ren teknisk

kontroll over en selv, skiene og samspillet mellom disse, men kontroll over turen eller nedkjøringen som helhet, trengs det kunnskap om mer enn en selv. Vær, vind, føre, værhistorikk, snøunderlag, helningsgrad, lagdelinger i snøen, er i tillegg til den menneskelige faktor og dens elementer, vesentlige, og gjør at mange velger å melde seg på kurs og arrangerte turer på den formelle arena. Alpin skiferdsel er et felt det skal godt gjøres å bli utlært i, og de fleste som holder på med dette er interessert i ny og anvendelig kunnskap, spesielt dersom det kan redusere sjansene deres for å bli tatt i skred. Paradoksalt nok kan det se ut som at økt kunnskap om skred og skredproblematikk i seg selv ikke gjør at skikjørerer opplever trygghet, men at hun tvert i mot kan bli reddere for å ferdes ute.

I første kapittel, på side 16-17, møtte vi nøkkelinformanten Stine, og hørte om hennes frykt for snøskred. I forrige kapittel så vi på formell opplæring og kurs, og hvordan disse skal gi skikjørerer de verktøyene hun trenger for å unngå skred. Stine uttalte at grunnen til at hun nesten aldri gikk på topptur mer, var at hun «er så redd for skred». Videre meddelte hun at hun ikke hadde vært «så redd før», altså før hun begynte å lære om hvordan hun best kunne unngå å bli tatt i snøskred. Da jeg spurte videre, forklarte hun at redselen hadde kommet da hun begynte på folkehøgskole, og at redselen hadde tiltatt etter at hun begynte å studere friluftsliv på Høgskolen. På høgskolen hadde hun for alvor begynt å lære om skredfare og de mange elementene som spiller inn.⁵¹ Dette førte til en opplevelse av manglende kontroll, eller sagt med hennes egne ord: «Det er så mye som man skal tenke på samtidig, det er jo nesten umulig å ha kontroll på alle faktorene hele tiden.»

Flere av informantene mine fortalte meg om tilsvarende opplevelser – at desto mer de lærte, desto reddere ble de. I mars 2015 deltok jeg på et skredkurs i regi av Sogndal Turlag, og på kveldene etter programmet var ferdig⁵² var det mange som sa at desto mer de lærte om skred, desto vanskeligere syntes de det ble å skulle vurdere alle faktorene som spiller inn. De følte seg derfor mer usikre og redde. For noen ble løsningen slavisk ikke å kjøre over 30 grader, for andre å gå på «bortoverski», altså fjellski eller langrennsski. Her er det antageligvis en kjønnsforskjell, men selv om det hovedsakelig var kvinnene som eksplisitt ga uttrykk for sin økte usikkerhet, meddelte også flere av mine mannlige informanter en sammenheng mellom økt kunnskap og

⁵¹ Faktorene informantene mine snakker om, er det jeg kaller for elementer, og dette er således et skille mellom et emisk og et etisk begrep.

⁵² Kurset var samlingsbasert og gikk over tre dager med to overnattinger.

usikkerhet. Også selv opplevde jeg dette. Økt kunnskap og erfaring med skredproblematikk i løpet av feltarbeidet gjorde at jeg ble stadig mer engstelig for å kjøre i terreng over 30 grader, og i større grad ble kritisk til hvor jeg ville dra på tur. Noe paradoksalt er jeg usikker på om denne frykten, som noen ganger kunne lamme meg helt (spesielt på kvelden og natten før turer), gjorde at jeg ble bedre til å foreta vurderinger. Frykten førte til at jeg ble kritisk til hvor jeg ville dra, men jeg fant aldri «fasiten» på hvorvidt det var et «riktig» valg å kjøre eller gå der vi gjorde. Som vi har vært inne på tidligere, kan en kjøre et sted hvor det er bratt, og ha flaks (mange ganger!), uten at beslutningen angående løypevalg nødvendigvis var god. Den eneste gangen en dårlig beslutning bekreftes, er dersom en blir tatt av skred. Denne problematikken var noe som skulle følge meg gjennom hele feltarbeidet. Flere ganger tenkte jeg at flaks, ikke gode beslutninger, var grunnen til at det gikk bra på mange av turene jeg var på under feltarbeidet. Som med mye annet er gode beslutningsprosesser i skredfarlig terreng noe en må lære seg, og noe som det må øves på. Dette er i seg selv også vanskelig, da de fleste vil gjøre feil i en læringsprosess. Hvordan skal dette gjøres dersom gale avgjørelser har så store konsekvenser at de kan ha døden til følge, slik at man vanskelig kan lære av prøving og feiling?

For mange skikjørere gir det trygghet å gå på topptur sammen med personer de vet (eller tror) er dyktige til å ta gode avgjørelser underveis. De sosiale relasjonene kan forstås som en mestringsstrategi. Skikjørerenes turfølge kan da være guider, venner, familie eller «folk med mye kunnskap», som en kvinnelig informant i 20-årene svarte da jeg spurte hvem hun foretrakk å gå på tur med. Å skape trygghet på denne måten gjøres både bevisst og ubevisst. På den formelle arena er denne tryggheten i relasjonen på sett og vis reell, i den forstand at mange velger å dra på tur med en kvalifisert og utdannet guide. På den uformelle arena er denne tryggheten mer skiftende og upålitelig, fordi de fleste ikke går med en utdannet guide, men sammen med venner og bekjente. Disse kan ha mer, mindre eller samme kunnskaps- og erfaringsnivå som skikjøreren selv, men de vil også svært påvirkelige av ulike elementer i den menneskelige faktor.⁵³ Kunnskap og erfaring er imidlertid vanskelig å bedømme på tur, og skikjørere vet ofte ikke hva de andre i gruppa kan. Samtidig som det er en trygghet i det å gå sammen med erfarne fjellfolk, utgjør det ofte også et

⁵³ Også guidene på den formelle arena har disse utfordringene, men i form av sin formelle utdanning og erfaring har de ofte flere verktøy for å håndtere disse. Dessuten er jobben deres å bringe gjestene sine trygt hjem.

betydelig risikoelement. «Falsk trygghet» eller «saueflokkmentalitet» kalles det når skikjørere ukritisk følger etter andre og anser ferdselen som trygg fordi andre har valgt å gå der: Det er ikke gitt at noen faktisk aktivt har tatt avgjørelsene om veivalg, skredfare og linje.

Man kan spørre seg om det er mulig å utdanne seg bort fra usikkerheten og frykten knyttet til alpin skiferdsel. Én ting er at vi ikke fullt ut kan opplyses og utdannes i alt. En annen er at forholdet mellom risiko/frykt og spenning/flyt ofte er så nært at det kan være vanskelig å utdanne seg bort fra frykt eller risiko uten at meningsaspektet i aktiviteten forsvinner. Kanskje vil usikkerheten bare forflytte seg med økende kunnskap og erfaring. Et ytterligere element som spiller inn her, er kjedsomhet. Dette har vi vært innom tidligere i diskusjonen om hvorvidt skikjøring er like morsomt over og under 30 grader (se bilde 3). Hvis det blir for lett og for lite utfordrende, blir det fort kjedelig. En mannlig informant på rundt 25 år satte ord på nettopp dette etter at han hadde vært på en tur med nybegynnere: «Vi kjørte jo så slakt at vi måtte skøyte nedover!».⁵⁴ Flere (Fuggelli 2002, Eriksen 2006, Faarlund verbal meddelelse 10.10.2015&20.11.2015) har i forbindelse med kjedsomhet og ekstremспорт stilt spørsmål ved om dagens samfunn er så trygt for enkeltmennesket at det må søke utenfor samfunnets rammer for å finne spenning, adrenalin og eventyr. Det er ikke utenkelig at det ligger noe i dette, men jeg skal ikke følge det videre her.

Et annet element som var viktig for utøveres følelse av trygghet på tur var et narrativ om kunnskap og erfaring i miljøet de var i. Eksempelvis ble det i Sogndal flere ganger sagt eksplisitt, i og utenfor skimiljøet, at hovedgrunnen til at Sogndal ikke har hatt noen dødsulykker i forbindelse med skred, var at folk i miljøet der hadde så høy kompetanse på området. Dette stemmer nok til en viss grad. Få steder i Norge er det samlet så mange tindevegledere fra Nortind og andre guider på samme sted. Få steder i Norge er det en så stor del av befolkningen på stedet som er så ivrige og aktive med toppturer og skikjøring. Samtidig er det andre elementer som også er viktige for å forstå hvorfor akkurat Sogndal har vært så heldige å ikke miste skikjørere i snøskred. Den gode og stabile snøen i regionen er et viktig element. Dette er imidlertid i ferd med å endre seg, antageligvis som en følge av en endring i klima til mildere vintre og en annen type lagdeling i snøen enn tidligere. Mye tyder på (jf.

⁵⁴ Det kan selvfølgelig være andre grunner til at vedkommende sa nettopp dette, for eksempel et ønske om å vise for tilhørerne at han var bedre på ski enn de andre, og at han vanligvis kjørte i mer utfordrende terreng.

kjempekredet i Sogndalsdalen i februar 2015) at det som en følge av dette kommer til gå flere snøskred, og at skikjørere i årene fremover vil være mer utsatt for skredulykker. Det ser likevel ut som om narrativet i bygda om Sogndal som et sted hvor de fleste har mye kunnskap og erfaring om snøskred, gjorde at skikjørerne der følte seg tryggere.

Skikjørerne forhandler og forholder seg til usikkerhet og trygghet på forskjellige måter. Måten dette gjøres på får interessante følger, og dette er tema for de neste sidene.

Inkluderingsaspektet i alpin skiferdsel

Det er en dag tidlig i februar, og jeg sitter sammen med Lise, en av informantene mine, i kantina på Høgskulen i Sogn og Fjordane, for å spise lunsj. Lise er en kvinne i 30-årene som er godt kjent i skimiljøet i bygda gjennom en sentral posisjon i Fjellsportfestivalen. Mens vi spiser snakker vi om skimiljøet i bygda. Lise forteller meg at folk i Sogndal er veldig bevisste på kunnskap og at det som er kult her er å være dyktig til det du gjør [å gå på tur og å kjøre på ski]. Jeg tenker at dette er noe jeg har hørt før, blant annet av flere i Bratt Moro. Jeg spør henne om hun tror det påvirker skimiljøet her, og eventuelt hvordan. Da forteller hun om broren sin som nylig har flyttet hit, og at han har hatt en vanskelig periode i høst, fordi folk ikke vil ha med andre, som ikke har skredkurs, på topturer eller skikjøringsprosjekter. Videre forteller hun at selv har hun «ennå ikke hadde fått tid til å ta et skredkurs», og at selv om hun er heldig og blir invitert med på tur av venner, så er det ikke hver helg hun får være med, fordi hun ikke har skredkurs. Lise forteller at når hun er med går de også alltid «bombesikre turer, det vil si turer som går i så slakt terreng at det ikke kan være fare for skred». Når jeg forteller at dette overrasker meg, gjentar hun at det er fordi folk «har så mye kunnskap om og erfaring med hvordan de skal oppføre seg i skredfarlig terreng». For å illustrere hvordan hun oppfatter skimiljøet forteller hun to historier for meg.

Den første historien er om en gruppe på fem personer som hadde vært på tur, på Togga. I løpet av turen hadde de møtt to andre, hvor de kjente den ene og visste at hun hadde «gode kunnskaper», som Lise sier, mens de ikke kjente den andre personen. Etter de hadde kommet på toppen og gjort seg klar til nedkjøringen, hadde de i gruppa på fem sagt at de ville kjøre for seg, og at de ikke ville kjøre sammen med

de to nye fordi de «ikke følte seg trygge» på om de andre hadde nok kunnskap og erfaring til å redde gruppemedlemmene dersom det skulle gå et skred.

Den andre fortellingen handler om en venninne av henne som hadde vært på tur sammen med flere andre, også på Togga. «Grappa hadde hatt dårlig kommunikasjon: Noen hadde kjørt på og vært tøffere enn andre, og skulle vise hvor kule de var. Dette gjorde at grappa ble spredd. Etterpå hadde det vært kjempedårlig stemning på parkeringsplassen», forteller hun. I den videre samtalen kom det fram at hun syntes det var dumt når ikke gruppen var samlet, og at det er de som drar opp tempoet og som skal «tøffe seg», som skaper dette fenomenet.

Selv om fokuset i samtalen er på manglende inkludering av andre i alpin skiferdsel, er det tydelig at Lise synes skimiljøet i Sogndal er «helt unikt», noe hun også sier flere ganger i løpet av samtalen vår. Lite visste jeg da at problematikken rundt inkludering i miljøet skulle komme til å bli et sentralt og tilbakevendende tema på feltarbeidet, og at mange av mine informanter skulle komme til å ta opp nettopp dette aspektet ved skimiljøet. Videre kommer noen eksempler på dette.

I nøkkeleksempelen på side 82-83, så vi nærmere på en tur på den uformelle arena, hvor fem skikjørere var på toptur for å kjøre bratt på ski. Dagen etter (vi overnattet i telt ved Turtagrø) var det klart for en ny tur. Tre av de andre i gruppa skulle gå en krevende tur denne dagen, og siden Therese og jeg ikke ville være med på den, hadde vi bestemt oss for å gå en kortere tur med mål om å finne fin snø vi kunne kjøre i. Med utgangspunkt i turen vi ikke ble med på, begynte vi å diskutere forskjeller på jenter og gutter på tur; det var nemlig bare gutter som var med på den andre turen. Videre kom vi inn på skimiljøet i Sogndal mer generelt, og i den forbindelse spør jeg Therese om hvordan hun opplever skimiljøet i Sogndal. Etter en kort pause svarer hun: «Det er egentlig ikke så veldig inkluderende». For å utdype forteller hun om sitt første møte med skimiljøet her som var «veldig hardt» for henne. Broren hennes hadde bodd i Sogndal da hun flyttet dit, og hun hadde vært mye på tur med ham i begynnelsen. Problemet, mente hun, var at hun raskt hadde fått stempel på seg som «ski-Therese» – «selv om ikke noen i miljøet hadde sett meg kjøre på ski!» – fordi hun hadde kjørt konkurranser tidligere. «Det var mye for meg å leve opp til. Ingen spurte om jeg hadde hatt en fin dag eller en fin tur, men hvilke linje jeg hadde

kjørt, eller hvor mange skidøgn⁵⁵ jeg hadde hittil». Videre fortalte hun at det på et punkt hadde blitt så ille at det var en periode på vinteren, «midt i den beste tiden, at jeg ikke var på ski i det hele tatt, jeg orket ikke engang å se på skiene mine». Therese fortalte også at en jente hun hadde bodd sammen med i lang tid, hadde følt seg «ekskludert fra å være med på tur» fordi hun trodde at Therese ikke ville ha henne med – «bare fordi jeg var så god på ski! Dette skjedde selv om jeg inviterte henne med mange ganger», sa hun. Videre fortalte Therese at hun godt skjønnte at det var vanskelig å komme inn i miljøet når man er ny. «Mange her er veldig opptatt av å vise hvor flinke og interesserte de er [i å kjøre på ski, min anm.]. Det blir et usunt miljø når det er så stort fokus på prestasjoner». Det siste sa hun flere ganger. For å illustrere dette trakk hun fram en situasjon hvor hun, kjæresten hennes og en venn hadde vært i parken*. Her hadde hun klart å gjøre en backflip*. «Senere, samme kveld, var vi ute [på byen i Sogndal, min anm.], og alle hadde visst at jeg hadde gjort det, selv om vi bare hadde vært tre stykker i parken da jeg gjorde det». Hun sa at de andre jentene i rommet skulte på henne, og at noen hadde kommet bort til henne og uten noen introduksjon hadde sagt «'jeg hørte at du har gjort det', uten noe mer, og uten å si 'kult', eller 'bra' eller noe».

Da jeg samme kveld kom tilbake til Sogndal fra Turtagrø, etter helgas turer med Therese og de andre, møtte jeg Stine, som spurte hvor jeg hadde vært på tur.⁵⁶ Jeg sa at jeg hadde vært på Turtagrø og at vi blant annet hadde kjørt nordflanken i et av fjellmassivene der. Stine kjente til flanken og sa: «Oi! Med hvem da?». Jeg fortalte at jeg hadde vært på tur med Therese, og noen andre som jeg ikke kjente. Hun svarte: «Hæ?! Nei?! Therese er driiitgo på ski». Etter dette ble jeg mye oftere enn før invitert med på tur av Stine, og flere av de dyktige skikjørere i Sogndal begynte å hilse på meg og slo av en prat når vi møttes.⁵⁷

I det forrige kapitlet, under formell opplæring og kurs, så vi at skikjørerne her lærer hvordan de skal gå inn i en dialog med omgivelsene sine for å finne ut hvordan de skal oppføre seg i utfordrende terreng. Blant annet lærer de at de alltid skal gå i små grupper, kjenne alle i gruppa og at alle i gruppa alltid skal ha med seg

⁵⁵ Antall dager på ski i løpet av sesongen.

⁵⁶ Merk at hun ikke spurte om jeg hadde vært på tur, det var en selvfølge for henne at alle som kjørte på ski måtte ha vært på tur siden det hadde vært sol i helga.

⁵⁷ Hvis det er noe på mitt feltarbeid som kan betegnes som et «overgangsrituale» for innpass i det samfunn du studerer, så var det denne turen, og spesielt nedkjøringen av den bratte flanken i Hurrungane.

skredutstyr. Dette for å minske risiko på tur. Flere av de jeg møtte i Sogndal, i Romsdalen og i Tromsø, som jobber med guiding og føring i fjellet, fortalte meg at de etter å ha tatt utdanningen sin sluttet å gå tur på fritiden sammen med personer de ikke kjente. Dette fordi «risikoen blir for stor», som en mannlig guide på 35-40 år sa til meg i forbindelse med en guidet tur jeg var deltagende observatør på. Logisk nok ønsker skikjøreren i en nødssituasjon at de som er med, og som i verste fall må redde henne, er best mulig rustet til nettopp dette. Samtidig sier flere av mine informanter at de opplever skimiljøet og skikulturen som lite inkluderende. Paradoksalt nok kan fokuset på risikotiltak og reduksjon av potensielle farer gjøre at skimiljøet i Norge beveger seg mot et mindre inkluderende miljø enn tidligere. Hva skjer dersom ferske skikjørere uten mye erfaring alltid må «klare seg selv» fordi de ikke blir invitert med på tur av mer erfarne skikjørere, fordi disse ønsker å redusere risiko på tur? Når noen ikke får være med på tur skjer en av to ting: Enten så slutter de å gå på tur, eller så går de alene eller sammen med andre med om lag samme, kanskje for lave kompetansenivå. Dette kan igjen føre til de ulykkene som alle vil forhindre.

Det er imidlertid nyanser her. Selv om flere sa at de ikke ville gå på tur med personer de ikke kjente, skulle det vise seg at det å gå på tur sammen med venner av venner er en svært vanlig måte å bli kjent med andre skikjørere på. Mye tyder på at ønsket om å «kjenne» de andre i gruppa, handler om å ville ha kontroll over hvem en har med seg på tur, og dermed kjenne de andres kvalifikasjoner – ikke at disse kvalifikasjonene nødvendigvis må være svært gode. Dette behovet kan ha blitt forsterket i kombinasjon med økt bruk av den «virtuelle» verden, hvor skikjøreren har mye større muligheter for å drive med inntrykkskontroll enn i den «virkelige» verden, og hvor det er større muligheter for et språk mellom Goffmans «front stage» og «back stage». I neste kapittel skal vi se et eksempel på dette, hvor en venninne av Therese skulle kjøre på ski med en hun bare hadde møtt i den «virtuelle» verden.

Selv om flere oppfatter skimiljøet som lite inkluderende, er dette ikke entydig. Samtidig som flere informanter forteller om et lite inkluderende miljø og problemer med å få bli med på turer, forteller mange også om et svært inkluderende miljø i bygda. Dette kan være fordi skikjørere er gode til å inkludere personer de kjenner fra før, men ikke nye og ukjente. Det kan se ut som om inkluderingsproblematikken henger sammen med tid. Alle informantene som snakket om de negative sidene ved miljøet, var enten nye i bygda eller fortalte om sin tid som ny. De som fokuserte på

hvor inkluderende miljøet var, viste seg – ikke særlig overraskende – å ha bodd i Sogndal minst et halvt år, og ofte mye lengre.⁵⁸

Flere antropologer og andre har påpekt at nordmenn er svært opptatte av likhet. Ønsket og forventningen om et inkluderende miljø, samt irritasjonen, skuffelsen og indignasjonen mange av informantene mine uttrykte over denne mangelen, kan i dette lyset kanskje sees på som nokså «typisk norsk» (Vike&Lidén&Lien 2001).

Kjønn på den uformelle arena

Marianne parkerte bilen sin ved tunellen, og vi tok på oss ski og sekk, og sjekket hverandres skredsøkere, før vi begynte å gå. Vi skulle på Frudalshesten, et populært toppturffjell nær Sogndal. Formiddagen var overskyet med litt vind, og temperaturen lå rundt 10 grader (det var ennå tidlig i mai). Det var tungt oppover, og Marianne gikk først – som ivrig friluftsjente og med jobb som guide, var hun i bedre form enn meg. Mens vi gikk oppover tok følgende samtale sted:

Meg: «Hvordan synes du skimiljøet i Sogndal er? Synes du i det hele tatt man kan snakke om ett miljø, eller er det flere små?»

Marianne: «Tjaaa, det er jo mange som driver med topptur og skikjøring her i forhold til innbyggertall. Selvfølgelig er det grupperinger hvor noen er flinkere enn andre, men du kan vel likevel si at det er ett skimiljø, ja.»

Meg: «Synes du skimiljøet i Sogndal er inkluderende?»

Marianne: «Jaaaa, jeg vil kanskje si det.» (liten pause) «Samtidig er det noen som er veldig flinke til å kjøre på ski som ikke vil kjøre med nybegynnere. Men det kan jeg egentlig forstå.»

Meg: «Tror du det er med på å påvirke miljøet som helhet?»

Marianne: «Tja, kanskje...» «Mange som er nye og ikke så flinke på ski tar jo gjerne etter dette. Det er skadelig for miljøet...[pause, min. anm]. Det jeg kanskje synes er den største svakheten med miljøet i Sogndal, og som er litt dumt, er at det er så stort fokus på hvor du har vært, på hvor mange skidager du har hatt og på hvor bratt du har kjørt. Fokuset burde være på turen og på om du har hatt det fint.»

Meg: «Er dette likt hos gutter og jenter?»

⁵⁸ I den store sammenhengen er dette kort tid. Utålmodigheten etter å bli inkludert sier kanskje også noe om alderen på de som vil inn i miljøet.

Marianne: «Det er hovedsakelig gutter som snakker høyt om dette og som skaper dette fokuset, men veldig mange jenter tar etter dette og gjør sitt beste for å være like rå som gutta.»

I forrige kapittel var vi inne på kjønnsproblematikk i skikjøringsmiljøet. Der var fokuset på kjønn på den formelle arena. Også på den uformelle arena er denne problematikken relevant. Under skal vi møte fem kvinnelige informanter som snakker om sine opplevelser med toppturer og skikjøring. Utdragene fra samtalene er alle fra rolige, uformelle samtaler en-til-en, noen før, noen under og noen etter tur. Den første samtalen er med nøkkelinformanten Tale. De neste tre er med skikjørere som er nærmere informanter jeg har møtt i forbindelse med diverse turer på den uformelle arena. Disse er studenter i aldersgruppen 20-30 år. Den siste samtalen er med en fjernere informant på 20 år som studerer i Sogndal, men som ikke selv kjører på ski.

Samtale 1:

Tale: «Jeg er ikke så glad i å gå på toppturer.»

Meg: «Hvorfor ikke?»

Tale: «Fordi de innebærer mye stress. Det er liksom ikke fokus på å kose seg, men mer på å skynde seg til toppen og så ned igjen.»

Da jeg senere spurte henne hva hun mente med «å kose seg» på topptur, svarte hun: «At fokuset er på å være i nuet, på å kose seg ute, uten stress. Kos sammen med andre, men óg litt tid til seg selv. Turen må være innenfor sikkerhetsmessig og ferdighetsmessig. Du kan være litt utenfor komfortsonen, men IKKE mye. Fokus på hygge, og en god samtale, isteden for mas, stress og press.» Etter en pause la hun til: «Og godt vær hjelper mye. Da kan jeg nesten kose meg selv med [navnet til en felles bekjent av oss på folkehøgskolen]». Hun tar en pause og ler: «Jeg må gå med folk med like ambisjoner. Altså folk som koser seg på samme måte som meg.» Da jeg videre spurte hva hun mente med «stress», svarte hun: «Ulike ønsker på turen, for eksempel at noen vil nå raskt til toppen, ta lite pauser, og ha mer fokus på det som en treningsøkt. Det er stress hvis du ikke vet om du er i god nok form.»

Samtale 2:

Kristin: «Det er roligere og mindre press med jenter på tur.»

Meg: «Ja?»

Kristin: «Jeg har kjørt mye med kjæresten min, og da pusher jeg meg selv. Han pusher meg også. Det er bra, men det kan bli litt mye. Det var *så* deilig å være på tur med [venninne, min anm.] tidligere i uka, da tak vi det rolig og bare koste oss.»

Samtale 3:

Meg: «Hvordan er det å gå på Ski og klatring?» [En av linjene på Sogndal Folkehøgskule].

Trine: «Det er bra...[pause, min anm.]. Men jeg kunne ønske at det ikke var så mye fokus på å være i god form. Jeg har alltid vært vant til å være i best form, men de som går på linja nå kommer rett fra toppidrettsgymnas og er i veldig god form.»

Samtale 4:

Meg: «Har du fått vært noe på tur i det siste?»

Ida: «Jeg har ikke hatt ski på lenge, men jeg har faktisk akkurat kjøpt meg ski (...). Derfor må jeg begynne å gå mer på tur. Men jeg må begynne helt rolig, jeg og Lise har snakket om å ta noen kjempelavterskelturer sammen. Jeg er helt ny på dette, og her er alle så gode på ski at du blir tatt med det samme hvis du prøver å utgi deg for noe du ikke er. Jeg har ikke lyst å gå på tur med alle «tøffingene» som går fort, kjører bratt og viser seg frem. Jeg vil ta det rolig.»

Samtale 5:

Hanne: «Det er altfor mange ekstreme folk her. Det ødelegger jo litt. Jeg liker ikke sånne ekstreme greier.»

Meg: «Er det slik overalt?» [I Sogndal, min anm.]

Hanne: «Du ser det veldig på skolen [Høgskulen i Sogn og Fjordane, min anm.]. Det er et veldig stort miljø. Fra utsida ser det ut som om fokuset er på utstyr. Terskelen er høy for å bli med noen på tur. Gutter går så fort oppover. Jeg må kunne si ifra hvis jeg blir sliten, hvis det går for fort. Er det vanskelig for deg?»

I flere av utsagnene over er det tydelig at kjønn også er en viktig faktor i inkluderingsproblematikken. Vi ser at alle kvinnene trekker frem fysiske forhold, spesielt på turen opp, som en utfordring og et usikkerhetsmoment med alpin skiferdsel. På turen opp tilbakelegges flerfoldige hundre høydemetre, og i tillegg til det du har med i sekken skal du frakte flere kilo av utstyr på beina. Det sies at ett kilo

i sekken tilsvarer tre kilo dersom de befinner seg på beinene i form av ski, støvler eller annet utstyr. Når du er på tur er kvinner og menn avhengige av det samme utstyret. Selv om det er små vektforskjeller i noe av utstyret, vil det meste veie det samme uavhengig av om det er beregnet på kvinner eller menn. Det betyr at en jente på 60 kilo vil måtte bære det samme som en mann på 80 kilo. Fysiske forutsetninger og fysisk form er derfor viktig for å forstå hvorfor mange kvinner ønsker å gå sammen med noen av samme kjønn på turer, både på den formelle og den uformelle arenaen.

Til nå har risiko, redsel, usikkerhet, fysiske, mentale og emosjonelle utfordringer vært vektlagt. En kontrast til disse sidene ved alpin skiferdsel er opplevelsen aktiviteten gir i løpet av turen, og ikke minst *i etterkant* av turen. I neste del skal vi se at turene skikjøerne drar på skaper fortellinger som skikjøerne forteller til seg selv og til andre, og at disse er en viktig del av feltet.

Mytiske landskap

«Det begynte å bli utpå ettermiddagen og vi visste at vi måtte komme oss ned. Vi så ingenting, sikten var lik null, og vi visste ikke hvor vi skulle gå». Det er 17. mai utpå ettermiddagen, og jeg har fått bli med Marianne på en privat fest etter togene i sentrum. Vi har spist rømmegrøt, spekemat, potetsalat og flatbrød, og nå er vi i gang med kakene: to pavlova og en gulrotkake. Mens vi spiser sendes det rundt en lommelerke med akevitt og stemningen stiger (om mulig) enda mer når Lisa og tre av de andre jentene begynner å fortelle en historie fra en fjellskitur de hadde vært på en uke tidligere. Alle på festen sitter rundt et rektangulært trebord. Vi er seks eller sju jenter og fire gutter, alle mellom 24-30 år. Folk spøker, ler og koser seg, og det er tydelig at de fleste kjenner hverandre godt fra før. Jentene fortsetter fortellingen: «Vi snakket om hva vi skulle gjøre nå, og så på kartet. Der så vi at det var en liten renne, en som ikke var alt for bratt, hvor vi kunne kjøre. Så vi prøvde oss litt fram og begynte å kjøre ned en bratt side. Da vi kom ned lettet det [skydekket, min anm.], og vi så at det var stup på alle sider rundt oss, og hvis vi ikke hadde kjørt ned akkurat der vi kjørte, hadde det gått galt». Historien er ferdig, og oppmerksomheten rundt bordet flyttes til andre samtaler en kort stund før en av guttene sier: «Den historien minner meg litt om en klatretur jeg og Leif [kameraten som satt ved siden av han, min anm.] var på i vinter». Begge gliser, og tilhørerne vet at de er i ferd med å få en god historie. Han forteller så en svært spennende historie om en vinterklatretur på

Gjertvasstind som nesten gikk galt. Tonen er, som i den forrige fortellingen, munter, og historien dramatisk, og inneholder mye selvironi. Hovedsakelig forteller han om utfordringene de møtte underveis: «Det var så kaldt og jævlig, ikke bare på standplass, men også når jeg klatra, at jeg tenkte at jeg aldri skulle klatre om vinteren igjen». Til slutt konkluderer han med at skikjøringen på vei hjem var «nydelig», og at det muligens hadde vært verdt turen, skjønt han var litt usikker.*

Begge fortellingene over er bygd opp slik at tilhørerne skal le underveis, ved at historien er fortalt på en morsom måte, men også slik at tilhørerne skal kjenne seg igjen. De er bygd opp som mange andre muntlige fortellinger: med spenning og dramatik. En skal få sympati med hovedpersonene (som ofte er fortelleren selv) ved at en kan kjenne seg igjen i følelsene vedkommende beskriver underveis. Fortellingene skal være morsomme og underholdende for tilhørerne å høre på, og morsomt for fortelleren å fortelle. Historiene er alltid fortalt med et personlig utgangspunkt; det er det som gjør dem «sanne», og selv om flere i rommet har vært med på samme tur, er det som oftest kun én som forteller. De andre kan komme med innspill og samtykkende/bekreftende nikking underveis, men blander seg sjelden inn i historiefortellingen – det ville ødelagt spenningen og mystikken rundt turen. Tema for disse fortellingene er, som i de to historiene over, nesten alltid ting som gikk galt eller nesten gikk galt på tur. Likevel ender historiene alltid med at «det gikk bra til slutt», og har på den måten noen fellestrekk med eventyrsjangeren. Historier om alvorlige ulykker og dødsfall fortelles sjelden i en slik festlig kontekst: Disse er historier som tas med det største alvor, siden det ofte er snakk om alvorlig skadede eller omkomne venner eller bekjente. Slike typer fortellinger krever et annet publikum og en annen stemning. Disse er med på å skape scenen og arenaen, men gir en annen dimensjon til det mytiske fjellet (som ikke er oppløftende og inspirerende slik som historiene i det empiriske eksemplet over). Historier som disse krever en annen type respekt for den som forteller historien, og får frem et alvor og andre implikasjoner av å drive med alpin skiferdel. Her kan man spørre seg om det er slik at noen må dø for at det mytiske narrative skal fungere i denne konteksten, og at dette er et sentralt element i symboluniverset, som igjen er med på å skape opplevelsen og å sette turen i en større kontekst.

Mytologier har ofte overnaturlige trekk. Det har ikke de underholdende historiene ovenfor, men både handlingen i fortellingen og enkeltmenneskers bragder

og feiltrinn blir ofte over- og underkommunisert. Selv om disse historiene ikke er myter i tradisjonell forstand, har de et tydelig mytisk narrativ. De beste historiene blir gjengangere i miljøet, de blir omspunnet med mystikk og både historiene og hovedpersonene får nærmest en mytisk status. Dermed inngår de også i det mytiske landskapet alpin skiferdsel foregår i. Disse fortellingene har mye til felles med det Julian Orr (1990) kaller for «War Stories», og kan også sies å ha en opprettholdende funksjon i samfunnet, slik Bronislaw Malinowskis funksjonalistiske mønsterteori fokuserte på (Barnard 2000:65-70). Ulike historier har slik sett ulik funksjon, og der noen er underholdningshistorier som får tilhørerne til å føle samhold og fellesskap, brukes andre oppdragende for å fortelle hvordan skikjøreren skal – eller ikke skal – oppføre seg. Et eksempel på det siste er en fortelling Therese fortalte i forbindelse med sin nedkjøring av den «styggbratte» renna på Vestre Austabotntind i Hurrungane. Hun fortalte om en bekjent som absolutt skulle kjøre den renna: «Alle sa til han at forholdene ikke var gode, og at han måtte vente. Men han skulle absolutt dra den helga, og da han satte utfor var det klink is. Jeg tror ikke han fikk tatt en eneste sving før han rullet ned. Det gikk bra med han, men etterpå fortalte han alle at han hadde kjørt renna, selv om han jo egentlig ikke hadde gjort det.» Her lå det et tydelig budskap om at man ikke skal skryte på seg ting man ikke har gjort, og at man burde lytte til andre skikjøreres råd når man begir seg ut på krevende prosjekter.

Det finner sted en sammenfiltrering mellom myte, teknologi og omgivelser som til sammen kan fremvise noen aspekter ved toppturens og skikjøringens sosiale liv. Her ligger det en dobbelthet fordi selv om skillene mellom mytene, teknologien og omgivelsene kan være uklare, er det likevel noe distinkt ved hver av disse som skiller dem fra hverandre. Hver av disse kan sees på som konsepter med meningsattraksjon, hvor det sosiale liv utspilles i spenningsfeltet mellom disse. Det vil være situasjonsbestemt hvilke(n) av disse tre som er den eller de mest innflytelsesrike. For eksempel kan det tenkes at det rett før skikjøreren setter utfor nedkjøringen fra fjellets topp, er det teknologiske som er det mest sentrale: Det er avgjørende at utstyret hun har med seg fungerer, slik at hun ikke mister skiene sine eller at andre tekniske elementer skal forstyrre konsentrasjonen og opplevelsen. Samtidig, under turen er det kanskje omgivelsene som vektlegges, mens det før og etter turen kan være det mytiske aspektet, både i valg av tur og i hvordan den som fortelling passer inn i skikjørerenes mytiske landskap.

KAPITTEL 6: DEN «VIRTUELLE» SKIVERDENEN

Teknologi som muliggjør

Kommunikasjon mellom skikjørere skjer ikke bare i møter ansikt til ansikt i den «virkelige» verden, slik de to foregående kapitlene viser. Utviklingen av mediert kommunikasjon gjennom fora på internett og gjennom mobiltelefoner har gjort at skikjøreren før, under og etter turen har tilgang på en annen verden, en «virtuell» verden. Denne verdenen har andre kvaliteter i samspillet og dialogen mellom mennesker enn den «virkelige» verden. Skikjøreren «virtuelle» verden avgrenser jeg til å bestå av sosiale medier, mobiltelefon, lokal- og riksdekkende aviser, utstyrsreklame, skifilmer, samt fjernsynsprogrammer om skikjøring. Av disse er sosiale medier kanskje den viktigste, og fordi sosiale medier utgjorde en viktig del av mine informanternes virkelighet, er det denne delen av den «virtuelle» verden som vil vektlegges i dette kapitlet. Kommunikasjonsverktøyene over kan sees som risikodrivere, ved at de gir skikjøreren kontinuerlig mulighet til å fremvise hva hun er god for.

I kapittel 3 møtte vi kyborgene og så hvordan bruk av Gibson og Ingold med tanke på omgivelser kan gi en utvidet versjon av Goffmans forståelse av scenen og det som skjer der. Aktørens sammenfiltrering med materiell kultur og teknologi er avgjørende for kyborgens kommunikasjon og dialog med sine omgivelser, og dermed for hvordan skikjøreren oppfatter og bruker omgivelsene. For den skikjørende kyborgene er ski- og sikkerhetsteknologi en forutsetning, og teknologien skaper både aktualiserte og potensielle affordances. I dette kapitlet ønsker jeg å belyse noe av det som skjer i den «virtuelle» verden. Rollen digital teknologi spiller er sentral, fordi den skaper et nytt sett av affordances for kyborgene som omgivelsene kan invitere kyborgene inn i.

Her er det en kobling mellom teknologi og muligheten til å iscenesette og forme egen identitet. Inntrykkskontroll, «front stage» og «back stage» er stikkord, og vi skal se at mulighetene for å bedrive inntrykkskontroll på mange måter er lettere i den «virtuelle» verden enn i den «virkelige». Kommunikasjon om identitet i den «virtuelle» verden er et samspill mellom kyborgens ønsker og mulighetene teknologien og omgivelsene gir, og er i stadig endring og forhandling.

Sosiale medier

For å kunne forstå det som skjer i den «virtuelle» verden er det viktig med en grunnleggende forståelse av hva sosiale medier er, mulighetene de gir aktøren og hvordan aktøren bruker disse. Med sosiale medier tenker jeg på nettbaserte tjenester som Facebook, Instagram, Twitter, Snapchat, YouTube, samt blogger på internett. Disse skiller seg fra massemedier som aviser, radio og TV, ved at de sosiale mediene ikke skiller mellom de som deler og de som mottar innholdet, og ved at innholdet i stor grad skapes av brukerne selv. Flere skiller mellom massemedier og sosiale medier ved at massemedier kommuniserer fra en til mange, mens sosiale medier muliggjør kommunikasjon mange-til-mange (Aalen 2011&2013). Som vi skal se fungerer imidlertid en svært viktig del av kommunikasjonen på sosiale medier også fra en til mange. Sosiale medier er organisert som «virtuelle» nettverk eller samfunn hvor du deltar og kommuniserer med andre gjennom en brukerprofil du selv oppretter. Hvem det kommuniseres med; enkeltpersoner, en bestemt gruppe mennesker eller «alle», bestemmes vanligvis av brukeren. Det er lett å dele innhold, og informasjon kan på svært kort tid nå ut til svært mange.

Et viktig fellestrekk for tjenestene over er at brukeren har stor kontroll over egen brukerprofil. På ulike måter har brukeren mulighet til å velge hva som skal deles, og får dermed kontroll over hvilket inntrykk hun gir av seg selv til andre. Et viktig skille mellom den «virtuelle» og den «virkelige» verden er at kommunikasjonen i den «virtuelle» verden er mediert. Dette betyr at både brukerprofilen du lager og informasjonen du deler på sosiale medier i teorien ikke trenger å ha verken kobling til, eller sammenheng med, den «virkelige» verden, eller til hvem du *er* og hva du faktisk gjør utenfor nettsamfunnet.

Et eksempel som setter dette på spissen er en nederlandsk kvinne på 25 år som i 2014 hadde et prosjekt hvor hun sa til alle hun kjente, inkludert familien, at hun skulle ut på reise. I løpet av de 42 «reisedagene» var hun hele tiden hjemme i egen leilighet, og la ut bilder og statusoppdateringer på Facebook og Instagram. Alle hun kjente trodde hun hadde vært på reise. Kvinnen gjorde dette for å vise hvordan vi filtrerer og manipulerer det vi viser frem i sosiale medier. Hun mener vi skaper en verden på nett som virkeligheten aldri vil kunne overgå (tv2.no 2014). Selv om dette er et ekstremt tilfelle skal vi se elementer av det samme i skikjørernes bruk av sosiale medier, i den forstand at de aktivt velger hva som skal deles, fordi de ønsker å gi et

bestemt inntrykk. Vi skal i dette kapitlet se at heller ikke i den «virtuelle» verden er det sammenfall mellom det inntrykket du gir, og det inntrykket som du avgir til andre.

Inntrykkskontroll på sosiale medier

Jeg er på en firedagers jentecamp i Romsdalen uka etter påske. Folk er slitne i kroppen, men glade etter å ha vært ute på ski hele dagen: Det har vært en strålende tur i flott vær. Mens vi sitter og spiser frukt og annen snacks merker jeg at samtalen svinner hen og at det sakte blir stille. Jeg ser rundt meg. Alle de åtte personene rundt meg sitter på smarttelefonene sine og legger ut bilder på Instagram og Facebook fra dagens tur. «Ikke hver helg man er på tur med 17 jenter. Nok en fin dag i Romsdalen

Bilde 7: Sosiale medier på jentecamp i Romsdalen.

med blide jenter!

#romsdalenjentecamp #hotelaak #romsdal #friflytmag [se bilde 7]. Når samtalen sakte tar seg opp igjen dreier den seg om nettopp sosiale medier: at vi må lage en felles facebookgruppe og en dropboxmappe for å kunne dele bilder. Folk legger hverandre til på Instagram og på Facebook. Likevel er det tydelig at det ikke er de andre i rommet som er målgruppen for å legge ut ting på sosiale medier. Det er andre, et større nettverk av venner og bekjente, som skal nåes.

Å kontrollere inntrykk er en svært sentral del i bruken av sosiale medier, og her kommer begrepene «front stage» og «back stage» igjen til nytte. Nå skal vi se på dette, med Facebook som eksempel. Din profil på Facebook er på mange måter ditt ansikt utad, og gir deg mulighet til å presentere en «front stage» for dine omgivelser. Spesielt gjelder dette «Om meg», hvor du møter profileieren som førsteperson. Her har du relativt stor kontroll over hva

som offentliggjøres av deg, og du kan presentere nøye utvalgte bilder av deg selv i bestemte anledninger. Ved å vise bilder tatt i private sammenhenger i en uformell anledning, «back stage», gir du inntrykk av at bildene er like talende for hvordan du er som noe man kunne fått kjennskap til i et møte ansikt til ansikt (Aalen 2011). Hva du formidler at du *gjør*, forteller *hvem* du er. Det er mange ting som formidles, og både gode opplevelser, lekenhet, ferdigheter og glede er viktige aspekter. Informasjonen du deler får troverdighet ved at det gjennom «back stage»-imgaget skapes et inntrykk av at det er tilfeldige bilder og tilfeldige situasjoner som deles. Inntrykket av at dette er vanlige hendelser i livet ditt (uten at det nødvendigvis er tilfellet), er med på å skape og opprettholde en bestemt «front stage». Kontrollen du har på egen profil forsterkes av at du har mulighet til å fjerne navnet ditt på bilder av deg selv lagt ut av andre, dersom du ikke skulle like disse. Gjennom dette kan du styre hvilke bilder av deg som vises hvis noen går inn på profilen din. På denne måten kan facebookprofilen din fungere som en maske i din selvpresentasjon for andre (Goffman 1992).

Sosiale medier kan sees på som et verktøy for å erstatte relasjoner ansikt til ansikt. Jeg vil imidlertid argumentere for at de fleste skikjørere i Norge som bruker sosiale medier, bruker disse i tillegg til relasjoner ansikt til ansikt, ikke som et steg på veien for å erstatte relasjonene ansikt til ansikt. Forskning på bruken av Facebook viser at sosiale relasjoner beveger seg fra den «virkelige» verden til den «virtuelle» verden, eller sagt med andre ord, fra «offline» til «online», snarere enn motsatt (Ellison et al. 2007). «Venner» på Facebook er hovedsakelig personer brukerne kjenner til i «virkeligheten»; de er bekjente (Aalen 2013).^{59, 60} Det er primært til disse en ønsker å signalisere en bestemt identitet som er fordelaktig for en selv (Ledbetter et al. 2011). Hvem en har som «Venner» på Facebook, følgere på Instagram og så videre, kan være viktig for å forstå hvorfor disse mediene er gode til iscenesettelse av identiteter. Ønsket om å fremstå på en bestemt måte på sosiale medier, og å opprettholde dette bilde av en selv for andre, er gjerne viktigere i møter med bekjente enn i møter med «ekte» venner. Grunnen til dette kan være at en møter de «ekte» vennene sine oftere, at det ofte skjer ansikt-til-ansikt, og at de vil vite hvem en er

⁵⁹ Her er det kulturelle variasjoner, og andre steder i verden fungerer Facebook i større grad som et sted du kan bli kjent med andre, slik at relasjonene går mer fra «online» til «offline».

⁶⁰ Her må det legges inn et forbehold om at den «virtuelle» verden er i rask endring. I dette henseende er flere av disse kildene ikke helt oppdaterte, men belyser likevel viktige trekk i feltet.

uavhengig av hvilket bilde en skaper av seg selv på sosiale medier. Det samme gjelder ikke for bekjente, da dette er personer en møter sjeldnere. Det kan derfor oppleves som lettere å opprettholde et ønskelig bilde av seg selv for disse. Til dette fungerer sosiale medier godt, da de legger til rette for at en kan opprettholde mange relativt overfladiske relasjoner, og kan ha en stor grad av kontroll over sin egen selvrepresentasjon (Buffardi&Campbell 2008). På mange måter kan «offline» og «online» sees på som to ulike sfærer, hvor informasjon blir utvekslet. Det er mulig å overføre informasjon på tvers av sfærene, men det er lettere å konvertere «offline» til «online» enn motsatt.

Topptur og skikjøring som sosial status i den «virtuelle» verden

I kapittel 3 så vi at en måte å analysere status på er å dele den inn i attribuert kulturell, sosial og økonomisk kapital (Bourdieu 1995). Disse begrepene kan bidra til å belyse delingen av alpin skiferdsel på sosiale medier.

Sosial kapital kan referere til faktiske så vel som virtuelle ressurser en har tilgang på gjennom sine relasjoner til andre mennesker (Bourdieu 1995, Ellison et al. 2007). Gjennom sosiale medier har de fleste tilgang til en større omgangskrets enn de har i dagliglivet, og ved å vise hvem en er på tur med og slik sett «henger med», vil en kunne gi inntrykk av hvem en omgås i den «virkelige» verden. Ved å vise på sosiale medier at eu driver med alpin skiferdsel, og ved å trykke «Delta» på hendelser på Facebook, gjør en seg selv til del av et større fellesskap, et topptur- og skikjøringsfellesskap. Bare de en kjenner i den «virkelige» verden vil vite hvorvidt en *faktisk* deltok på arrangementet eller ikke. På denne måten blir alpin skiferdsel en symbolsk identitetsmarkør for tilknytning til et gruppefellesskap. Dette kan sees på som et behov for aksept og samhörighet, og som individets opplevde tilknytning til et fellesskap.

Det er ikke bare mulig å klatre i sosial status, men også i et skihierarki. Nansen regnet skiløping som «idrettenes idrett» (Gotaas 2011[1965]), og det kan argumenteres for at det i dag er alpin skiferdsel som er nettopp på toppen av skihierarkiet. Flere av mine informanter bekreftet at toppturer og skikjøring var forbundet med høyere status – spesielt sosial og økonomisk – enn annen skiaktivitet som langrenn og skikjøring i alpinanlegg. Dette gjaldt også de som holdt på med andre skiaktiviteter i tillegg til alpin skiferdsel. På Facebook indikeres dette av at mange flere deler opplevelser av toppturer og skikjøring. Det gis også betydelig flere

«likes» og kommentarer til de som deler bilder av alpin skiferdsel, enn det gjøres til deling av annen skisport. Her er det relevant at flere av de beste randoneeutøverne i verden har bakgrunn i langrennssport på høyt nivå, men har byttet til randonee fordi de synes det er morsommere å holde på med (Dagens Næringsliv 2016a).

Litt senere skal vi se nærmere på risikoelementet som identitetsmarkør for skikjørerene. Risikoelementet er noe av det som tydeligst skiller toppturer og bratt skikjøring fra annen skiaktivitet, og da spesielt fra langrenn. Vi ser her at jo høyere risikoen er, desto mer «ekstrem» er utøveren, og dermed også mer spennende og attraktiv. Dette plasserer skikjørerene som nevnt høyt i skihierarkiet, og er med på å gi prestisje i og utenfor skimiljøet.

Positiv feedback

«Kan ikke du tagge meg i et bilde og legge det ut på Facebook?», sier Tale til ei venninne. «Ja, ok», sier venninnen, «hvilket bilde vil du jeg skal legge ut?». «Et fint et», sier Tale, og sammen ser de på bildene venninnen har tatt i løpet av dagens topptur. «Dette!» sier hun entusiastisk, og peker på et flatterende bilde av seg selv, som tydelig viser at hun har vært på topptur denne dagen. «Ok!», sier hun og bare et tastetrykk og noen hashtagger senere ligger det på «tidslinjen» hennes på Facebook. Etter kun få minutter har hun, eller rettere sagt bildet av henne som er lagt ut, fått 65 «likes» og flere kommentarer. Fornøyd trykker hun «liker» på kommentarene, som stort sett er av typen: «Du er sprek!», «fint bilde!» og «Åh, så fint! Jeg vil være med!»

Positiv feedback er et annet viktig element for å forstå bruken av sosiale medier, og henger blant annet sammen med identitet og status. På Facebook har du inntil svært nylig kun vært mulighet til å trykke «liker» på andres bilder, samt å kommentere på disse.⁶¹ Dette skaper på mange måter et positivt miljø hvor folk kan like hverandres bilder. Å «like» noe er gjort med et kjapt tastetrykk og viser både at du har sett bildet og at du liker bildet, personen eller det som skjer på bildet. Når du legger ut bilder av deg selv på Facebook og Instagram og får «likes» på disse, kan det oppleves som et personlig kompliment, samt at du gjør noe som verdsettes sosialt. Dette vil kunne være med på å skape en identitet og et selv bilde du «vet» at venner og bekjente liker – det har du fått bekræftelse på gjennom sosiale medier. Bildet blir på mange måter en

⁶¹ En nylig endring har gjort det mulig å velge en av fem forhåndsdefinerte uttrykksikoner som reaksjon på det som deles.

forlengelse av deg selv som person, og det vil derfor oppleves som at det er *du* som blir likt. Dette illustreres med et sitat fra en av mine nærmere kvinnelige informanter på 26 år. Hun fortalte meg at hun ikke egentlig var så opptatt av å gå på tur, men at friluftsbildene hun la ut på Instagram og Facebook var de som var de desidert med populære. Derfor prioriterte hun å legge ut denne typen bilder. «Det har blitt så populært å være ute. Uansett hva du gjør, bare du er ute, helst på topptur, så synes folk at det er bra», sa hun. (Kvinnelig informant 25 år, 05.03.2015.) Å legge ut bilder av seg selv på sosiale medier har blitt så vanlig at det har fått et eget navn: «Selfie». I påsken 2016 kunne NRK Hedmark og Oppland melde om at emneknaggen «fjellfie», altså en «selfie» på fjellet, var brukt som emneknagg over 11.000 ganger på bildedelingstjenesten Instagram (NRK 2016e).

Metakommunikasjon

Inntrykkskontroll, «back stage» og «front stage» med tanke på iscenesettelse og vedlikehold av identitet på sosiale medier er forholdsvis lett å se. Selv om ikke alle bruker Goffmans begreper, har flere i fagmiljøet nevnt sosiale medier som medvirkende til at skikjørere gjør ting de ikke burde (Stewart-Patterson 2015, NGI 2015b, Brattlien 2016). Det er imidlertid andre elementer som også påvirker skikjøreren i betydelig grad, som det sjelden snakkes om. Massemedia spiller her en nøkkelrolle. Gjennom sitt fokus og sin vinkling på saker knyttet til alpin skiferdsel, er de med på å skape et bilde av aktiviteten og et inntrykk av hvem som holder på med den. Et eksempel på dette er lokalmedias dekning av skredhendelser i Troms. Omtrent hver eneste gang det har gått et skred i Troms, uavhengig om mennesker er involvert eller ikke, får saken bred dekning. Den generelle holdningen i lokalmedia er fordømmende ovenfor de som ferdes utenfor løypenettet i Troms, spesielt når nettsiden varsom.no måler skredfaren til 2 eller 3 (se bilde 8). Både de som ikke kjenner til alpin skiferdsel, og skikjørerne selv blir påvirket av dette.

Topptur- og skikjøringsentusiasmen kan sees på som en del av en økt interesse for ekstremспорт generelt. Dette illustreres blant annet gjennom mediedekning: Ekstremспортveko som avholdes på Voss hver sommer var tidligere hovedsakelig et lokalt arrangement, men kan nå følges på riksdekkende TV hver dag i perioden den varer. Det er ingen eksakt definisjon på hva som oppfattes som ekstremспорт. Ekstremспортbegrepet er en løs samlebetegnelse, og det er stor forskjell på hva som legges i begrepet. Det er imidlertid noen kriterier som går igjen, blant annet

villigheten til å utsette seg selv for relativt stor fare ved å tøye fysiske grenser.

Her kjører de ski i skredutsatt heng

Av JØRN NORMANN PEDERSEN

08. april 2013, kl. 07:26

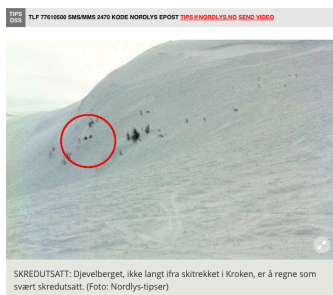
Politiet ber folk om å tenke seg om.

DEL Bildet, som er tatt søndag av en Nordlys-tipser, viser to skikjølere som oppholder seg i et heng i det såkalte Djevelberget, like ved Tromsø alpinsenteret i Kroken.

Det aktuelle området er ikke sperret for ferdsel slik som deler av fjellene på fastlandsdelen i Tromsø.

Politiet er likevel ikke begejstret for at skikjølere utfordrer skjebnen på en slik måte, all den tid skredfaren fremdeles er på nivå fire.

- Uansett hvor man går i fjellet er det ikke særlig smart å gå i områder der det er over 30 graders helling. Det er ikke bra, og det må folk ta hensyn til, sier Trond Haydahl, operasjonsleder i Troms politidistrikt.

Her trosser skikjøriere skred-advarslene. Igjen

Av SISSEL WESSEL-HANSEN

25. mars 2015, kl. 21:47

- Jeg blir helt oppgitt.

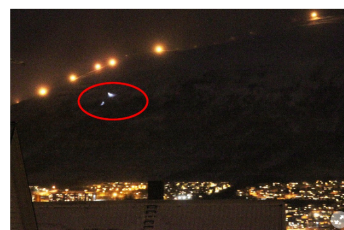
DEL Her trosser skikjøriere de gjentatte advarslene - og kjører ned fjellsiden på Lunheimsiden utenfor skianlegget i Tromsø. Igjen.

- Vi har gjentatt advarslene over 100 ganger. Det nytter ikke. Jeg blir helt oppgitt, sier daglig leder av Tromsø Alpinsenter AS, Steinar Rikheim når Nordlys gir han oppmerksom på skikjøringen.

Tydelige advarsler

Onsdag kveld kjørte to skikjøriere nedover skianlegget i Kroken. På tross av at det tydelig står advarsler i anlegget om at man ikke skal drive skikjøring på den siden av fjellet. Liv har tidligere gått tapt i snøskred i området.

- Historien sier in sitt om at det kan

TROSSER ADVARSLENE: To skikjøriere kjørte onsdag kveld på Lunheimsiden av Krokanlegget i Tromsø. Daglig leder Steinar Rikheim sier det ikke hjelper å advare. - Folk trosser advarslene på tross av at både vi og politiet har advart en rekke ganger. Foto: Stian Saur

Her trosser de advarslene dagen etter dødsskredet

Av ØYSTEIN BARTH-HEYERDAHL og JOSTEIN LARSEN ØSTRING

25. mars 2013, kl. 22:12

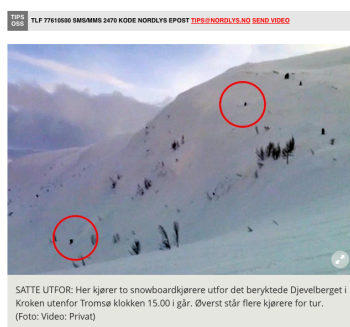
SE VIDEO: Snowboardkjørere satte utfor det skredutsatte Djevelberget. - Jeg er mållos, sier anleggssjef.

DEL Dagen etter dødsskredet i Kroken, satte disse snowboardkjørerne utfor det beryktede Djevelberget.

Søndag omklok 38 år gamle Magnus Larsen i et skred. Han hadde tatt heisen opp i Kroken, og kjørte mot Lunheim.

LES OGSÅ: [Navnet på den omkomne er drigat](#)

Et knapt døgn etter, og en knapp kilometer unna, var det mandag klokken 15.00 full aktivitet i det beryktede og skredutsatte Djevelberget. En video Nordlys har fått tilgang til viser at flere snowboardkjørere setter utenfor berget etter tur.

I fjor lå en mann 10 timer under snømassene: - Jeg trodde alt fokuset på risikoen hadde nådd fram

Av ESPEN BLESS STENBERG

24. mars 2016, kl. 17:53

DEL [Bestill Fremover i 8 uker for kun 99,- og få tilgang til alt digitalt innhold](#)

Første påskedag i fjor ble en mann tatt av et kjempeskred ved Altevatn i Bardu kommune. Han ble begravet av et flåskred ved Salvasakaret 1336 meter over havet. Han ble lagende under snømassen fra søndag ettermiddag til klokken 02.00 på natten. Han berget livet ved hjelp av en luftsonne, og at han fikk ringt hjem til kona via mobiltelefonen.

Torsdag publiserte næringsjef i Bardu Lennarth Kverrmo bilder fra nøyaktig samme fjellside. Nesten et år etter den dramatiske redningsaksjonen, observerte Kverrmo nemlig skispor i det samme farlige fjeltpartiet.

Bilde 8: Over er fire eksempler på hvordan lokalmedia forholder seg til ski- og snøbrettkjørere som kjører off-piste. De tre første sakene er hentet fra nettversjonen av Nord-Norges største avis, Nordlys. Den siste saken er fra Narvik-avisa fremover.no.

Få av informantene mine regnet toppturaktiviteten som ekstremsport, men noen brukte begrepet risikosport om frikjøringskonkurranser. Bratt skikjøring/frikjøring ble i større grad enn topptur oppfattet som en potensiell ekstremsport, avhengig av motivasjonen for kjøringen, kunnskapen og erfaringen til skikjørerne og ikke minst hvor det kjøres. Ut fra kriteriene i avsnittet over kan både toppturer og bratt skikjøring sees på som en ekstremsport, selv om de på mange måter er mindre «ekstreme» enn for eksempel base- og fallskjermhopping.⁶²

Risikoelementet er et av de viktigste fellestrekkene for ekstremsport. For toppturaktiviteten/skikjøringen er det spesielt skaderisikoen med tanke på snøskred

⁶² I likhet med *bratt*, *nybegynner* og *ekspert/erfaren* er også *ekstremt* et lite presist begrep, da det i stor grad er basert på en subjektiv oppfatning.

som knytter aktiviteten til ekstremsportbegrepet. Viktig for ekstremsport er også den psykiske opplevelsen av nervepirrende situasjoner, «adrenalinkicket». Også her vil det være et individuelt skille på hvorvidt alpin skiferdsel oppfattes som en ekstremsport. Det er likevel liten tvil om at alpin skiferdsel for mange oppleves som ekstrem både med tanke på subjektiv og objektiv risiko, som vi for eksempel så i forbindelse med skikjøernes opplevelse av bratthet i forrige kapittel.

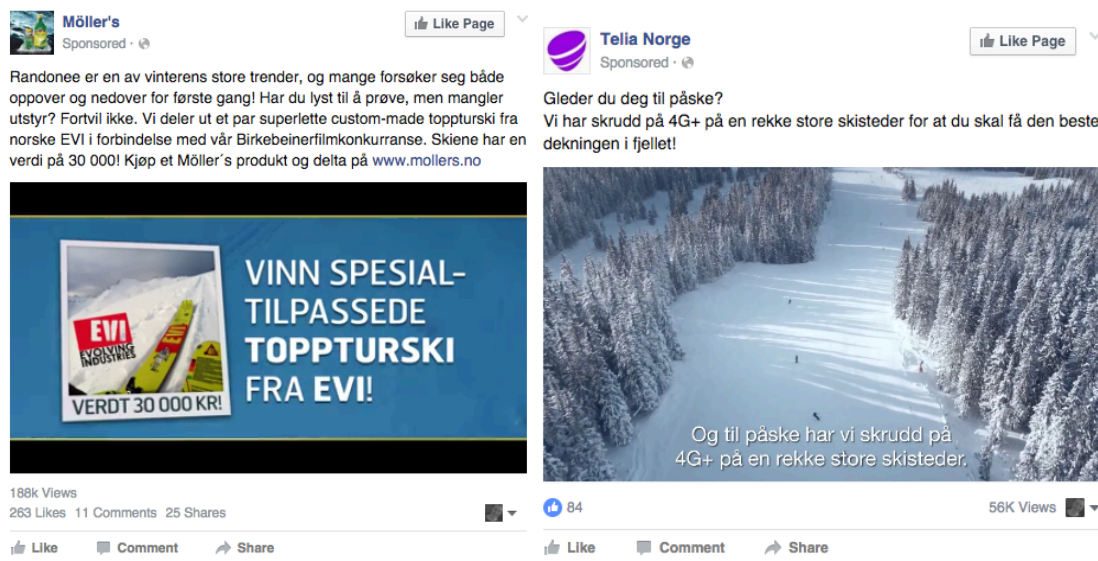
Private bedrifter bruker den «virtuelle» verden aktivt til å reklamering for sine produkter, og toppturer og bratt skikjøring brukes som attraktive markedsføringsstrategier for å selge produkter. Bedriftene er gjennom dette med på å skape og vedlikeholde et attraktivt inntrykk av de som driver med alpin skiferdsel. Som nevnt i kapittel 1 gjelder dette ikke bare sports- og friluftorienterte bedrifter, men også andre bedrifter og organisasjoner som i utgangspunktet ikke har noen tilknytning til alpin skiferdsel. Til tross for at de færreste som kjøper disse produktene noen gang vil komme til å kunne gjøre det reklamen viser, ser vi igjen en sammenheng mellom risiko, idealet om det ekstreme og at dette er attraktivt for mange. Dette utnytter den norske reklamebransjen til det fulle.

Bilde 9: Over ser vi en reklame fra Devold, en norsk produsent av friluftslivsutstyr. Her illustreres det tradisjonelle og mer mytiske idealet om det ekstreme godt, selv om de færreste som kjøper ullundertøy i Norge har planer om å dra til Nord- eller Sydpolen.

Skal vi legge mengden reklame som benytter denne markedsføringsstrategien til grunn, er det tydelig at gruppen som identifiserer seg med alpin skiferdsel er stor. Det kan tenkes, som vi tidligere har vært inne på, at bruk av slikt utstyr er attraktivt også for personer som ikke driver med alpin skiferdsel. Her er det en tydelig kobling

til identitet. I første kapittel så vi hvordan NetCom bruker denne trenden i sin markedsføring. De er ikke de eneste. Bilde 10 viser reklame fra tranprodusenten Möller's og teleselskapet Telia Norge AS (tidligere NetCom).

The image shows two social media posts side-by-side. The left post is from Möller's, a sponsored post. The text reads: "Randonee er en av vinterens store trender, og mange forsøker seg både oppover og nedover for første gang! Har du lyst til å prøve, men mangler utstyr? Fortvil ikke. Vi deler ut et par superlette custom-made toppturski fra norske EVI i forbindelse med vår Birkebeinerfilmkonkurranse. Skiene har en verdi på 30 000! Kjøp et Möller's produkt og delta på www.mollers.no". Below the text is a promotional image for EVI skis with the text "VINN SPESIAL-TILPASSEDE TOPPTURSKI FRA EVI! VERDT 30 000 KR!". The post has 188k Views, 263 Likes, 11 Comments, and 25 Shares. The right post is from Telia Norge, a sponsored post. The text reads: "Gleder du deg til påske? Vi har skrudd på 4G+ på en rekke store skisteder for at du skal få den beste dekningen i fjellet!". Below the text is a photograph of a snowy mountain landscape with a ski run. The text on the photo reads: "Og til påske har vi skrudd på 4G+ på en rekke store skisteder.". The post has 84 Likes and 56K Views.

Bilde 10: Reklame på sosiale medier, for produkter som i utgangspunktet ikke er tilknyttet toppturaktivitet.

Når det kommer til smarttelefoner, er også disse en del av metakommunikasjonen. Vi har tidligere sett at smarttelefonen har en dobbelrolle. I tillegg til å være en forutsetning for deltagelse på sosiale medier, kan den brukes til å ringe etter hjelp ved ulykker. Det finnes etter hvert også applikasjoner til smarttelefonen hvor en kan måle bratthet i terrenget og utløpssoner, samt ens egen posisjon i forhold til et kart som angir bratthet der en befinner seg.

Risikoelementet som identitetsmarkør

Vi skal se at ekstremспортstempelet og risikobildet vil forbindes med alpin skiferdsel, og at ekstremспортbegrepet vil være en viktig del av den dramatiske scenen hvor aktiviteten foregår. Skredespert Kjetil Brattlien mener det ekstreme har blitt et ideal, som følge av et stort trykk på ekstremспорт, frikjøring og toppturer i media (NRK 2014, Brattlien 2016). Det ser ut til å være mange attraktive egenskaper knyttet til «ekstreme» og utfordrende aktiviteter, og Hogan (2010) sin kobling mellom aktivitet og identitet er tydelig. Dette kan være med på å forklare den utbredte delingen av toppturer på sosiale medier.

Som vi tidligere har sett er verken scenen eller omgivelsene nøytrale. Enhver

iscenesettelse vil være preget av dette, og derfor er risikoelementet sentralt. Risikoelementet er alltid tilstede ved at kyborgen kontinuerlig må ta rutevalg, vurdere værforhold, og ikke minst skredfare. I dette ligger det også implisitt at kyborgen er kompetent så lenge hun ikke blir tatt av skred. Kontroll er viktig i det nye identitetsbildet, og dette kan kyborgen kommunisere ved å beherske den underliggende risikoen (uavhengig av om denne risikoen faktisk er tilstede på den gitte turen eller ikke). Utstyret, kanskje særlig skred- og sikkerhetsutstyret, er her med på å forsterke spenningen og risikobildet.

Dette betyr at mens vi teoretisk kan operere med skiller mellom teknologi, omgivelser og aktør, er det i virkeligheten slik at disse utfyller, forsterker og går over i hverandre. Risikoelementet gjennomsyrrer aktørene, teknologien og omgivelsene, og ligger så sterkt til grunn i alpin skiferdsel at det er med på å forme feltet enten det er ønskelig eller ikke. På mange måter er risikoelementet frikoblet fra inntrykket utøveren gir. Det er vanskelig å kvitte seg med, og dersom en utøver skulle ønske å gi inntrykk av at aktiviteten er ufarlig, vil det ikke være det samme inntrykket som avgis, for å si det med Goffmans ord. Det er imidlertid viktig å påpeke at det ikke bare er risikoelementer knyttet til skred som er med på å gjøre denne aktiviteten spennende og attraktiv. Hastighet under nedkjøring, vekslende værforhold og risiko med tanke på skader er også tilstede.

Tilstedeværelse

Med det samme vi når toppen slenger alle av seg sekkene og gjør seg klare til turens høydepunkt – nedkjøringen. Sola skinner, snøen ligger urørt nedover fjellsiden og forholdene er perfekte. For 3G og Instagram. Alle i mitt turfølge stirrer stille og konsentrert inn i smarttelefonene sine mens de tar bilder, legger på filter, kommenterer, sender bilder på Snapchat og tagger hverandre i bildene. #yolo

Rollespill, selvpresentasjon og inntrykksmanipulering er ifølge Goffman grunnleggende trekk i møter mellom mennesker. Dette gjelder også i møter på sosiale medier. Å iscenesette seg selv er ikke et nytt fenomen, og det kan argumenteres for at sosiale medier bare er nye fora for dette. Det som imidlertid kan oppfattes som nytt, er den muligheten ny teknologi gir til å skape, dele og oppdatere fortellinger om seg selv for et stort publikum i et mye hurtigere tempo enn før. I disse mediene kan en gitt

identitet formidles effektivt både implisitt og eksplisitt. Muligheten til å dele hendelser i sanntid gir ekstra tyngde til fortellingen, og gir aktøren en mulighet til å *nesten* være tilstede to steder samtidig, både i den «virkelige» og den «virtuelle» verden. Fremveksten av digital teknologi som internett, sosiale medier og smarttelefoner har ført til en endring i vår måte å være på i samfunnet, og har gitt en til dels ny måte å være sammen på. Vår mentale tilstedeværelse i situasjoner i den «virkelige» verden er kanskje ikke den samme som før.

I eksemplet som introduserer denne delen ser vi at alle i turfølget er meget tilstede (mentalt) i den «virtuelle» verden, og at det påvirker tilstedeværelsen i den «virkelige» verden. Alle mine informanter var enige i at når folk deler opp sin tilstedeværelse ved å «være på mobilen», som de sa, samtidig som de er sammen med andre, går det ut over relasjonene i den «virkelige» verden. Informantene mine beskrev også hvordan deres egen konsentrasjon og tilstedeværelse for et øyeblikk forsvinner fra samtalen mens de svarer på en melding, før de så er tilbake i den «virkelige» verden. Selv om alle var enige om at dette skjedde anså ikke alle det som et problem, i og med at «alle gjør det jo», som Pia sa da vi snakket om dette. Et interessant spørsmål er hva som skjer dersom kommunikasjonen og tilstedeværelsen i den «virtuelle» verden blir viktigere enn kommunikasjonen i den «virkelige» verden.⁶³ Det interessante med den «virtuelle» verden er at den for mange ofte prioriteres høyere enn tilstedeværelsen i den «virkelige» verden. Lyd og vibrasjonsvarsel på mobiltelefonen, i kombinasjon med kontinuerlige oppdateringer hver gang noe skjer, gjør at oppmerksomheten automatisk dras mot telefonen. Selv om personer er i samtale med hverandre i den «virkelige» verden, sjekkes telefonen først, deretter avgjøres det om det som skjer i den «virtuelle» verden er viktigere og skal prioriteres – det være seg å besvare en telefonoppringning, en SMS eller å sjekke «snappen» som ble mottatt (Rettie 2009). Teknologien gjør det mulig for oss å være tilstede på avstand. På mange måter produserer smarttelefoner, Skype og e-post nærhet på tross av geografisk eller fysisk avstand.

Det er vanlig at vi regner mellom møter mellom mennesker i den «virkelige» verden av høyere kvalitet enn møter i den «virtuelle» verden. Selv om kommunikasjon i den «virkelige» verden ikke er en garanti for kvalitet, viser flere organisasjonsantropologiske studier av globale og lokale kontekster eksempler på at

⁶³ Her må det igjen påpekes at dette på sett og vis er dette et kunstig skille, og at disse to «verdenene» i virkeligheten ikke kan skilles klart fra hverandre.

virtuelle møter gjennom Skype, e-post, telefonsamtaler og lignende er av bedre kvalitet dersom partene kjenner hverandre fra før av og har møttes før (O’Riain 2000). Det synes som om noe går tapt med avstand, men hva er det som forsvinner? Hvorfor er ikke en skypesamtale det samme som å møte noen ansikt til ansikt i et vanlig møte? Kan det tenkes at dette henger sammen med kroppsliggjøring og kroppslig tilstedeværelse? Det som mangler i den «virtuelle» verden er nettopp kroppen. Når kropp og sinn er adskilt, og derfor ikke virker sammen i interaksjonen, blir tilstedeværelsen ikke den samme. Dette vil selvfølgelig gjelde for både den «virkelige» og den «virtuelle» verden. På samme måte som mangel på kroppslig tilstedeværelse kan vanskeliggjøre kommunikasjonen i medierte relasjoner, er heller ikke kroppslig tilstedeværelse alene tilstrekkelig for god kommunikasjon i den «virkelige» verden – noe vi også så i det empiriske eksemplet.

Noe må deles for at relasjonen skal fungere, og det kan tyde på at mediert kommunikasjon ikke er tilstrekkelig. Det kan se ut til at dette er særlig viktig i nye relasjoner hvor aktørene ikke kjenner hverandre. Vi har tidligere sett på skikjøernes vektlegging av det å kjenne de en går på tur med. Møter gjennom Facebook viser eksempler på hvordan produksjon av nærhet ikke nødvendigvis skaper gode venner, men bekjente. Videre skal vi se et eksempel på hva som kan skje når relasjoner skapt i den «virtuelle» verden utvides til den «virkelige» verden. Dette kan gi oss en ytterlige nyanse i hvorfor det er viktig for informantene mine å kjenne sitt turfølge.

Et møte mellom den «virtuelle» og den «virkelige» verden

En dag var jeg på middag hos Therese, og vi snakket som vanlig om skikjøring og toppturer, og om hvilke turer vi hadde vært på i det siste. Etter hvert kom vi inn på hvordan det var å være på tur med folk du ikke kjenner, og da fortalte Therese meg en historie om en venninne av henne. Venninnen var kjent i skimiljøet som en dyktig frikjører som ofte var på tur i Sogndalsdalen. «Det var en jente, som jeg vet om hjemmefra, som hadde spurt henne om de ikke skulle dra på tur sammen. Jeg lurte litt på det, for selv om vi er fra samme sted har jeg aldri sett henne i alpinbakken der, og visste ikke at hun kjørte på ski. Men ifølge henne selv var hun kjempedyktig på ski, og hun la ut masse bilder av seg selv på Facebook og Instagram hvor hun kjørte på ski, så vi trodde begge at hun var en habil skikjører – og derfor sa venninna mi ja. De dro på tur på Togga, og på vei opp gikk det greit. Men da de skulle kjøre ned viste det seg at hun nesten ikke kunne kjøre i det hele tatt! Hun ble kjemperedd og begynte nesten å

gråte, enda det ikke var så bratt. De brukte lang tid på å komme seg ned, og det var masse styr. Venninna mi var helt sjokkert, selvfølgelig, hun hadde jo aldri dratt dit hvis hun ikke trodde at hun andre var god å kjøre på ski. Da jeg snakket med henne etterpå sa hun at hun aldri igjen skal dra på tur med folk hun ikke kjenner».

Vi ser her at det ikke alltid er samsvar mellom den «virtuelle» og den «virkelige» verden, og eksemplet illustrerer skikjøernes ønske om å kjenne dem de skal kjøre på ski med på ordentlig – i den «virkelige» verden. Muligheten for inntrykkskontroll på sosiale medier gjør det vanskeligere for skikjøeren å vite hvorvidt det andre presenterer i slike fora bare er en fasade som vil falle i møtet med den «virkelige» verden. Eksemplet kan også forstås som en oppdragende fortelling som inngår i det mytiske landskapet, og som Therese bruker (bevisst eller ubevisst) for å fortelle meg noe om hvordan man ikke skal oppføre seg.

Vedlikehold av identitet og mer om inkluderingsproblematikk

Det var en periode da jeg var i Sogndal da det plutselig ble populært å legge ut et bilde fra toppturen man var på og merke bildet med emneknaggen Svarteholten (#svarteholten), uavhengig av hvilke fjell man var på. Dette var ofte «selfie» av en selv, smilende på toppen, eller naturbilder som viste skikjøring. Svarteholten er en mye besøkt skitopp i Sogndalsdalen. #svarteholten skulle symbolisere 1) at en var på topptur, 2) at en visste hvor «den gode snøen» var, og kanskje viktigst 3) at en ikke ville fortelle venner og bekjente på Facebook og Instagram hvor dette var slik at ikke andre skulle komme dit og «bruke opp snøen».⁶⁴ På denne måten fikk skikjøeren både vedlikeholdt sin identitet som skikjører for andre, samtidig som hun slapp å avsløre hvor de gode forholdene var.

Dette fenomenet kan også sees på som et forsøk på å definere hvem som er «innenfor» og «utenfor» miljøet. Ved å bruke Svarteholten som emneknagg, får skikjøeren vist at de er innforstått med spøken, og at hun «henger med». Vi har tidligere sett på inkluderingsproblematikk i forbindelse med risikotiltak; her betrakter vi inkluderingsproblematikken i et annet lys. Fenomener som dette er åpenbart ikke spesielt inkluderende for nye skikjøere og skaper et «oss/dem»-narrativ – hvor ingen

⁶⁴ En kan «bruke opp snøen» i den forstand at en fjellside eller et fjellparti blir oppkjørt, og dermed ikke er like fin å kjøre på. Det beste regnes som en urørt fjellside hvor en setter de første sporene selv.

vil fortelle de andre hvor de har vært, hvilket gjør læring for nye vanskelig. Denne holdningen eksisterer ikke bare i den «virtuelle» verden. Også i den «virkelige» verden skjer dette, og det er vanskelig å vite hvilken vei informasjonsflyten går, om det er fra «online» til «offline» eller motsatt. Eksempelvis møtte jeg en dag en av mine nærmere informanter, en mannlig guide på 30-40 år. Han hadde på seg fullt turutstyr, og det var åpenbart at han hadde vært på tur, men jeg spurte likevel: «Har du vært på tur?» for å få samtalen i gang. Dette bekreftet han med et kort og enkelt: «Ja.» Siden dette var det eneste jeg fikk, spurte jeg videre: «Var det en fin tur? Fint føle?» «Pudder», var svaret jeg fikk, med et lurt smil. «Er det sant? Så fint! Hvor var dere?», spurte jeg ivrig. «I Sogndalsdalen», svarte han. Denne informanten hadde jeg hatt en del med å gjøre tidligere, og han visste godt at jeg var kjent i området. Det var tydelig at han ikke ville dele hvor han hadde vært i frykt for at jeg skulle dra dit, og kanskje si det til andre, som igjen ville si det videre. Vi ser her det samme som i eksemplet med emneknaggen Svarteholten over. Disse måtene å forvalte kunnskap på minner om det Fredrik Barth (1994) beskriver i initiatoren på Ny-Guinea sin strategi for kunnskapsoverføring. Den bærende ideen i initiatorens kunnskapsforvaltning er at «kunnskapens verdi styrkes best dersom man tilslører den og deler den med så få som mulig. I sin forvaltning av kunnskap veksler de mellom lange perioder av hemmeligholdelse og korte, frenetiske åpenbaringer for små, lukkede forsamlinger, der de gjør mysterier immanente – men ikke nødvendigvis forståelige – for noen få innvidde eller en håndfull overveldede noviser» (ibid.:158). Denne strategien for kunnskapsoverføring gir skikjørerene og de få innvidde hun velger å fortelle dette til, kontroll over noen gode, «hemmelige» skiområder, hvor det fortsatt ligger urørt snø når de mest populære og kjente turmålne er oppkjørt.

Selv om topturer og skikjøring for de aller fleste er en fritidsaktivitet, er det viktig å forstå at aktiviteten for mange gjennomsyrrer livet for øvrig, og at svært mye av hverdagen deres handler om å kjøre på ski. Det er det en *gjør* som er viktig, og faktorer knyttet til spenning, mestring, moro og status er viktige for å forstå hvorfor skikjørerne forholder seg til andre på denne måten. Vel så viktig er det at toptur- og skikjøringstrenden har resultert i flere mennesker i fjellet, noe som gjør det vanskelig «å ha fjellet for seg selv», som en tindevegleder sa til meg når vi snakket om den økende populariteten. Når en skikjører ikke vil fortelle en annen skikjører hvor hun har vært, får hun makt, og prestisje. Trenden med å legge ut bilder fra tur på #Svarteholten kan kanskje sammenlignes med «Hold Kjeft»-linja, en ideologi fra

klatringens barndom. Denne kom ofte til uttrykk gjennom en konstant underkommunikasjon både av hvor man hadde vært og hva man hadde gjort. «Hold kjeft»-trenden skapte mystikk rundt klatresporten, samtidig som det var et uttrykk for et ønske om å ha godbiter for seg selv. Peter Wessel Zapffe sa: «Alt for få nyter den betagende stillhet i Ørnedalen!» (Zapffe 1976[1969]:127). Samtidig: For å ha den for seg selv, og for at den fortsatt skal være betagende og stille, kan ikke andre få vite om den. Den neste setningen i sitatet over er følgelig: «Når ringvegen kommer vil dette bli annerledes» (ibid.). Her er det en klar parallell til alpin skiferdsel.

Denne trenden er ikke noe som gjelder for alle skimiljø, og heller ikke til enhver tid i Sogndal. Det vil kunne variere både med tiden, og også fra sted til sted. For eksempel, da jeg var på mini-skredworkshopen i Tromsø som vi var innom i kapittel 5, delte alle som hadde vært på tur den dagen gladelig informasjon om hvor de hadde vært, om forholdene der og nøyaktig hvor de hadde kjørt.

Kjønn i den «virtuelle» verden

Vi har sett at bilder er svært viktig for å vise hva du gjør. Da jeg gikk gjennom feltnotatene mine, så jeg at det nesten utelukkende er gutter og menn som er profesjonelle fotografer i forbindelse med skikjøring. Kvinner legger like ofte ut bilder på Instagram og Facebook av seg selv og andre som kjører på ski, men når det kommer til organiserte aktiviteter er nesten alltid menn som fotograferer. Bildene fra High Camp Turtagrø som ligger ute på nettsiden deres, er kun tatt av menn. På jentecampen i Romsdalen var alle, både deltagere og instruktører kvinner, utenom fotografen som var med for å ta bilder underveis. Tidligere har vi være inne på at menn kanskje oppfatter omgivelsene sine på en annen måte enn kvinner. Dette vil i så fall også kunne speiles i bildene de tar. Bildene som tas vil være med å påvirke hvordan skikjørere og andre oppfatter toppturer, bratt skikjøring og de som driver med dette. Av den grunn kan det tenkes at disse bak kamera er med å sette premisser for aktiviteten, som igjen påvirker idealet skikjøreren skal leve opp til. Det samme vil gjelde for skifilmer.

I skifilmer er det i hovedsak gutter og menn som blir profilert mens de kjører bratt på ski. Dette har det vært reaksjoner på, men det argumenteres for at menn rett og slett er bedre på ski enn kvinner, og at det er flere profesjonelle mannlige enn kvinnelige skikjørere. De siste årene har imidlertid dette endret seg noe, og man ser at flere produsenter av store skifilmer har med i alle fall én jente. En annen kritikk mot

skifilmer har vært at de kun viser det som går bra, og at de dermed øker risikovilligheten til vanlige skikjørere som vil utfordre seg på samme måte som de profesjonelle. I 2016 omkom en av verdens beste kvinnelige frikjørere på snøbrett, 21 år gamle Estelle Balet, i et snøskred i forbindelse med innspillingen av en skifilm (Dagbladet 2016). Til tross for at hun hadde på seg skredutstyr, skredsekk, hjelm, og raskt ble gravd ut, sto ikke livet til å redde.

Den «virkelige» og den «virtuelle» verden

Den «virtuelle» og den «virkelige» verden er sammenfiltret med, og til dels avhengige av hverandre. Det kan kanskje derfor oppfattes som gammeldags og upresist å bruke ordet «virkelig» om den verdenen hvor vi møter andre mennesker ansikt til ansikt. For mange er den «virtuelle» verdenen en stor og viktig del av virkeligheten de lever i, og oppleves kanskje ikke som en verden som skiller seg fra den «virkelige» verden vi møtte i kapittel 4 og 5. På den andre siden ser vi at mulighetene for å skape og opprettholde en ønsket identitet i den «virtuelle» verden er mulig på en annen måte enn det er når mennesker møtes ansikt til ansikt. Vi ser også at utøvere bruker ulike typer inntrykkskontroll i de to verdenene.

AVSLUTNING

Den som kun tar spøk for spøk
og alvor kun alvorlig,
han og hun har faktisk fattet
begge deler dårlig.

Piet Hein

Alpin skiferdsel er en komplisert «pakke» der mye som skjer samtidig. Mange elementer drar i samme retning, mens andre står i motsetning til hverandre. I skikjørerens verden er det et samspill og en dialog mellom aktører, mellom aktører og materialitet, og mellom aktører og omgivelser. Dialogen og samspillet er en dynamisk prosess som er i stadig endring. I diskursen om alpin skiferdsel har det vært en tendens til å glemme menneskets samspill med materialitet og omgivelser, og relasjonen mellom menneske og ikke-menneske. For å forstå hva som skjer i skikjørerens verden, må vi ta i bruk perspektiver og begreper som belyser dette samspillet og fremviser rollen ulike aktører har i denne dialogen.

Goffmans begreper scene, inntrykkskontroll, «back stage» og «front stage» er den analytiske inngangen til feltet. Disse begrepene er imidlertid ikke tilstrekkelige. For en bedre forståelse av hvordan skikjørerens skapes i møte mellom kropp og materiell kultur, har jeg brukt kyborgbegrepet. Menneske og materiell kultur sammenfiltres, og det er denne nye aktøren, kyborgen, som gjør det mulig å ta i bruk omgivelsene slik skikjørerens gjør. Vi har sett at det er vanskelig å skille bastant mellom aktør, teknologi og omgivelser, fordi disse begrepene i virkeligheten er dynamiske og glir over i hverandre på komplekse måter. I Goffmans språkdrakt vil kanskje teknologien kunne anses som helt uunnværlige kostymer og kulisser på scenen hvor aktøren opptrer. Likevel må ikke sceneanretningen og kulissene betraktes som statiske, og Gibson og Ingold sine analyser av landskapsforståelse viser oss at kyborgen alltid inngår i et dynamisk samspill med sine omgivelser. Kyborgen endres med ny teknologi og endrer sin relasjon til omgivelsene. Det er også kyborgen som iscenesetter og vedlikeholder sin identitet som skikjører ved hjelp av ulike arenaer, blant annet muliggjort av kommunikasjon i den «virtuelle» verden. Bourdieus begreper kulturell, sosial og økonomisk kapital er egnet til å fange formidlingen av alpin skiferdsel som attribueringer av sosial status. Vi kan også betrakte formidlingen i lys av den sterke individfokusering i moderne kulturer. Bruken av begrepene og perspektivene over skaper en ny måte å betrakte feltet på, og setter det som skjer i

skikjørerens verden inn i en bredere og fornyet sammenheng.

Det er naturlig å reflektere over hvor fruktbare begrepene og modellene jeg bruker til å analysere alpin skiferdsel er. Scenen Goffman skriver om i møter ansikt til ansikt, har blitt utvidet til en arena. Som vi så i begynnelsen av kapittel 4 kan det som skjer på en scene i utgangspunktet skje relativt uavhengig av publikum, mens begrepet arena i større grad henviser til et samspill mellom publikum og utøvere, både i den «virkelige» og den «virtuelle» verden. Sosiale medier kan gjennom å inkludere et større publikum av tilskuere i tillegg til utøverne, bidra til å transformere scenen til en arena. Siden dette foregår mer eller mindre i sanntid, kan publikum «applaudere», eller sagt med facebooksjargong, «like», det som foregår. Slik foregår store deler av alpin skiferdsel på en arena der også et fysisk fjernet publikum er bragt til stedet.

Alpin skiferdsel er for mange en viktig del av livet, og fungerer for mange som vesentlig i inntrykksforvaltning og identitetsskaping. Topptur- og skikjøringstrenden er et eksempel på hvor avhengige vi er av andre for å realisere det vi oppfatter som vår identitet. Risiko er et sentralt element i alpin skiferdsel, og faren og frykten for snøskred danner et bakteppe for alt som skjer på arenaen. Risiko er også en viktig identitetsmarkør i skikjørerens iscenesettelse av seg selv, og risikoelementet er en viktig kvalitet som arenaen innehar, og som gjennom omgivelsene overføres til aktøren. Det er imidlertid enkelte kvaliteter risiko har i denne forbindelse som vi ikke har behandlet i særlig stor grad.

I det tidlige arbeidet med dette prosjektet ønsket jeg å forstå opplevelsen og oppfatningen av risiko hos mennesker som går på toppturer og kjører bratt på ski. Dette syntes som et viktig element fordi risikoaspekter alltid vil være tilstede i skikjørerens aktiviteter. Opplevelsene på feltarbeidet, og møtene med mine informanter endret prosjektet, og ved å følge det jeg oppfattet som viktig for informantene mine, ble det naturlig å gi den menneskelige faktor, omgivelser, teknologi, ulike typer turer og sosiale arenaer større oppmerksomhet. Under etterbehandlingen av innsamlet informasjon har jeg i økende grad innsett hvordan også mitt prosjekt er påvirket av den norske skidiskursen, kanskje spesielt i valg av risiko og den menneskelige faktor som fokusområde.

Den norske debatten om alpin skiferdsel har hatt et noe snevert fokus, der menneskets forhold til risiko med tanke på snøskred og sikkerhetstiltak har formet feltet. Kvalitetene som gjør at folk driver med alpin skiferdsel har fått mindre oppmerksomhet. Flere av temaene jeg har trukket fram som sentrale – skikjørerens

dialog og sammenfiltrering med teknologi og omgivelser, den subjektive opplevelsen av bratthet, inkluderingsproblematikk, skikjøring som sosial status sett i sammenheng med Bourdieus kapitalformer, samt reklame, media og sosiale mediers rolle i identitetsdannelse – er elementer i den menneskelige faktor som har fått lite oppmerksomhet til nå.

Mer åpenbare grunner til at skikjørerne holder på med alpin skiferdsel, som også har blitt viet mindre oppmerksomhet i den norske skidiskursen, er gleden aktiviteten gir dem, og at de opplever den som meningsfull. Tidligere rektor ved Norges Idrettshøgskole, professor Sigmund Loland, mener at det ikke finnes noe språk for opplevelseskvalitetene som kjennetegner god skikjøring, ei heller for opplevelser av mening og verdi (Loland 2009). Dette kan i noen grad bero på at samspillet mellom kyborgene og omgivelsene har en overskridende karakter som nettopp oppløser tradisjonelle skiller mellom kropp, sinn, utstyr og omgivelser. Helheten blir til noe mer enn samlingen av delene, og kanskje er det slik vi også må forstå den menneskelige faktor. Det er ikke lett å isolere enkeltelementene som den menneskelige faktor består av. Selv om vi hadde greid dette vil det likevel være svært vanskelig å kunne forutsi resultatene av samspillet til enhver tid. Mange av enkeltelementene har i seg selv liten påvirkning på aktøren, men til sammen har de en klar påvirkningskraft. Det er vanskelig å si generelt hvordan denne «resultanten» virker, og om den menneskelige faktor vil virke risikohemmende eller risikoøkende på aktøren, selv om dette er lettere å avgjøre i mer spesifiserte tilfeller.

Det er grunn til å argumentere for at all risikosport har elementer av lek i seg. Lek og lekenhet er viktige motivasjonsfaktorer for de fleste som driver med topturer og bratt skikjøring, og risikovilligheten disse aktivitetene kan sies å innebære må sees i lys av dette. Det finnes flere studier av spennende og risikofylt lek hos barn som er interessante når vi skal forstå skikjørerens risikofylte ferdsl i bratt terreng (Åm 1989, Sandseter 2014). Risikofylt lek kan sees på som fysisk lek som er utfordrende og spennende, og som innebærer at barnet kan skade seg dersom noe går galt (Sandseter 2014). Dette forekommer hovedsakelig i barnas frie lek, lek som ikke er initiert av voksne. I diskusjoner av hvorfor barn ønsker å bedrive risikofylt lek, trekkes mange av de samme elementene frem som vi allerede har sett hos skikjørere: mestringsfølelse, økt adrenalin, psykisk og kroppslig spenning, og at hele følelsesregisteret tas i bruk, ofte med kontrasterende følelser på samme tid. Omgivelsenes betydning for lek er viktig, og Gibsons affordances er relevante også

her, og har vært mye brukt for å belyse forholdet mellom barns lek og omgivelsene. Her er det et metodisk møtepunkt mellom alpin skiferdsel og studier av risikofylt lek hos barn. Barn oppfatter sine omgivelser ut fra funksjon, altså hvordan de kan bruke egenskapene i omgivelsene sine for å skape lek (ibid.). Dette er også det frikjørere gjør når de kjører på ski; de bruker både fjellet som helhet og de aktuelle terrengformasjonene den gitte nedkjøringen gir. En urørt fjellside med gode forhold er for frikjøreren det ideelle lekemiljø – med mange varierte muligheter og utfordringer, og med høy grad av fleksibilitet. For voksne kan lek og flyt oppfattes som synonymer.

Valget om å drive med alpin skiferdsel har grunnlag i følelser, og det gjøres fordi det er sosialt, morsomt, spennende og utfordrende. Flyt er en viktig del av lekenheten i topturer og bratt skikjøring, og gjør at skikjøreren liker å holde på med dette. Det forventes at skikjøreren skal ta rasjonelle valg underveis – som en datamaskin hvor man putter inn ulike elementer og får ut den riktige fremgangsmåten i enhver situasjon. En kan spørre seg om dette er realistisk å få til. Det skikjøreren er ute etter er en dag med strålende sol, lite vind og store snøfall dagen før som har lagt pudder i fjellssidene som skikjøreren kan sette de første sporene i. Slike dager er minst like farlige som uværsdager, ikke bare fordi flere er i fjellet, men også fordi snøen ikke har stabilisert seg og skredfaren kan være stor.

Spenningsfeltet mellom flyt og risiko er området skikjøreren beveger seg i, og består av to motpoler som er vanskelige å forene. På den ene siden har vi skikjørerenes ønske om å gjøre noe som er spennende og artig, og som gir en opplevelse av flyt. På den andre siden har vi risiko, sikkerhet og «nullvisjonen» i dødsulykker forårsaket av snøskred. Sagt med andre ord er det flyt og opplevelsesaspektet som møter den formelle skredopplæringen. Disse motpolene skaper interessante paradokser, som er svært vanskelig å oppheve uten en grunnleggende endring i aktiviteten. Paradoksene er likevel sentrale i forståelsen av det som skjer i skikjørerenes verden. Her kan det være en overføringsverdi til andre studier av risikofylte aktiviteter som har med spenning og flyt å gjøre.

ORDLISTE

Ordlisten er laget med utgangspunkt i «Den store alpint- og toppturboka», en ordliste med visse humoristiske innslag på Oslo Sportslager (2016b) sine nettsider. Spesielt interesserte kan finne mer detaljerte og inngående forklaringer på tekniske ord og uttrykk samme sted.

Allmountainski: En ski som egner seg til både i, og utenfor de preparerte løypene.

Backflip: Et triks hvor en roterer hele kroppen sin 360 grader bakover, en baklengs salto med ski på.

Betongsnø: Et uttrykk som ofte brukes om snøen i ett snøskred. Bevegelsen i snøskredet skaper varme i prosessen som gjør at når snøen stivner igjen, sekunder etter at skredet stopper. Begrepet brukes som oftest av de som har forsøkt å grave opp savnede, men også skredtatte selv beskriver ofte følelsen av å ligge under snøen uten kunne røre seg (Brattlien 2011&2016, Nordlys 2015, Verdens Gang 2012b).

CamelBack: Et drikkesystem bestående av en pose med en slange. Posen – ofte på 2-3 liter – legges inntil ryggen på sekken, og slangen – som avsluttes i et munnstykke – går ut av sekken slik at en kan drikke underveis på turen, uten å måtte stoppe.

Carving: Dette er et noe upresist begrep, men det brukes gjerne om ski med innsving som er tiltenkt vanlig kjøring i de preparerte løypene.

Catskiing: Catskiing er når skikjørerer blir dratt opp på fjellet av trakkemaskiner.

Downhillsykling: En aktivitet hvor utøveren tar heis opp på fjellet for å sykle ned igjen i løyper av ulik vanskelighetsgrad. Det er det samme konseptet som skikjøring i alpinanlegg, hvor du tar heis eller gondol opp, og kjører på ski ned igjen – bare med en fulldempet sykkel i stedet for ski.

Dropp: Hopp ned vertikale formasjoner i fjellet. Ofte innlagt som et element i en frikjøringslinje.

Feller: En slags pels som legges under skiene for godt feste i motbakker.

Flanke: Har mange betydninger, men her vises det til en side av fjellet.

Frikjøring/Freeride: Vidt begrep som oftest brukes om kjøring på utsiden av løypene. Kan også brukes om alle typer skikjøring som ikke innebærer porter.

Gore-Tex: En vanntett, pustende, syntetisk membran som brukes i klær og sko. Gore-Tex er egentlig et registrert varemerke, men er blitt en generisk betegnelse for produkter med lignende egenskaper som bruker samme teknologi.

Haute Route: Egentlig en skitur i Alpene som går fra Chamonix til Zermatt. Flere turer kalles dette. Vi har blant annet fått en norsk versjon. Uttales «åt rut».

Heliskiing: Når skikjøreren flys opp på fjellet med helikopter for å få nedkjøringen uten å måtte gå opp på fjellet først.

High Camp: Svært populære topptursamlinger som årlig arrangeres av skimagasinet Fri Flyt.

Hjelmkamera: Et hjelmkamera, populært kalt GoPro-kamera, er et kamera som festes på hjelmen din og som filmer det samme som du ser. Dette brukes til å filme nedkjøringen.

Isøks: En øks brukt av klatrere og brevandrer for å hugge feste i isen (på isbreer eller på fosser om vinteren).

Lappkast: Ofte kalt kickturn. En måte for skikjørere å snu på når de beveger seg oppover i bratt terreng med ski på. Den ene skien snues 180 grader, før den andre skien følger på.

Off-piste: Betegner området utenfor preparerte løyper.

Parken: En del av alpinanlegget hvor det er tilrettelagt med hopp, rails (gjerder som brukes til skikjøring), bokser og halfpipes for at skikjørere skal kunne øve seg på triks med ski eller snøbrett på beina.

Primaloft: Et syntetisk isolasjonsmateriale med ganske like egenskaper som dun. Under våte forhold isolerer primaloft imidlertid mye bedre enn dun.

Pudder: Tørr, løs snø. Gjerne foretrukket av frikjørere.

Randonee: Fransk begrep som egentlig betyr vandring. Brukes i denne sammenheng om alpin skiferdsel. Randonee er også en type skibinding hvor hælen, i motsetning til på slalåmski, kan løsnes på turen opp og festes før nedkjøringen fra fjellet.

Randoneestøvler: Støvler som kan brukes til toppturer på ski. Disse har normalt avrundet gummisåle og gåfunksjon. I tillegg er de lettere enn alpinstøvler.

Rocker: Begrep hentet fra surfing. Beskriver en skiform hvor skiene er bøyd oppover også innenfor tuppene. Motsetning til, men ofte også i kombinasjon med, camber.

Ryggskinne: En plate som skal beskytte ryggen dersom en faller eller kolliderer med noe. Noen topptur- og frikjøringssekker kommer nå med innebygd ryggplate.

Sigesnø: Tung vårsnø som inneholder så mye vann at den ved belastning begynner å sige nedover fjellsiden. Sigesnøen beveger seg som oftest betydeligere saktere enn flakskred og løssnøskred.

Skalljakke: Ofte også kalt Gore-Tex-jakke. En skallbekledning/-jakke skal fungere som en ytre beskyttelse, altså et skall, mot vind, regn, snø og sludd. For å ivareta behov for isolasjon og varme må du ha klær under skallbekledningen/-jakken.

Skibriller: Vanligvis kalles disse goggles. Disse brukes ned fra fjellet for å beskytte øynene mot vind og snø.

Skredsekk: En sekk med en innebygd ballong som man kan utløse når en blir tatt av et skred. Ballongen blåses opp av gass, trykkluft, eller en elektronisk vifte. Ballongen senker massetettheten til kjøringen og skal derfor gjøre det mer sannsynlig at vedkommende havner oppå skredet.

Skredsøker: En skredsøker er det samme som en sender/mottager, og ordene brukes som synonymer. Denne er et batteridrevet apparat med to funksjoner; en søkefunksjon og en sendefunksjon. Skredsøkeren har du på deg under skiklærne hele turen, skrudd på «send». Dersom du blir tatt i skred kan andre finne deg ved hjelp av signalet søkeren sender ut. Du kan, ved å skru over på «søk», finne andre dersom det er de som blir tatt av skredet. Det finnes både analoge og digitale sender/mottagere, med to eller tre antenner. En sender/mottager koster fra 2000 til 5000 kroner.

Splitboard: Et snowboard som kan deles i to på langs, og brukes som ski på vei oppover fjellsidene. Settes sammen igjen når brukeren ankommer toppen.

Standplass: Et begrep innen klatresporten som betegner et forankringspunkt som klatrer etablerer i veggen, og som danner utgangspunktet for sikringen mellom den som sikrer og den som klatrer. Her er det snakk om klatring utendørs.

Stegjern: Er kraftige isbrodder som kan festes på fjellsko eller skistøvler. Brukes hovedsakelig til isklating og brevandring.

Stålkant: Ligger langs kanten på de fleste fjellski og toppturski, og gjør at skikjøringen har bedre kontroll på bratt og hardt underlag.

Svingradius: Beskriver hvor lange eller korte svinger en ski svinger på hardt underlag. Oppgis i meter.

Søkestang: En lang stang, oftest over 2 meter, som brukes til å finne skredtatte.

Tapet: Avsmalning mot tuppene av skiene. Kan også brukes om sistemann i et skirenn.

Techbinding: En bindingstype hvor støvelen festes med pigger som går inn i maljer på støvlene. Brukes til toppturer.

Telemark: Klassisk skikjøringsstil med løs hæl.

Teleskopstav: Staver som kan reguleres i lengde. Ofte brukt på topptur.

Topptur: I denne sammenheng betyr det skiturer til en topp med påfølgende nedkjøring.

Topptursekk: En sekk brukt til toppturer. Vanligvis er den mellom 20-45 liter, har utgang for CamelBack og gode muligheter for å feste ski, staver og isøks på sekken.

Twintip: Ski med oppbøyd tupp i begge ender.

Utløpssone: Utløpssone eller utløpsområdet beskriver hvor langt ned et snøskred kan gå fra stedet det løses ut. Hvor langt et skred går er avhengig av skredets størrelse og snø sammensetningen i skredet. Som oftest regnes utløpsområdet som tre ganger skredets fallhøyde.

LITTERATURLISTE

- Aalen, Ida. (2011). *Fra Poke til Like. Facebook-forskningen fra 2007-2011*. (Masteroppgave, Institutt for sosiologi og statsvitenskap), Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Aalen, Ida. (2013). *En kort bok om sosiale medier*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Aftenposten. (2013). «Nå drar vanlige folk på toppturer» av H.K. Krogh-Hanssen, 15.03.13. Lest 15.04.2014: <http://www.aftenposten.no/reise/Na-drar-vanlige-folk-pa-toppturer-40041.html>.
- Aftenposten. (2014a). «Rekordmange vil overnatte på turistforeningens hytter» av A. Aasheim, 14.04.14. Lest 17.04.2014: http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Rekordmange-vil-overnatte-pa-Turistforeningens-hytter-7536436.html#.U2uQPK1_v74.
- Ball, David J. (2002). «Playgrounds – risks, benefits and choices». Contract Research Report 426/2002, Norwich: Crown. Hentet fra: http://www.hse.gov.uk/research/crr_pdf/2002/crr02426.pdf.
- Barnard, Alan. (2000). *History and Theory in Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Barth, Fredrik. (1992). Forord. I E. Goffman *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik* (s. 7-8). Fagernes: Pax Forlag.
- Barth, Fredrik. (1994). Opplysning eller mysterier? Transaksjoner om kunnskap, og konsekvenser for kulturformene i Sydøst-Asia og Melanesia. I F. Barth *Manifestasjon og prosess* (s. 157-173). Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Bergens Tidene. (2013). «Nå drar vanlige folk på toppturer» av H.K. Krogh-Hanssen, 15.03.13. Lest 15.04.2014: http://reise.bt.no/reise/Na-drar-vanlige-folk-pa-toppturer-40041.html#.U2uQf61_v74.
- Bergens Tidene. (2014). «Advarer mot falsk trygghet i fjellet» av O. Sjøstrøm, 26.01.2014. Lest 10.08.2015: <http://www.bt.no/nyheter/lokalt/Advarer-mot-falsk-trygghet-i-fjellet-3046035.html>.
- Bourdieu, Pierre. (1995[1979]). *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo: Pax Forlag.
- Brattlien, Kjetil. (2011). *Den lille snøskredboka*. Oslo: Fri Flyt.
- Brattlien, Kjetil. (2016). *Snøskred. Livsviktig kunnskap*. Oslo: Kagge Forlag.
- Brenna, Brita. (1998). [Kyborg]. I K. Asdal, A. Berg, B. Brenna, I. Moser & L.M.

- Rustad *Betatt av viten. Bruksanvisninger til Donna Haraway* (s. 116-119). Oslo: Spartacus.
- Buffardi, Laura E. & Campbell, W.K. (2008). Narcissism and Social Networking Web Sites. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34 :1303-1314.
- Cicero. (2007). «Utviklingen av naturulykker som følge av klimaendringer. Utredning på oppdrag fra Statens Landbruksforvaltning» av E.J. Fjørland & H. Amundsen & G.K. Hovelsrud, 03.2007. Oslo: Meteorologisk Institutt & CICERO Senter for klimaforskning. Lest 12.15.2016: https://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/191982/CICERO_Report_2007-03.pdf?sequence=1).
- Csikszentmihalyi, Mihaly. (1991 [1989]). *Flow. Optimalopplevelsens psykologi*. København: Munksgaard.
- Dagbladet. (2012). «Skredsekker skaper falsk trygghet» av Ø.N. Monsen & B. Langsem, 20.03.2012. Lest 02.05.2016:<http://www.dagbladet.no/2012/03/20/nyheter/snoskred/ulykke/innenriks/20772095/>.
- Dagbladet. (2016). «Snowboardstjerne omkom i snøskred» av M.G. Burheim, 19.04.2016. Lest 19.04.2016:<http://www.dagbladet.no/2016/04/19/sport/idrett/snowboard/snoskred/43929858/>.
- Dagens Næringsliv. (2014a). «Dyre ski selger best» av M.K. Kleppe & O.J. Halvorsen, 09.02.2014. Lest 15.03.2014: <http://www.dn.no/dnaktiv/2014/02/09/dyre-ski-selger-best>.
- Dagens Næringsliv. (2014b). «Topptur – den nye Birken?» av T. Skjervold, 07.02.2014. Lest 13.03.2014: <http://www.dn.no/d2/reise/2009/04/04/topptur-den-nye-birken>.
- Dagens Næringsliv. (2015a). «Alle kurs og turer er utsolgt» av K. Hartwig, 01.04.2015. Lest 07.04.2015: <http://www.dn.no/nyheter/politikkSamfunn/2015/04/01/1300/Turisme/alle-kurs-og-turer-er-utsolgt>.
- Dagens Næringsliv. (2015b). «Mot rekordår for alpinanleggene» av H. Berglihn, 18.02.2015. Lest 20.02.2015: <http://www.dn.no/nyheter/naringsliv/2015/02/18/1700/Alpint/mot-rekordr-for-alpinanleggene>.
- Dagens Næringsliv. (2015c). «Pudderalarm!» av T. Kleiven, 21.01.2015. Lest 25.01.2015: <http://www.dn.no/dnaktiv/2015/01/21/2156/Alpint/pudderalarm>.
- Dagens Næringsliv. (2016a). «Samling på topp» av O. Halvorsen, 05.02.2016, (s. 8-18).

- Dagens Næringsliv. (2016b). «Selv om du klatrer eller kjører på ski en ny rute hver dag et helt liv rekker du ikke alt her» av A.U. Hauge, 18.02.2016. Lest 20.02.2016: <http://www.dn.no/d2/2016/02/18/1704/Profil/-selv-om-du-klatrer-eller-kjrer-p-ski-en-ny-rute-hver-dag-et-helt-liv-rekker-du-ikke-alt-her>.
- Dagens Næringsliv. (2016c). «Å bare leve i solskinn, med gode team og gode resultater, kan nesten hvem som helst klare» av N.C. Mangelrød, 13.04.2016. Lest 14.04.2016: <http://www.dn.no/dnaktiv/2016/04/13/2149/Friluftsliv/--bare-leve-i-solskinn-med-gode-team-og-gode-resultater-kan-nesten-hvem-som-helst-klare>.
- Dagens Næringsliv. (2016d). «Bygger ut for milliarder på Kvitfjell» av H. Berglihn, 23.02.2016. Lest 25.02.2016: <http://www.dn.no/nyheter/2016/02/23/1842/Ski/bygger-ut-for-milliarder-p-kvitfjell>.
- Den Norske Turistforening. (2013). «60 nasjoner til topps på Galdhøpiggen» av J. Maske, 23.06.2013. Lest 09.09.2015: <https://www.dnt.no/nyheter/200-60-nasjoner-til-topp-pa-galdhpiggen/>.
- Douglas, Mary. (1997[1966]). *Rent og urent. En analyse av forestillinger omkring urenheter og tabu*. Oslo: Pax Forlag.
- E24. (2013). «Her er facebook's offisielle tall i Norge» av E.B. Utheim, 14.08.2013. Lest: 10.04.2014: <http://e24.no/digital/her-er-facebooks-offisielle-tall-i-norge/21275853>.
- Eggen, Erlend. (2009). *Utsikten er bare bonusen. Kroppslig praksis som symbolsk markør for et frikjøringsfellesskap*. (Masteroppgave, Sosialantropologisk institutt). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Ellison, Nicole B., Steinfield, Charles. & Lampe, Cliff. (2007). The benefits of Facebook «friends»: Social capital and college students' use of online social network sites. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 12(4) :1143-1168.
- Eriksen, Thomas H. (2006). Innledning: Tryggheten og dens motstandere. I T.H. Eriksen (red.) *Trygghet*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Faarlund, Nils. (2009). «Norsk friluftstradisjon: Livsfare er ikke farlig for den som Farer vårlig! Etertanker etter Nordisk Konferanse om Snøskred og Friluftsliv». Ørsta: Norges Høyfjellsskole.
- Facebook.com. (2015a). «Jentecamp i Romsdalen». Lest 01.04.2015: <https://www.facebook.com/events/589583444475340>.

- Facebook.com. (2015b). Lest 01.01.2015: <https://www.facebook.com/sogndalgirlriders>.
- Fjellforum. (2013). «Definisjon på topptur og tinderangling?» av L.S Johansen, 29.09.2013. Lest 07.10.2015: <http://www.fjellforum.no/forums/topic/29266-definisjon-p%C3%A5-topptur-og-tinderangling/>.
- Fjell&Vidde. (2014). «Vi bruker milliarder på utstyr» av S. Pileberg, 2 :86-91.
- Fjellsportfestivalen.no. «Om Fjellsportfestivalen». Lest 12.04.2015: fjellsportfestivalen.no/om-bratt-moro/.
- Folkebladet. (2016). «Ny granskning av Vassdalen-ulykken» av C.A. Unosen, 21.03.2016. Lest 10.04.2016: <http://www.folkebladet.no/nyheter/2016/03/21/Ny-granskning-av-Vassdalen-ulykken-12437389.ece>.
- Follo, Gro. (2005). The Risk Phenomenon's Ontological Status. I S.E. Johansen (red.) *Anthropology and Ontology. Trondheim Occasional Papers in Social Anthropology, 11* :21-38. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Forskning.no. (2009) «Frykter flere skred» av B. Amundsen, 10.05.2009. Lest 08.03.2016: <http://forskning.no/klima-miljoovervakning-geofag-vaer-og-vind/2009/05/frykter-flere-skred>.
- Fri Flyt. (2014a). «Topptur er et helt håpløst ord» av N. Nielsen, 23.10.2014. Lest 19.03.2016: <http://www.friflyt.no/Ski/Topptur-er-et-helt-haaploest-ord>.
- Fri Flyt. (2014b). «Trenger vi et nytt ord for 'topptur'?» av H. Reinton, 21.10.2014. Lest 19.03.2016: <http://www.friflyt.no/Ski/Trenger-vi-et-nytt-ord-for-topptur>.
- Fri Flyt. (2014c). «I ferd med å snu da skredet kom» av T. Meirik, 17.04.2014. Lest 18.04.2014: [http://www.friflyt.no/Ski/I-ferd-med-aa-snu-da-skredet kom](http://www.friflyt.no/Ski/I-ferd-med-aa-snu-da-skredet-kom).
- Fri Flyt. (2015a). «Opp med Høgruta» av S. Lappegard, 16.04.2015. Lest 20.04.2015: <http://www.friflyt.no/Ski/hogruta>.
- Fri Flyt. (2015b). «Nå vil vi til de norske anleggene» av A. Holtet, 07.10.2015. Lest 10.11.2015: <http://www.friflyt.no/Ski/Naa-vil-vi-til-de-norske-anleggene>.
- Fri Flyt. (2015c). «Vinterens toppturcamper» av S. Lappegard, 19.01.2015. Lest 20.02.2015: <http://www.friflyt.no/Topptur/toppturcamper>.
- Fri Flyt. (2015d). «Damenes eget skredkurs» av S. Bjørgen, 24.02.2015. Lest 03.03.2015: <http://www.friflyt.no/Ski/Damenes-eget-skredkurs>.
- Fri Flyt. (2015e). «Unngå å dø i skred – ta med deg en jente på tur» av S. Falk-

- Petersen, 27.02.2015. Lest 27.02.2015: <https://www.friflyt.no/Ski/Unngaa-aa-doe-i-skred-ta-med-deg-en-jente-paa-tur>.
- Fri Flyt. (2016a). «Kraftig økning i guida toppturer» av C. Oliveresen, 05.04.2016.
Lest 05.04.2016: <http://www.friflyt.no/Ski/Kraftig-oekning-i-guida-toppturer>.
- Frøystad, Kathinka. (2003). Forestillinger om det 'ordentlige' feltarbeid og dets mulighet i Norge. I M. Rugkåsa & K.T. Thorsen. (red.), *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge* (s. 32-64). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Fugelli, Per. (2002). Det sykdomsskapende samfunn. I A. Roness & S.B. Matthiesen (red.) *Utbrent. Krevende jobber – gode liv?* (s. 98-114). Bergen: Fagbokforlaget.
- Goffman, Erving. (1992[1959]). *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatik*. Fagernes: Pax Forlag.
- Gotaas, Thor. (2011[1965]). *Skisportens vugge*. Oslo: Font.
- Haraway, Donna. (1991). A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist Feminism in the Late Twentieth Century. I D. Haraway (red.) *Simians, cyborgs, and women: the reinvention of nature*, (s. 149-182). New York: Routledge.
- Hogan, Bernie. (2010). The Presentation of Self in the Age of Social Media: Distinguishing Performances and Exhibitions Online. *Bulletin of Science, Technology & Society* 30 (6) :377-386.
- Howell, Signe. (2001). Feltarbeid i vår egen bakgård. Noen refleksjoner rundt nyere trender i norsk antropologi. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 12 (1-2) :16-24.
- Ingold, Tim. (2000). *The Perception of the Environment. Essays in livelihood, Dwelling and skill*. London: Routledge.
- Jenkins, Richard. (2008.[1996]). *Social Identity* (3. utgave). Oxon: Routledge.
- Kyttä, Marketta. (2003). *Children in Outdoor Contexts. Affordances and Independent Mobility in the Assessment of Environmental Child Friendliness*. Esbo: Helsinki University of Technology.
- Latour, Bruno. (1996). *Vi har aldri vært moderne*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Laughlin, Charles D. (1997). The Evolution of Cyborg Consciousness. *Anthropology of Consciousness*, 8 :144-159. Lest 25.04.2014: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/ac.1997.8.4.144/pdf>.
- Law, John. (2004). *After method: Mess in social science research*. London:

Routledge.

- Ledbetter, Andrew M., Mazer, Joseph P., DeGroot, Jocelyn M., Meyer, Kevin R., Mao, Yuping & Swafford, Brian. (2011). Attitudes Toward Online Social Connection and Self-Disclosure as Predictors of Facebook Communication and Relational Closeness. *Communication Research*, 38(1) :27-53.
- Lien, Marianne & Melhuus, Marit. (2011). Overcoming the diversion between anthropology 'at home' and 'abroad' – Marianne Gullestad intervjuet av Marianne Lien og Marit Melhuus. *Norsk antropologisk tidsskrift*, 22:(2/2011) :134-143.
- Loland, Sigmund. (2009). Meningen med alpint. I K. Steen-Johnsen (red.) & I.B. Neumann *Meningen med idretten* (s. 161-176). Oslo: Unipub AS.
- McCammond, Ian. (2009). Human factors in avalanche accidents: Evolution and interventions, *International Snow Science Workshop*, 01/2009, Davos.
- Meir! (2003). «Tindeveiledere på verdensnivå» av K. Skatvedt. *Magasin for Høgskulen i Volda*, 07.2013:12-13. Oslo: Printing AS. Hentet fra: https://issuu.com/hivolda/docs/hvo_meir_enkel/12.
- Moser, Ingunn. (1998). Kyborgens rehabilitering. I K. Asdal, A. Berg, B. Brenna, I. Moser & L.M. Rustad *Betatt av viten. Bruksanvisninger til Donna Haraway* (s. 39-75). Oslo: Spartacus Forlag.
- Mæland, Sidsel. (2004). Basehopping – nasjonale selvbilder – sublime opplevelser. *Norsk antropologisk tidsskrift* 15(01-02) :86-99.
- NetCom. (2014). «Mobilvett til fjells». Lest 17.04.2014: <http://mer.netcom.no/vett-til-fjells/>.
- Nettavisen. (2012). «Var utstyrt med siste skrik i sikkerhetsutstyr» av K. Mæland. Lest 02.05.2016: <http://www.nettavisen.no/nyheter/3359524.html>.
- Nordlys. (2015). «Det er en utrolig gevinst å vite at man har reddet liv» av Ø. Solvang, 06.04.2015. Lest 05.01.2016: <http://www.nordlys.no/salvasskardfjellet/leteaksjoner/rode-kors/det-er-en-utrolig-gevinst-a-vite-at-man-har-reddet-liv/s/5-34-126772>.
- Norges Geotekniske Institutt. (2013). «Norges beste ekstremfinkjører». 21.03.2013. Lest 03.05.2016: <http://www.ngi.no/no/snoskred/Nyheter/Norges-beste-ekstremfinkjorer/>.
- Norges Geotekniske Institutt. (2014). «Ulykker». Lest 20.04.2014: <http://www.ngi.no/no/snoskred/Ulykker/>.

- Norges Geotekniske Institutt. (2015a). «Snøskred». Lest 02.09.2015:
<http://ngi.no/no/Innholdsbokser/HURTIGMENY/Fagomrader/Snoskred/>
- Norges Geotekniske Institutt. (2015b). «Velger du skredtrygge turer i påsken?»,
 26.03.2015. Lest 03.05.2016: <http://www.ngi.no/no/snoskred/Nyheter/Velger-du-skredtrygge-turer-i-pasken/>.
- Norges Geotekniske Institutt. (2016a). «Kameratredning – din eneste mulighet hvis ulykken er ute!». Lest 03.04.2016: <http://www.ngi.no/no/snoskred/Lar-om-snoskred/Kameratredning---din-eneste-mulighet-hvis-ulykken-er-ute/>.
- Norges Geotekniske Institutt. (2016b). «Vet du nok til å ferdes trygt i vinterfjellet?». Lest 18.04.2016: <http://www.ngi.no/no/snoskred/Lar-om-snoskred/Snoskred--vet-DU-nok-til-a-ferdes-trygt-i-vinterfjellet/>.
- Norrøna.no
- NRK. (2014). «Ekstremfinkjør eller død?» av M.V. Høihjelle & A. Grimsæth,
 17.02.2014. Lest 18.03.2014: <http://www.nrk.no/nyheter/klima/1.11532962>.
- NRK. (2016a). «Turindustrien» av A. Hella, 05.05.2016. Lest 06.05.2016:
<http://www.nrk.no/natur/xl/norges-neste-industri-er-opplevelser-i-norsk-natur-1.12705303>.
- NRK. (2016b). «Tilbake i Vassdalen 30 år etter tragedien» av E. Veum & S.K.
 Hotvedt, 05.03.2016. Lest 05.03.2016: <http://www.nrk.no/norge/xl/tilbake-i-vassdalen-30-ar-etter-tragedien-1.12833199>.
- NRK. (2016c). «Skredfare, refleksvest og vindsekk i nye fjellvettregler» av S.K.
 Hotvedt, 15.02.2016. Lest 15.02.2016: <http://www.nrk.no/norge/skredfare-og-vindsekk-i-nye-fjellvettregler-1.12804153>.
- NRK. (2016d). «Er du villig til å dø i dag?» av S. Skrede, 18.03.2016, Lest
 18.03.2016: http://www.nrk.no/natur/xl/_er-du-villig-til-a-do-i-dag_-1.12817319.
- NRK. (2016e). «'Fjellfie'-trenden tar av i påska» av H.S. Kind, 26.03.2016. Lest
 26.03.2016: http://www.nrk.no/ho/_fjellfie_-trenden-tar-av-i-paska-1.12871628.
- NRK Radio. (2016). «Distriktsprogram - Troms». Ettermiddagssending fra NRK
 Troms 18.03.2016, 15:40.
- NRK TV. (2014). Sist sendt 06.05.2015: <https://tv.nrk.no/serie/oppdrag-sognefjorden>.
- Olsen, Bjørnar. (2003). Material culture after text: Re-membering things.
Norwegian Archaeological Review, 36 :87-104.

- O’Riain, Sean. (2000). Networking for å Living. I M. Burawoy (red.) *Global Ethnography: forces, connections, and imaginations in a postmodern world* (s. 175-202). California: University of California Press.
- Orr, Julian. (1990). Sharing Knowledge, Celebrating Identity: War Stories and Community Memory in a Service Culture». I D. Middleton & D. Edwards (red.), *Collective Remembering* (s. 169-189). London: Sage Publications.
- Oslosportslager.no. (2016a). «Ski». Lest 26.04.2016: <https://www.oslosportslager.no/produktkategori/ski-2-2651.aspx>.
- Oslosportslager.no. (2016b). «Den store alpint- og toppturboka». Lest 11.05.2016: <https://www.oslosportslager.no/magasinet/den-store-alpint-og-toppturordboka-1415.aspx>.
- Rettie, Ruth. (2009). Mobile Phone Communication: Extending Goffman to Mediated Interaction. *BSA Publications Ltd, 43(3):421-438*. London: Sage Publications.
- Richardson, Mike. (2011). The Human Factor. The Psychology of Backcountry Safety. *The Avalanche Review, 29:4: 14-15*.
- Sandseter, Ellen B.H. (2014). Boblende glede og sug i magen: Risikofylt lek i Barnehagen. I E.B.H. Sandseter & J. Jensen (red.), *Vilt og farlig – om barn og unges bevegelseslek*, (s. 13-28). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Sartre, Jean-Paul. (1960). *Critique de la raison dialectique*. Paris: Gallimard.
- Seymour-Smith, Charlotte. (1986). *Palgrave Dictionary of Anthropology*. New York: PALGRAVE.
- Skiforbundet.no. «Randonee». Lest 10.05.2016:<http://www.skiforbundet.no/telemark/randonee/>.
- Slingsby, William C. (1990[1904]) *Til fjells i Norge*. Oslo: Cappelen.
- Sogndal kommune. (2011). «Om Sogndal» av M.R. Trettenes, 02.08.2011. Lest 03.05.2016: <http://www.sogndal.kommune.no/om-sogndal.177988.nn.html>.
- Solbakken, Linn-Therese R. (2012). *Skygod until Proven Otherwise. Risk, Technology and Social Control among Skydivers*. (Masteroppgave, Sosialantropologisk institutt). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Spradley, James P. (1980). *Participant Observation*. Belmont: Wadsworth.
- Statens Vegvesen. (2011). «Veger og snøskred. Håndbok om sikring mot snøskred – Høringsutgave», Vegdirektoratet, 06.05.2011. Hentet fra: http://www.vegvesen.no/_attachment/218484/binary/420133.

- Statham, Grant. (2008). *Avalanche Hazard, Danger and Risk – A Practical Explanation*. *International Snow Science Workshop*, Whistler.
- Statham, Grant. (2012). «On bias in decision making», 26.11.2012: <https://vimeo.com/54343284>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2011). «Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen, 2011», 19.12.2011. Lest 02.05.2016: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/fritid/hvert-3-aar/2011-12-19>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2013a). «Folkemengde og befolkningsendring, 1. kvartal 2013», 24.05.2013. Lest 02.05.2015: <https://www.ssb.no/befolkning/statistikker/folkendrkv/kvartal/2013-05-14?fane=tabell&sort=nummer&tabell=112359>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2013b). «Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen, 2013», 09.12.2013. Lest 02.05.2016: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/fritid/hvert-3-aar/2013-12-09>.
- Statistisk Sentralbyrå. (2015). «Idrett og friluftsliv, levekårsundersøkelsen, 2014», 19.05.2015. Lest 02.05.2016: <https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/fritid/hvert-3-aar/2014-12-18>.
- Stebergløkken, Heidrun. (2016). *Bergkunstens gestalter, typer og stiler. En metodisk og empirisk tilnærming til veidekunstens konstruksjonsmåter i et midtnorsk perspektiv*. (Doktoravhandling, Institutt for historiske studier). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Stewart-Patterson, Iain. (2015). «Human Factors in Avalanche Decision-making». Innlegg på Nordisk konferanse om snøskred og friluftsliv 2015. 20.11.2015, Trondheim.
- Sørensen, Øystein. (1996). Å skape sitt eget bilde. I O. Christensen & A. Skoglund (red.), *Nansen ved to århundreskifter* (s. 90-97). Oslo: Aschehoug/Norsk Folkemuseum.
- Terrensykkel. (2015). «Ivrig lager egen camp for jentene» av I. Scheve, 06.07.2015. Lest 18.04.2016: <http://www.terrensykkel.no/Telex/IVRIG-lager-egen-camp-for-jentene>.
- Tremper, Bruce. (2008 [2001]). *Staying alive in avalanche terrain* (2 utgave). Seattle: The Mountaineers Books.
- Tuddenham, David B. (2015). *Skipsfunn som samhandling i norsk kulturminnevern: Fra famlende begynnelse med store forventninger til sterk dikotomi og*

- utfordringer i forvaltningen.* (Doktoravhandling, Institutt for historiske studier). Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.
- Tursiden.net. Lest 09.11.2015: <http://www.tursiden.net/2014/03/hva-er-en-topptur/>.
- Tv2.no. (2013). «Skredforsker: -Vil du dø i dag?» av E. Pettersen 19.03.2013. Lest 03.03.2016: <http://www.tv2.no/a/4012006>.
- Tv2.no. (2014). «Alle trodde Zilla var på drømmeferie. Sannheten fikk mamma til å gråte» av I. Treborg, 11.09.2014. Lest 09.03.2016: <http://www.tv2.no/a/6002269>.
- Ut.no. (2014). «Ekstremfinkjør eller dø?» av M.V. Høihjelle & A. Grimsæth, 17.02.2014. Lest 03.04.2016: <http://www.ut.no/artikkel/1.11532962/>.
- Ut.no/fjellvettreglene.
- UTE. (2011). «Norges beste utested» av S. Lappegard, 19.09.2011. Lest 02.14.2016: <http://www.utemagasinet.no/Magasin/Magasin/NORGES-BESTE-UTESTED>.
- UTE. (2014). «Erobringen av Store Skagastølstind» av G.A. Soldal, 28.02.2014. Lest 10.05.2016: <http://www.utemagasinet.no/Magasin/Erobringen-av-Store-Skagastoelstind>.
- Uttl, B., Kisinger, K.I., McDouall, J., Mitchell, C. & Uttl, J. (2010). Human Factors in Avalanche Avoidance and Survival: Consequences of Violating the Rules of Safe Travel. *International Snow Science Workshop*, 2010.
- Varsom.no. (2015). «7. Nedkjøringen – vurderinger», 25.03.2015. Lest 10.05.2016: <http://varsom.no/Snoskred/Skredskolen/Skituren-1-2-3/7-Nedkjoringen---vurderinger/>.
- Veblen, Thorstein. (2005[1899]). *Conspicuous Consumption; Unproductive Consumption of Goods is Honourable*. London: Penguin Books.
- Verdens Gang. (2012a). «Advarer mot å føle seg udødelig med skredsekk» av O.N. Olsen & E.B. Utheim, 21.03.2012. Lest 02.05.2016: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/advarer-mot-aa-foele-seg-udoedelig-med-skredsekk/a/10079591/>.
- Verdens Gang. (2012b). «Dødsraset i Troms: Turistene var på sin tredje topptur» av Mats Bleikelia, 20.03.2012. Lest 20.04.2016: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/doedsrasen-i-troms-turistene-var-paa-sin-tredje-topptur/a/10079564/>.
- Verdens Gang. (2016). «Dette er de nye fjellvettreglene», 15.02.2016. Lest 16.02.2016: <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/dette-er-de-nye-fjellvettreglene/a/23617343/>.

- Vike, Halvard, Lidén, Hilde & Lien, Marianne. (2001). Likhetens virkeligheter. I H. Vike (red.), H. Lidén & M. Lien *Likhetens paradokser* (s. 11-31). Oslo: Universitetsforlaget.
- Wikan, Unni. (1996). Fattigdom som opplevelse og livskontekst. Innsikt fra deltagende observasjon. I O. Wormnæs (red.), *Vitenskap – enhet og mangfold* (s. 181-201. Oslo: ad Notam Gyldendal).
- X2festivalen.no
- Zapffe, Peter W. (1976[1979]). Avskjed med Gausta. I S.K. Sætreng (red.) *Barske Glæder og andre temaer fra et liv under åpen himmel* (s. 127). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Åm, Eli. (1989). *På jakt etter barneperspektivet*. Oslo: Universitetsforlaget.